

zeneKar

2005/3

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének közös lapja.

XII. évfolyam 3. szám

<http://www.hungorchestras.com/>

- Szövetségünkről
- Késik a művészeti törvény
- Saját halott
- Szombathelyi változások

ZENEI KÖZÉLETÜNK

Szövetségünk tevékenységéről és lehetséges szerepéről

Szövetségünk tevékenységéről és lehetséges szerepéről

A tizenkettedik éve életre hívott Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége ma épp oly komoly kihívások előtt áll, mint minden civil szervezet, akár európai viszonylatban, akár a posztkommunista éra viszonylatában. Míhamarabb fel kell tudnunk mérni nem csupán a felépítésünk korszerűsítésének minden lehetőségét, de pontosan körvonaloznunk kell – ha úgy tetszik újra kell fogalmaznunk –, szerepünket, céljainkat, és céljaink eléréséhez szükséges stratégiáinkat.

(Popa Péter)

Extra Hungariam...

Sikerült egy olyan tapasztalatcsere lehetőségét kialakítani, melynek során régi és új EU-tagországok szakszervezeti és szakmai képviselői egymáshoz ellátogatva ismerkednek meg külföldi kollégáik gyakorlatával. Így aztán több a remény arra, hogy ahol szerényebbek a hagyományok, ahol akadozik a párbeszéd, a kitekintés hozzásegít a túl sok tanulópénz megfizetésének kényeszerű éveitől.

(Kovács Géza)

A MŰVÉSZEK JOGÁLLÁSÁRÓL:

Nem kedvezményeket, hanem speciális szabályozást akarunk!

Dr. Gyimesi László szerint túl lassan halad a művészek jogállásáról szóló törvény. A szakszervezeti vezető kiemelkedő jelentőségének tartja, hogy a témával április végén a magyar parlament kulturális bizottsága is foglalkozott, ugyanakkor úgy véli, a bizottsági ülés olyan időpontban történt, amikor a kormányzatnak, amely ebben a kérdésben meghatározó, nincs sem kialakult, sem egységes álláspontja az ügyről.

(Réfi Zsuzsanna)

Kit nevezünk művészek?

A NKÖM szerint is több évbe telhet a szabályozás megszületése. A kulturális tárca is úgy véli – mondta el lapunknak Magi István, a NKÖM főosztályvezetője – hogy égető szükség lenne a művészek jogállásának jogszabályi meghatározására. Sajnos a számos tervezet, tárgyalás ellenére jelenleg megfeneklett a kezdeményezés, nagyon nehéz ugyanis olyan szabályozást alkotni, amely egyaránt alkalmazható az igen különböző, eltérő igényű csoportok mindegyikére.

(Réfi Zsuzsanna)

A parlamenti kulturális bizottság elnöke a művészek jogállásáról

Pető Iván úgy véli, az egyik legnagyobb gondot az jelenti, hogy ezen a területen nagyon különböző státuszú emberek tevékenykednek. Amellett foglalna állást, hogy a közalkalmazotti státusz szűnjön meg, ugyanakkor az, akit szakmai értelemben alkalmasnak tartanak rá, kapjon valamilyen egzisztenciális biztonságot.

(Réfi Zsuzsanna)

A TÁMOGATÁSI RENDSZERRŐL:

Veszélybe került a Filharmóniai Társaság Zenekarának további működése

Európa legrégebbi társalatai közé tartozik a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Az előzetesen ígért és eddig egyetlen költségvetési forrásként kapott 50 millió forintot támogatás helyett az áthidaló zenekari támogatásból csak 12 millió forintot kapott. A művészek transzparenssekkel vonultak a tárca székházához a következő feliratokkal: „Mi is a nemzeti kulturális örökséghez tartozunk!”, Egy fekete koporsót is letettek a minisztérium épülete előtt, amelyre ez volt ráfestve: A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara élt 152 évet. Az együttes eljuttatta Erkel Hunyadi Lászlójából a Gyászindulót.

(Réfi Zsuzsanna)

Magi István minisztériumi főosztályvezető a zenekari támogatásokról

A Budapesti Filharmóniai Társaság válsághelyzete kapcsán a főosztályvezető arról is beszélt, hogyan változik, alakul át a támogatási rendszer. Azt sem titkolta, hogy mostantól kezdve nem tudja minden együttes gondját a NKÖM megoldani.

(Réfi Zsuzsanna)

Tiszteletjeggyel

(Csontos János)

ÜGYES BAJOS DOLGOK:

Szombathely...

Március-április folyamán azonban gyakran informálódhattak a Vas megyei olvasók a Szombathelyi Szimfonikus Zenekart foglalkoztató problémákról, mivel a muzsikuskok csak a fenntartók megkeresésével és segítségével tudtak úrrá lenni a számukra elviselhetetlen helyzetben. A Zenekar újság most az együttes művészei kérésére tényfeltáró riportsorozattal próbálja bemutatni a kialakult helyzetet, melynek során megismerhetjük a zenekari tagok képviselőinek, a Vas Megyei Közgyűlés elnökének, a karmesternek és az igazgatónak a véleményét.

(Tóth Anna)

ZENEI KÉPZÉS:

A Zeneakadémia régi-új zenekara

Beszélgetés Batta Andrással, a Zeneakadémia rektorával és Pál Tamás Liszt-díjas karmesterrel, Kiváló Művésszel, a zenekari tanszék tanárával az új zenekari képzésről.

(Tóth Anna)

Megújul a Zeneakadémia épülete és képzésének rendje

Batta András rektor a tervekről és lehetőségekről

(Tóth Anna)

PORTRÉ

„A hegedülés, a zene az életem”

Danyilova Galina kapta idén a Komor-émlékplakettet

Két évtizede muzsikál a Magyar Állami Operaház Zenekarának első pultjánál. Az együttesben végzett munkája mellett a Salieri és a Budapest Kamarazene-karnak is koncertmestere volt, tagja a Collegium Musicum Carintianumnak és a Magyar Állami Operaház Zenekarának első pultjánál. Az együttesben végzett munkája mellett a Salieri és a Budapest Kamarazene-karnak is koncertmestere volt, tagja a Collegium Musicum Carintianumnak és a Magyar Állami Operaház Zenekarának első pultjánál.

(Réfi Zsuzsanna)

KÜLFÖLDRŐL:

Birminghami kis színes

A Brit Zenekarok Szövetsége 20. kongresszusáról.

(Kovács Géza)

KRITIKA

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar, a MÁV Szimfonikus Zenekar, a Pannon Filharmonikusok, a Danubia Szimfonikus Zenekar, a Matáv Szimfonikus Zenekar és a Nemzeti Filharmonikus Zenekar májusi hangversenyeiről.

Könyv

Úgy pontos a címlap szövege, ahogy van. VENDÉGSÉGBEN – no, nem Kocsis Zoltánnál, mert kicsit másról (többről-általánosabbról van szó). Szeretném remélni, hogy a nagyközönség számára érdekes, ám a szakmabeli számára is tanulságos kötetek első feckéjeként, sorozattá váljék. Nyarat csinálhatna...

(Fittler Katalin)

ZENETÖRTÉNET

Brahms magyar táncainak forrásai (5. rész)

„Brahms magyar táncainak forrásai” című írásunk befejező része ezúttal egy lovasnépi táncok hangulati ringatózásait is megpróbálja nyomon követni, a pentaton-bölcsetől a Hány-Intermezzóig, külön kitérve a táncos magyar „lovas-ritmikákra”, és a magyar nótá-stílusra.

(Rakos Miklós)

MŰHELY

Nők a zenekarokban

A freiburgi zeneművészeti főiskola 2002. évi kutatási projektjének keretén belül, amelynek témája a „Zenekari művész mint szakma” volt, először került sor egy teljes körű, a nemek szerinti megoszlást is figyelembe vevő hangszer-specifikus vizsgálatra a német zeneművészeti főiskolákon és zenekarokban.

(Sabrina Paternoga)

MUSICAL LIFE

On the activities and potential role of our association

4 | The Association of Hungarian Symphonic Orchestras, founded twelve years ago, is facing the same very serious challenges as all civil organisations, everywhere in Europe, with the special problems of the post-communist era. We must be able to assess all possibilities in terms of modernising our structural organisation and have to clearly outline – redefine, if you will – our role, our objectives, and the strategy required for achieving our goals. (Péter Popa)

Extra Hungarian

5 | The parameters of a special opportunity have been developed: representatives of our "trade" as well as trade unions of older and new EU member states now have the chance to visit each other's countries, swap ideas and study the practical aspects of foreign colleagues' work. Therefore, there is growing hope in countries, where this tradition is not deeply rooted and dialogue is often disrupted, that international outlook will help limit the number of years when "apprenticeship" has to be paid for. (Géza Kovács)

ON THE LEGAL STATUS OF ARTISTS:

What we want is not benefits, but special legal regulation!

7 | Dr. László Gyimesi says the process of developing of the act on the legal status of artists is far too slow. The trade union leader finds it a step forward of major importance that the Cultural Committee of the Hungarian Parliament discussed the issue at the end of April, however, he thinks the discussion took place at a point when the government, who has the final word, had neither an established, nor a unified view on the matter. (Zsuzsanna Réfi)

Whom do we call an artist?

8 | The Ministry of Cultural Heritage says the ultimate passing of the legislation may take several years. Representatives of the Ministry also believe – István Magi, Department Head of the Ministry says in an interview he gave to our publication – the legal regulation of the legal status of artists is, indeed, a burning issue. Unfortunately, despite several draft versions and discussions, the initiative has come to a standstill, for it is extremely difficult to develop any legislation applicable to all of the wildly different artist groups, each with different needs. (Zsuzsanna Réfi)

Chairman of the Cultural Committee on the legal status of artists

10 | Iván Pető believes, one of the major problems is that people of very different statuses work in this field. He supports the idea of terminating the civil servant status, however, he also thinks who proves to be professionally capable, should be granted some degree of financial safety. (Zsuzsanna Réfi)

ON THE SUBSIDISATION SYSTEM:

Further operation of the Orchestra of the Philharmonic Society is in jeopardy

12 | The Orchestra of the Philharmonic Society is one of the oldest ensembles in Europe. Instead of the previously promised HUF 50 million subsidy – the only source of state budget based funding – they have only received HUF 12 million in the form of a „bridging aid”. Artists marched to the Ministry building carrying big boards and saying: “We are also part of the national cultural heritage!”. They also placed a black coffin in front of the ministry building with the following label: “Orchestra of the Budapest Philharmonic Society. Lived 152 years”. The orchestra was playing the Funeral March from “László Hunyadi” by Erkel. (Zsuzsanna Réfi)

István Magi, Department Head of the Ministry on the subsidisation of orchestras

15 | In the context of the financial crisis of the Orchestra of the Budapest Philharmonic Society István Magi also spoke about the changing of the system of subsidisation. He did not hide the fact the Ministry of Cultural Heritage cannot provide for the financing of of all orchestras. (Zsuzsanna Réfi)

With a press ticket

16 | (János Csontos)

ODDS AND ENDS:

Szombathely...

18 | In the course of March and April paper readers of Vas county were regularly informed about the problems of the Szombathely Symphonic Orchestra, since the musicians could only control the (for them) intolerable situation by approaching the authorities who maintain the ensemble – and they helped. The publication “Zenekar”, at the request of the orchestra, is now trying to present the current situation in the form of a series of investigation based reports, showing the views of representatives of orchestra members, the Chairman of the General Assembly of Vas County, the conductor and the director. (Anna Tóth)

MUSIC TRAINING:

Old-and-new orchestra of the Academy of Music

27 | Interview with András Batta, Dean of the Academy of Music and Tamás Pál Liszt Prize winner conductor, Artist of Excellence, teacher of the Faculty of Orchestra Music, on the new form of orchestra music training. (Anna Tóth)

The building and the structure of training at the Academy of Music renewed

29 | András Batta, Dean of the Academy on plans and possibilities (Anna Tóth)

PORTRAIT

„Playing the violin and music are my life”

30 | Galina Danyilova has been awarded this year's Komor Memorial Plaque She has been playing in the prime seat of the Hungarian State Opera House Orchestra for two decades now. In addition to her work in the orchestra, she has been concert master of the Salieri and the Budapest Chamber Orchestras, member of the Collegium Musicum Carintia and the Gustav Mahler Association in Austria. (Zsuzsanna Réfi)

FROM ABROAD:

Colourful glimpse into Birmingham

31 | On the 20th Congress of the Association of British Orchestras. (Géza Kovács)

REVIEWS

33 | On the May concerts given by the Symphonic Orchestra of the Hungarian Radio, the Budafok Ernő Dohnányi Symphonic Orchestra, the MÁV Symphonic Orchestra, the Pannon Philharmonic Orchestra, the Danubia Symphonic Orchestra, the Matáv Symphonic Orchestra and the National Philharmonic Orchestra.

Books

37 | The text in the title page is to the point. VISITING, it says – well, not just Zoltán Kocsis himself, because the book is also about a lot more (more general topics). I would like to hope it will also start a series of publications that will prove attractive for general audiences. A swallow, which will make a summer... (Katalin Fittler)

MUSICAL HISTORY

38 | The closing piece of our series on “The sources of Brahms' Hungarian Dances” will be an attempt at tuning to the atmospheric changes and swinging of a dance culture of nomadic popular tradition: from the „cradle”, early pentatonic tunes to the Intermezzo of „Háry”, with special regard to the Hungarian horseman rhythm present in Hungarian dances, and the style of special traditional Hungarian popular songs. (Miklós Rakos)

WORKSHOP

Women in orchestras

47 | The first instrument specific comprehensive survey has been conducted in music colleges and orchestras in Germany, under the 2002 year research project of the Freiburg College of Music, focusing on “Playing music in an orchestra as a profession”, paying attention to distribution by gender as well. (Sabrina Paternoga)

Popa Péter:

Szövetségünk tevékenységéről és lehetséges szerepéről

Ha sikerül megértetnünk a közös ügy iránti elkötelezettség fontosságát, akkor a dolgok lényegét sikerült megérteni és megértetni

A tizenkettedik éve életre hívott Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége ma épp oly komoly kihívások előtt áll, mint minden civil szervezet, akár európai viszonylatban, akár a posztkommunista éra viszonylatában. Mihamarabb fel kell tudnunk mérni nem csupán a felépítésünk korszerűsítésének minden lehetőségét, de pontosan körvonaloznunk kell, – ha úgy tetszik újra kell fogalmaznunk – szerepünket, céljainkat, és céljaink eléréséhez szükséges stratégiáinkat.

Miként fogalmazhatjuk meg tehát a társadalomban betölthető szerepünket? A válasz röviden: a szervezetünk – és egyben minden civil szerveződés – szerepe egy olyan **szemléletváltás** megalapozása, amely lehetővé teszi az **egységes és közös fellépést** a közös célok érdekében. Az egységes és közös fellépés – a saját egyéni érdekek átmeneti háttérbe szorítása egy még jobb közösségi eredmény elérése érdekében – csakis egy szemléletváltás során alakulhat ki, ez a szemléletváltás pedig csakis a civil szervezetek szemléletformáló céltudatos tevékenysége folytán jöhet létre.

Ha sikerül megértetnünk a közös ügy iránti elkötelezettség fontosságát, akkor a dolgok lényegét sikerült megérteni és megértetni.

Mindenki érzékelheti, hogy a mai magyar társadalom berendezkedésére jellemző a viszonylag merev, nehézkesen alakítható, jogszabályi alapon működő államigazgatási rendszer, amelynek előnye a jobbiztonság, hátránya – a civil szféra kezdeményezései szempontjából – a nehezen alakíthatóság. Falait ma még könnyebb egyéni összeköttetések, vagy pártpolitikai támogatottság, kapcsolatrendszer alapján megkerülni, mint civil kezdeményezésre megváltoztatni ott ahol ez szükséges lenne.

Éppen ezért ma még a civil szféra legfőbb feladata a szemléletalakításon felül, hogy **indikátorként azonnal jelezzen**, ha valami rosszul szabályozott, nem működik megfelelően, vagy érdeksérelem történt.

Remélhetőleg nincs távol az a jövő, amikor a civil társadalom szervezetei – amen-

nyiben megfelelő a szervezeti felépítésük, képesek egységesen fellépni, megfelelő anyagi bázissal rendelkeznek, és megfelelő humán erőforrást tudnak felvonultatni – akár megkérdőjelezhetik az állam döntési monopóliumát, illetőleg saját elképzelésüknek megfelelően vehetnek részt a társadalompolitika formálásában.

Szövetségünk az elmúlt időszakban bebizonyította, hogy – ha szükséges – képes az **egységes fellépésre** közös ügyünk érdekében. Így például határozottan és azonnal válaszoltunk a New York Times hasábjain megjelent, a magyar zenekarokat rossz színben feltüntető nyilatkozatra. Bár álláspontunk szerint a fenti nyilatkozat ellen a hazai szimfonikus zenekarok és zenészei indíthatnak volna személyiségi jogi pert, ám peres út helyett szövetségünk és szakszervezetünk elnöksége, képviseleti feladatait teljesítve, a hazai és elsősorban a szakmai – és nem a nemzetközi nyilvánosságot! – tájékoztatta a nyilatkozatot elítélő álláspontjáról.

De egységben voltunk képesek kidolgozni egy olyan teljesítmény-alapú, normatív jellegű támogatási rendszer alapjait is, amely mérföldkő lehet a magyar szimfonikus zenekarok támogatási rendszerében amennyiben a szaktárcának lesz elég forrása és töretlen szándéka tervei véghezviteléhez.

Koránt sem ilyen jó az **anyagi bázisa** Szövetségünknek. Az egyik oldalról nézve szerencsés helyzetben vagyunk, hiszen a civil szervezetek nagy része képtelen úgy adminisztrálni magát, hogy működési költségeinek nagyobbik részét közpénzből finanszírozza, a másik oldalról nézve viszont, Szövetségünk hazai és nemzetközi súlyát tekintve elégtelennek mondható az a – hosszú évek óta nem emelt – tagdíj, amelynek összege nem magasabb évenként és zenekaronként, mint az egyes muzsikusok éves szakszervezeti tagdíja.

Ilyen körülmények között valóságos zsonglörködésnek tekinthető, hogy szervezetünk nemcsak a legszükségesebbeket tudta kigazdálkodni, (az elengedhetetlen

működési kiadásokon felül alkalmanként egy-egy utazást nemzetközi konferenciákon való részvételre) hanem az elmúlt évek során több, mint fél millió forintot költöttünk a médiahátránnyal küszködő vidéki zenekarok budapesti vendégszerelésének és sajtóvisszhangjának elősegítésére. Elnökségünk természetesen társadalmi munkában, költségtérítés nélkül, az ügy melletti elkötelezettség okán végzi nem kis időráfordítással járó mindennapi tevékenységét. Azonban komoly eredményeket csak akkor fogunk elérni, ha sikerül feloldani az ellentmondást anyagi lehetőségeink és a zenei közéleti súlyunk alapján méltán elvárható érdekérvényesítési képességünk között, ez pedig már nem egy társadalmi munkában dolgozó elnökség önfeláldozásán, kapcsolatrendszerének szívességi alapon történő kihasználásán alapszik, hanem inkább egy szervezet önbecsülésén, önmeghatározásán és az ennek érdekében hadrendbe állítható **humán erőforrásán**, vagyis a szakember gárdáján múlik. Éppen ezért elkerülhetetlen, hogy szervezetünk eredményes munkája nyomán tagszervezeteink javuló lehetőségeit figyelembe vételével, közéleti súlyunkhoz és elérendő céljainkhoz elegendő anyagi bázist teremtsünk a tagdíjak megfelelő mértékű emelésével.

Amennyiben Szövetségünk hatást kíván gyakorolni a döntésekre, szerepet kíván vállalni a közvélemény formálásában, akkor mindenekelőtt **tisztában kell lenni saját szakterületünk minden részletével**. Ez nem csupán azt jelenti, hogy naprakész információval kell rendelkezni szakterületünket érintő jogszabályi tervekkel, de használható, összegezhető és értékelhető statisztikai adatokra van szükség minden olyan kérdésben, amely a leghalványabb kapcsolattal is rendelkezik szakterületünkkel. Ezek pedig lehetnek zenei szakmai, oktatási, társadalompolitikai, sőt szociológiai adatok is. A beérkezett adatok feldolgozása és értékelése éppúgy speciális szakértelmet kívánna, mint az eredményekből levonható tanulságok, következtetések

megfelelő érvényesítése a szakterületünket érintő döntések során.

Ha pedig rendelkezésre állna mind a megfelelő anyagi bázis, mind pedig a humán erőforrás, már csak a megfelelő stratégiák megválasztásán múlna, hogy európai társszervezeteinkkel egyenrangú súllyal és befolyással rendelkezünk amikor rólunk döntenek.

Milyen módon, milyen stratégiák alkalmazásával érhetünk el eredményeket:

A kikényszerítés stratégiája: alternatív vagy hiányzó szolgáltatások, projektek önálló beindítása és ehhez az állami támogatás megszerzése. (Ilyen volt például az első szimfonikus zenekari fesztivál a Pesti Vigadóban, amelynek hozadékaként kezelhetjük a további szimfonikus zenekari „seregszemléket” éppúgy, mint a vidéki zenekarok rendszeres budapesti vendégszereplésének elindítását is, vagy akár az is, hogy éveken keresztül a kulturális tárca térítette a nemzetközi szervezet tagjaként kötelezően kifizetendő nem kis összegű tagdíjat.)

A védekező jellegű, nyílt érdekérvényesítés: a kormányzati, vagy más eredetű érdeksértő kezdeményezésekre történő reagálás. (Példaként említhetjük a közelmúlt

közös megnyilatkozását, amikor is levélben fordultunk a kultuszminiszterhez a 2005. év zenekari konszolidációs összegének, tervezett, nullára történő csökkentése ellen, vagy akár a fent említett, a New York Times-ban megjelentetett, a magyar szimfonikus zenekarok egészét degradáló cikkekre való reagálásunkat.)

Kezdeményező jellegű, dinamikus, kreatív, nyílt érdekérvényesítés: saját elképzeléseken alapuló, önálló kezdeményezések, eredeti elgondolások, hosszú távú koncepciók kidolgozása. (példaként említhetjük a Szakszervezet vezetésével, de az összes érdekelt civil szervezet közreműködésével előkészített, régi igényünket kielégítő, a Művészek Jogállásával foglalkozó törvénytervezet kidolgozását, vagy a Pearle-konferencia budapesti megrendezését, amely segítette az eligazodást, a tájékozódást mind a kormányzati szervek, mind pedig a zenekari szakemberek számára nemzetközi munkáltatói gyakorlatban felmerülő különféle kérdésekben. Itt említhetjük a teljesítmény alapú normatív jellegű támogatási rendszerre való fokozatos áttérés általunk kidolgozott koncepcióját, és a Zenekar újságot, amely két civil szervezet kezdeményezése és összefogása alapján 11 éve

egyedülálló nemcsak a Kelet-európai régióban, de sok fejlett nyugati ország sem büszkélkedhet hasonló orgánummal.)

Mindezek alapján egyértelműnek látszik: **amennyiben Szövetségünk méltóképpen kíván válaszolni korunk kihívásaira, az alkalmazható stratégiák felhasználásával hathatósan kívánja befolyását érvényesíteni tagszervezetei érdekében, továbbá a tagszervezetek el is várnák a magasabb szintű képviseletet, akkor nagyságrenddel kell növelni anyagi bázist, amely lehetővé tenné a felépítési és működési változtatásokat, a megfelelő és felkészült szakember gárda alkalmazását.**

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége 2005. május 17-én megtartotta évi rendes közgyűlését és egyben a háromévenként esedékes tisztújítást.

A beszámoló elfogadása után a régi elnökséget a Közgyűlés egyhangúan újraválasztotta.

A régi-új elnökség tagjai: Popa Péter elnök, Kovács Géza és Gyüdi Sándor társelnökök, továbbá Baross Gábor és Szklenár Ferenc elnökségi tagok.

Extra Hungariam...

Szövetségünk külügyi tevékenységéről

Kerékgagyig érő sártól járhatatlan utak mentén zsúptetős udvarházaikban élő, deákul még valahogy tudó, a körülményekkel módfelett elégedett eleink némelyike citálta évszázadokon át a provincializmus egyik fő kánonját: „Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita.”

Sokan hiába próbálták bizonygatni, hogy már hogyné lenne élet szép Hungáriánkon kívül is, mi több nem csak, hogy nem olyan, de néhol éppen hogy jobb is, többnyire lehurrogás – ha nem éppenséggel lenyakazás lett – a sorsuk.

Manapság az utak többnyire járhatóak, ha deákul már csak kevesen is, de más nyelveken egyre többen értenek, a postagalambnál messzebbre száll a műholdról érkező video- és audio-jel és a külföldről mesélő fejét is jóval finomabb módszerekkel választják el porhüvelyétől.

A muzsikások már száz-kétszáz éve is gyakrabban keltek át országhatárokon, mint a többség, manapság pedig gyakran

útlevel nélkül szelik át egy lendülettel két-három ország felségterületét.

Hogyan is lehetne újat mondani hát azoknak, akik gyakran távoli földrészeken szerzett élmények emlékeivel térnek haza arról, mi újság külföldön? Szerencsére a „külföld” elég nagy, másért jár oda a muzsikos és másért a magam fajta botcsinálta kulturális diplomata.

Nem szólok tehát most sem arról, milyen sikereket értek el zenekaraink Burkusországban, vagy a shogunok földjén, sem arról, hol lehet olcsóbban CD-re rögzítő digitális videokamerát venni. Szólnék inkább arról, mi olyat főztek a nemzetközi fazekekban-üstökben, melyet aztán nekünk is ennünk lehet, vagy ennünk kell, esetleg mi magunk mit aprítottunk a zubogó lébe.

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége az újonnan csatlakozott EU-tagországok bármely hasonló szervezetét megelőzve már 1996 óta tagja az Előadóművészeti Munkáltatók Szövetségei Európai

Ligájának. Az angol kezdőbetűkből összevarázsolts PEARLE-nek igen nagy az ázsioja az Unión belül. Bár csak néhány százezres alkalmazotti kört képvisel – szemben mondjuk a szállítványozás, vagy a halászat többmillió tömegeivel – megítélése és lobbyereje vetekszik azokéval. Ennek csak egyik oka lehet, hogy az előadóművészek ismertsége, a szakma társadalmi presztízse az európai típusú kultúrákban jóval nagyobb az átlagosnál. A másik ok nyilván a PEARLE felkészültségében, világos álláspontjában és tagsága erejében rejlik.

Tevékenységében az elmúlt év egyik legjelentősebb fejleménye annak az EU-bizottságnak a működése, melyben az európai szakmai szakszervezetek és a PEARLE együttesen a társadalmi párbeszéd ösvényeit tapossa az előadóművészet területén. Ugyanis van, ahol ez jól működik, van, ahol nem. Épp ezért sikerült – teljes EU-támogatással – egy olyan tapasztalatcsere lehető-

ségét kialakítani, melynek során régi és új EU-tagországok szakszervezeti és szakmai képviselői egymáshoz ellátogatva ismerkednek meg külhoni kollégáik gyakorlatával. Így aztán több a remény arra, hogy ahol szerényebbek a hagyományok, ahol akadozik a párbeszéd, a kitekintés hozzásegít a túl sok tanulópenz megfizetésének kényszerű éveitől. Magyar részről dr. Gyimesi László és e sorok szerény írója tagja e bizottságnak. A számtalan és gyakran idegőrlő bizottsági ülés tapasztalata alapján mondhatom: a korrekt és a szakma érdekeit az emberséggel elegyítő együttműködésben mi magyarok semmivel nem maradunk el sok irigyelt ország mögött. (Sőt, gyakran...)

A PEARLE működését akár kilóban is lehet mérni: emlékeim szerint hat-nyolc éve egy-egy konferenciára 0,25 kg-nyi frásos anyagból kellett felkészülnünk, míg mostanában két-három kilós, speciálisan kötött kódex-méretű könyvekből készülnünk a kétnapos összefüggésekre.

Tavaly novemberben – Budapest után – Marseille adott otthont a PEARLE-konferenciának. A konferencia előtt Párizsba hívták a szervezet vezetőségét, a végrehajtó bizottságot egy találkozóra. A francia színházi és zenei élet szakmai szervezetei vitára invitálták a kormány és az EU illetékes politikusait. Figyelemre méltó, hogy az EU aznap választott „kormányt”, ám a felkért francia képviselők kötelességüknek érezték a választást követően azonnal vonatra ülni és Párizsban megjeleni a Nemzetgyűlés épületében rendezett vitán. Hja, akik 1789-ben kezdték a polgári forradalmat...

A Művészetek Palotája ünnepélyes megnyitója március 14-én történt és ebből az alkalomból sikerült közel száz szakmabelit egy konferenciára idecsábítanunk. A Zenekar ugyane lapszámában olvasható tudósítás e konferenciáról, így most csak arra utalok: a Concertgebouw igazgatója, a Szlovák Filharmonikusok igazgatója, a finn zenekarok képviselője, valamint nagyjából minden résztvevő megegyezett abban: a magyar zenekarok szerencsések, hiszen mindannyian gazdagabbak lettek egy pompás koncertteremmel. Sokan irigyelnek bennünket emiatt. Hunyjuk le szemünket, feledjünk el sok vitát, fenntartást és csak arra koncentráljunk: számos Nyugateurópai kollégánk őszintén irigyel bennünket. Ez kétségkívül jó érzés. Élvezzük!

E jó érzés nem csitult Finnországban sem, ahol március végén a Finn Zenekari Szövetség 40. jubileumi konferenciáján mint az egyik vendéglátó csodáltam

meg e kis ország hatalmas zenekultúrájának megannyi titkát. Először is szerények és céltudatosak távoli rokonaink. Nagynagy, évszázados szegénységüknek véget vetve rettentő gazdagok lettek. Kőolajkincesek, kábítószer-kereskedelem, turizmus-biznisz nélkül, csupán eszükre és szorgalmukra hagyatkoztak. A világpiacot okosan szemlélve sok helyre törtek be. Ezek közül – a hagyományos skandináv faiparon túl – az informatikában és a zenében aratták eddigi legnagyobb sikereiket. Ki vonná kétségbe a Nokia, vagy Sibelius népének sikereit. Nokia egyébiránt nem egy japán mozaikszó – mint sokan hiszik – hanem egy Tampere melletti kis falu neve, ahol a múlt század húszas éveiben egy autó-és kerékpárgumi gyár adott munkát a helybelieknek. Ebből lett a világpiac egyik legjelentősebb mobiltelefon-konzernje. Mondanám, de késő: Hajrá Taurus, hajrá EMERGÉ...

A finn csoda kézzel fogható bizonyítéka az a sok-sok páratlanul kitűnő koncertterem, mely jószerivel az ország minden jelentősebb városban fellelhető. Magam a lahti, a tamperei és a helsinki termekben fordultam meg. Lahtiban ismerősen forogtam, hiszem a Birminghamból, Singapurból és – bizony! – Budapestről ismert Russell Johnson egyik nagyszerű termében szólt a muzsika. Egy alig százötven millió város megengedte magának a luxust: legnagyobb tava öblének partján, a 19. századi, kereslet híján kiüresedett faipari üzem épületeit alapul véve, 50%-os EU támogatással csodás konferencia-és koncerttermet épített. A 20 millió Euro-s költségvetésből kettőt a finn faipar vállalt magára. Úgy gondolták, referenciaként megér nekik ennyit a beruházás. Mint említettem, 10 milliót az EU állt. Nyolc maradt hát a helyieknek. Nem sajnálták, jól jártak. Mellékesen tavaly a legjobb konferenciaközpont címét is elnyerték. Hja, okosan és tehetségesen könnyű... Tamperében nagyobb a koncertterem, hiszen ott kétszázezren is élnek. (Persze az EU itt is fizette a költségek felét, így a helyieknek csak 25 millió Eurójukba került az operajátzsásra is alkalmas pompázatos terem.)

Mondanom sem kell, mindkét városban kitűnő, világszínvonalú szimfonikus zenekarok működnek. Üdítő, honfiúi büszkeségre okot adó panaszt hallhattam Helsinkiben, miszerint a Finnlandia Koncertterem nem tökéletes. Ám mielőtt áradozhattam volna honi vívmányainkról rövid sétával átvezettek a közeli új operaházba, mely úgy tökéletes, ahogy van – egyesítve a

klasszikus operaházi nézőtér és a huszonegyedik századi színpad összes kívánalmát – és közben a most építendő, immáron tökéletes hangzású új koncertteremről beszéltek. Passz...

Fő, hogy rokonok vagyunk!

(A Brit Zenekarok Szövetsége is tavasszal tartotta éves konferenciáját. Erről az eseményről volt szerencsém a Muzsika májusi számának olvasóit tudósítani. A Muzsika szerkesztőségének szíves hozzájárulásával a most a Zenekar olvasói is megismerkedhetnek ezen írással.) 31. old.

Nemzetközi körképünket friss élménnyel zárom: május végén Kassán találkoztak a PEARLE képviselői. Egy polgár vallomásai helyett csak annyit tudok mondani: Kassa gyönyörű. Ismét az.

Hetvenes évekbeli emlékeim egy szebb napokat látott szürke várost őriztek, míg most Európa egy gyöngyszemét láttam. Magyarok, szlovákok, németek, svábok, rutének, zsidók, cigányok élnek itt, ahogy Márai megírta. Az arányok változtak ugyan, de emiatt szíveskedjenek a történelemhez fordulni. Mindenesetre a Dómban ott pihennek Rákóczi hamvai, a boltokban friss juhtúrót, a csapszékekben páratlanul finom sört és a jegyirodáknál rendkívül olcsó koncertjegyet lehet kapni. A koncertek nagy része a valaha volt és utólag bővített zsinagógában zajlik, többnyire a helyi Filharmonikusok nagyszerű közreműködésével. Igazgatójukkal, a klarinétosból lett kultúrpolitikussal a konferencia zárásaként a közeli pincészetben beszélgetünk. A tokaji hegyvidék immár EU által is elismert szlovák részén koccintunk egy pincében vele és európai barátainkkal. Barátomat Július Klein-nek hívják. Európai horizonttal gondolkodó szlovák patrióta. Ahogy a többiek is mind hazájukat szerető európeerek. Mi ketten Július-szal összekacsintunk: mondhat a politika bármit, mi, művészettel foglalkozók tudjuk a gyógyírt a történelmi és érzelmi bajokra. Trianon kénköves füstje a szemünk láttára oszlik, amikor Beethoven 3. zongoraversenyét Szokolay Balázs játssza a kassai Művészetek Házában, vagy ugyanitt néhány héttel korábban a Nemzeti Énekkar éneklő felejthetetlenül Verdi Requiemjét, esetleg amikor a Nemzeti Filharmonikusok meghívására a Cseh és a Szlovák Filharmonikusok látogatnak el Budapestre.

A PEARLE e szép felvidéki városban tartotta tisztújító közgyűlését is. A hat tagú vezetőségbe ismét egyhangúlag került Szövetségünk képviselőjében e sorok írója:

Kovács Géza

„Nem kedvezményeket, hanem speciális szabályozást akarunk!”

Dr. Gyimesi László szerint túl lassan halad a művészek jogállásáról szóló törvény

A szakszervezeti vezető jó hírnek és kiemelkedő jelentőségűnek tartja, hogy a témával április végén a magyar parlament kulturális bizottsága is foglalkozott, s a következő címmel tűzte napirendre: Tájékoztató a művészek jogállásáról szóló törvény előkészítéséről. Mindez ugyanis azt jelzi, hogy létezik ezen a szinten is egy ilyen kérdés, s készül egy törvénytervezet. Dr. Gyimesi László mindezt nagy előrelépésnek tartja, ugyanakkor úgy véli, a bizottsági ülés olyan időpontban történt, amikor a kormányzatnak, amely ebben a kérdésben meghatározó, nincs sem kialakult, sem egységes álláspontja az ügyről. Az mégis pozitívum, hogy a kulturális bizottság valamennyi tagja – pártállástól függetlenül – egyetértett abban, szükség lenne egy ilyen szabályozásra. Kissé elkeseredett azonban amiatt, hogy az eredeti terveknek, nagyszabású elképzeléseknek csak a töredékét tudják majd megvalósítani, s az is nagy kérdés, hogy erre végül mikor kerülhet sor...

– Azért a pozitívumok közé tartozik még az is – meséli dr. Gyimesi László, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöke, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének a főtítkára – hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a legtöbb erre irányuló kérdésben azonos állásponton van velünk. A tárca vezetői is úgy vélekednek, szükség lenne egy olyan szabályozás megalkotására – s ebben a sajátosságokat is erőteljesen figyelembe kell venni –, amely azokat a foglalkozásokat jellemzi, amelyeket csak gyűjtőnéven nevezhetünk művészeknek. Ez az elnevezés ugyanis számos egyéb területet is takar, s ezek pontos leírására a jelenlegi általános szabályok szinte képtelenek. A NKÖM ezt az álláspontot a kormány felé is képviseli, s az általunk felvázolt megoldást próbálja előtérbe helyezni. Sajnos azért ebben a pillanatban még nem látszik az, hogy a kormány kifejezetten tervbe vette volna ennek a kérdéskörnek a teljes egészének jogi úton történő megoldását. A másik gond pedig az, hogy a jogállás – kérdésnek vannak olyan aktuális problémái is, amelyek a napi jogalkotásban jelennek meg. Kiemelkedik például ebből a vállalkozó és a munkavállaló művésztípusnak az elhatárolása, illetve a színlelt szerződések kérdése. Ebben is nagyon komoly ellentétek vannak, s az egyes szakmai vélemények jelentősen eltérnek egymástól. Ráadásul akad olyan álláspont is, amelynek képviselője úgy gondolja, nem szük-

séges semmilyen külön szabályt alkotni a művészekre, mert elégségesek a most hatályban lévők. Létezik persze olyan felfogás is, amely az egész kérdéskört ennél sokkal rugalmasabban kezeli, de még ez is messze áll a valódi megoldástól. Negatívum az is, hogy a sajátos feltételek, sajátosságok elfogadása a jog nyelvén óhatatlanul valamilyen speciális elbánást jelent. Ha például a művészeknek a jövedelmük egy részét a költségeikre kell fordítaniuk, mert rajtuk kívül ezt senki más nem teszi meg, akkor ezt az adóhatóságnak is akceptálnia kell. El kell hát ismerni, hogy vannak olyan költségek, amelyek léteznek, de a szabályozás oldaláról ezt nem tudják másképp értelmezni, mint kedvezmény megadásának. Ezt azonban mi elvileg sem fogadjuk el, mert a sajátosságok elismerése nem azonos a kedvezmény megadásával! Hát, sok hosszú vita, egyeztetés várható még ebben a témában...

– Pontosan mikor is született meg a művészeti törvény elképzelése?

– Az, hogy szükség lenne valamilyen szabályozásra, amely a művészeti életet, a művészek jogállását és az ehhez kapcsolódó kérdéseket szabályozni tudná, először 2001-ben fogalmazódott meg. Az ehhez kapcsolódó munka akkor valóban el is kezdődött, s a legkülönbözőbb változatokon keresztül eljutottunk odáig – sajnos egyre jobban visszakozva, egyre jobban eltérve az eredeti, nagy tervektől –, hogy

legalább első lépésként, a művészek jogállásáról, foglalkoztatásáról szülessen valamilyen szabályrendszer. Ez ugyanis könnyebb – és nem utolsósorban jobban körülhatárolhatóvá – tenné az ő életüket, s azt, hogy esetükben pontosan miről is beszélünk. Ráadásul a művész jogállás adhatja az alapját az összes többi szabályozásnak is.

– Mit jelent pontosan a jogállás meghatározás, hiszen ez a fogalom eléggé félreérthető?

– Igen, könnyen összekeverhető a jogállás és az ún. státusz fogalma. Jogi értelemben külön művész jogállás nincs, hanem a különböző jogszabályi elemek együttesen alkotják a művész jogállást. A státusz szó hétköznapi, szociológiai értelemben a társadalmi státuszt, a társadalomban betöltött valamilyen szerepet, illetve annak társadalmi elismerését jelenti. Sőt, a státusz szónak akad egy további dimenziója is, hiszen van, aki a munkajobban használt régebbi státusz szó alatt azt érti: státuszba van véve, állandó munkahellyel rendelkezik. (Sokan erre is gondolnak, pedig esetünkben a nem erről van szó.) A társadalom például nevesíti a pedagógus státuszt, mint a társadalom meghatározott szereplőjét, és ennek jogi megfelelőjeként a közoktatási törvény szabályai alapján meghatározható a pedagógus státusz, azaz jogállás. Ugyanígy egyértelmű a társadalom számára az is,

hogyan létezik művésztápus, s ezt körül tudja rajzolni, tagjait meg tudja különböztetni a nem művésztől. A problémák akkor jelentkeznek, ha ezzel egyidejűleg a jogalkotás ezt a differenciálást nem akarja elfogadni, s nem hajlandó beépíteni a jogrendbe az egyébként már szociológiailag létező státuszt. A konfliktusok végül is innen erednek. Mi ugyanis nem kedvezményeket, hanem speciális szabályozást akarunk! Hogy miért? Mert például, az ún. alkotmányos alapjogok számos esetben mondják ki többek között a diszkrimináció nemek és kor szerint tilalmát (ezek a hátrányos megkülönböztetések közül a legsúlyosabban elítélendő), a művészeti életben azonban mindez mégis egyszerűen a szakmai specialitások okán gyakran előfordul...

– Mit ért ez alatt?

– Vegyünk egy kissé szélsőséges példát: egy színházban munkafelvételt tartanak, mert Shakespeare Rómeó és Júliáját fogják bemutatni és keresik főszereplőket. Ha egy közel hatvan éves diplomás férfi és kettő húsz év körüli diplomával nem rendelkező fiatal nő és férfi jelentkeznek, akkor – a vonatkozó szabályokat figyelembe véve – a nagyobb tapasztalattal és felkészültséggel rendelkező színész kellene felvenni, azaz a férfit. Mégsem ez történik. ...Ha azonban egy szimfonikus zenekarnál hirdetnek meg egy állást, ott ez a probléma már nem ilyen élesen jelentkezik, de egy énekesi feladat elbírálá-

sánál ismét felmerülhetnek hasonló kérdések. Mindez jelzi, hogy a művészeti élet egészen sajátos szakmai szabályokkal bír, amelyek jelentősen eltérnek az általától.

– Másképp történnek az utasítások is, mert a klasszikus munkáltatói utasítások (pl. a munka elrendelése) mellett munkáltatói joggal nem rendelkező szakmai vezetők (karmester, rendező, koreográfus stb.) adhatnak olyan típusú utasításokat, amelyeket a munkajog nem, vagy csak nehezen tud értelmezni.

– Mindez elég logikusnak és egyértelműnek tűnik...

– A legszomorúbb az egészben az, hogy a mindezek ellenére valahogy mégsem akarják megérteni, hogy a művész jogállás mögött pontosan azoknak a sajátos tulajdonságoknak az elismerése és elfogadása – részben munkajogi, részben adó, társadalombiztosítási jogi, stb. – áll, amittől művész a művész. Kicsit úgy érzem, beragadt az ügy, az ezzel foglalkozó szervek nagyon tartanak attól, hogy elfogadjanak sajátosságokat, mert ezekkel együtt „kedvezményeket” lenne szükséges biztosítani. Valamilyen rejtélyes ok miatt a művészeket amúgy jelenleg is egy kivételezett körként tartják számon, amelyre pedig – a mai közteherviselési rendszer tükrében – semmilyen valóságos okot nem tudok. Mindez meglehetősen nehézkesé teszi az ügyet. A folyamatnak jelenleg a közepe táján tartunk, s amiket most mon-

dok, az éppen ma érvényes, hiszen napon-ta tárgyalunk. Persze, kétségtelen az is, hogy az egész problémakör túljutott már azon a romantikus korszakán, amikor ötletekről, gyönyörű elképzelésekről beszélhettem. Ez az egész már bekerült egy másik dimenzióba. Míg egymás között szövögettük a terveket, sokkal rózsásabbnak véltük az összképet. Most, hogy a teóriánk bekerült az ütközetek terepére, egyre több sebből vérzik... A terv egyes részéről ugyanis kiderült, hogy nem megvalósíthatók, vagy nem akarják őket valóra váltani, s bizony számos kérdésben az is egyértelművé válik, hogy mi tévedtünk és túllőttünk a célon. De sajnos sok olyan eset is van, amikor tudjuk, nekünk van igazunk, hiszen felvetéseinkre nem hangzik el semmilyen értelmes cáfolat, csak demagógiával és meg nem értéssel találkozunk, ennek ellenére mégsem tudjuk keresztülvinni az elképzeléseinket. Emögött egyfajta – a művészek problémái iránti – érzéketlenség húzódik meg, s ezt nem lehet nem észrevenni. Ugyanakkor szerencsére ennek az ellenkezőjére is akad nem egy példa, ezért én – az összes negatívum ellenére – szinte biztos vagyok abban, hogy valamilyen, a művészek számára kedvező, vagy legalább elfogadható megoldás előbb – utóbb megszületik. Meggyőződésem az, hogy a döntéshozókat meggyőzzük ezeknek a dolgoknak a fontosságáról, s emlékeztessük őket arra, művészet nélkül mindannyiunk élete elképzelhetetlen...

R. Zs.

Kit nevezünk művésznek?

A NKÖM szerint is több évbe telhet a szabályozás megszületése

A kulturális tárca is úgy véli – mondta el lapunknak Magi István, a NKÖM főosztályvezetője – hogy égető szükség lenne a művészek jogállásának jogszabályi meghatározásra. Sajnos a számos tervezet, tárgyalás ellenére jelenleg megfeneklett a kezdeményezés, nagyon nehéz ugyanis olyan szabályozást alkotni, amely egyaránt alkalmazható az igen különböző, eltérő igényű csoportok mindegyikére. A kormányzat pedig globális rendezést szeretne. S bár a főosztályvezető örülne annak, ha az ügy gyorsabban haladhatna, tisztában van azzal is, hogy egy olyan jogszabály kidolgozása, amely valamilyen módon a művészt, mint speciális jogalanyt nevesíti, hatalmas munkát, sok éves egyeztetést jelent. Ha azonban végre megszületne, akkor számos további szabályozás kiindulópontjává válhatna...

– Két és fél esztendővel ezelőtt a híradások még a művészeti törvény ter-

vezetéről szóltak. Hogyan szűkült le mindez művész jogállássá?

– A művészeti törvény-tervezetet a művészeti szakszervezetek szövetsége

készítette el, s aztán benyújtotta a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához. A jogszabálytervezetnek – amely a művészeti terület átfogó, jogi szabályozásáról szól – nagyon sok, egyeztetett változata készült el. A tervezet egészen odáig ment, hogy tartalmazta az intézmények besorolását, kategorizálását, működtetésüknek feltételrendszerét, sőt rendelkezett a kategorizált intézmények finanszírozási igényéről is. Emellett például a közoktatási tanács mintájára létrehozott volna egy művészeti tanácsot is. S persze nemcsak az intézményrendszerre, hanem a területnek valóban minden szegmensére kiterjedt volna. Kiderült azonban, hogyha egyáltalán lesz valamikor ilyen törvény, akkor az nem egy vagy két esztendő, hanem legalább egy évtizedes munkát jelent. Ráadásul akadnak olyan területek is, amelyeket ilyen jogszabályokkal nem lehet rendezni...

– *Mit ért ez alatt?*

– Csak egyetlen példát mondok erre, semmilyen jogszabállyal nem lehet elvonni a mindenkori országgyűlésnek azt a jogát, hogy az adott évi költségvetés irányzásait kialakítsa. Annak sincs sok értelme, hogy egy olyan törvény szülessen, amely összegyűjti a különböző, más jogszabályi helyeken lévő szabályozásokat. Természetesen a művészeti törvény esetén nem erről lett volna szó. A kényes kérdést éppen az jelenti, hogy a művészetnek a szabadság, a beskatulázhatatlanság a lényege. Ha pedig normatívák közé szorítjuk, akkor bizonyos területek óhatatlanul ki fognak lógni. Ez persze nem jelenti azt, hogy a művészeti tevékenység, intézményrendszer bizonyos területeit nem kellene jogszabállyal megerősíteni. Erre igenis szükség van. Az érdekképviseleti szervekkel közösen döntöttünk úgy, hogyha neki akarunk fogni egy ilyen törvény előkészítésének, akkor első lépésként a különböző részterületeket kell valamilyen formában szabályozni.

– *A legnehezebben megfogható kérdés egy ilyen szabályozás esetén az, hogy kit nevezünk művésznek...*

– Így igaz. Rengeteg elmélet kapcsolódik ehhez, sok a fogódzó, de globális választ egyik sem ad. Pedig egy fejlett, mo-

dern társadalomban szükség lenne arra, hogy a művészek jogállásáról szülessék valamilyen jogszabályi meghatározás. Ha nem tudjuk pontosan, hogy ki a művész és ki nem az, akkor könnyen tévútra kerülünk.

– *Dr. Gyimesi László szerint létezik ilyen társadalmi státusz, de ezt a jogalkotás mégsem akceptálja...*

– Azért a normaszöveg megalkotásáig, amelyet a társadalmi szervezetekkel is egyeztetünk, már eljutottunk. Jelenlegi életünkben a státuszunkat, a jogállásunkat az határozza meg, hogy milyen körülmények között élünk, mire vagyunk kötelezettek és jogosultak. A művész esetében két eset merül fel, hiszen vagy közalkalmazott – nálunk szerencsére a művészeti tevékenység nagy része költségvetési intézményekben folyik – vagy vállalkozó. Úgy gondolom azonban, hogy e közé a kettő közé – egy különleges státusszal – kellene kategorizálni a művészt. A jogállásukról szóló törvényben is ezt szerettük volna valamilyen módon meghatározni. A fő irányvonal az – s ebben az érdekvédelmi szervekkel is egyet tudunk érteni –, hogy azokra vonatkozna, akik a művészeti tevékenységet élethivatásként folytatják. A jogszabály éppen azokat a szegmenseket próbálja megkeresni, amelyekkel ez bizonyítható. Ide tartozik például az, akinek megfelelő végzettsége van, vagy a bevételei túlnyomórészt művészeti tevékenységből származnak. Sajnos most nem jutottunk végeredményre, de ez nem jelenti azt, hogy az ügy teljes egészében megfeneklett volna. A jogszabályi szabályozásra azért is szükség van, mert annak segítségével tudjuk elérni, hogy például a művészeti tevékenység jellegének megfelelően a művészekre speciális adó-, és járulékfizetési szabályok vonatkozzanak.

– *A munkatörvénykönyv módosítása 2003 nyarán született meg, s ebben már szó van a színlelt szerződésekről, s emiatt is egyre nagyobb szükség lenne egy ilyen szabályozásra.*

– Igen, hiszen komoly munkaügyi, adóügyi szankciók kerültek meghatározásra. Az előző években ugyanis nagyon sok művész adta fel – akár önként, akár kényszerből – a közalkalmazotti státu-

szát, s lett ún. kényszervállalkozó. Amíg tényleg vállalkozó valaki, s művészként több színháznak, intézménynek állít ki számlát, ez nem jelent problémát, a gondok akkor kezdődnek, amikor valaki csupán egyetlen teátrumnak számláz. Akkor ugyanis nyilvánvaló, hogy – az általános vélekedés szerint – klasszikus munkaviszonyról van szó, s ekkor az állam is igényt tartana arra, hogy a munkaviszonnyal együtt járó adó- és járulékfizetési követelményeknek is eleget tegyen.

– *Ráadásul a számlás művésznek teljesen bizonytalanná válik a szociális helyzete, s nem számíthat semmilyen segítségre betegség, gyermekáldás vagy akár öregség esetén...*

– Éppen ezért lenne szükség arra, hogyha valaki úgy dolgozik, mint egy munkavállaló, akkor az ehhez kapcsolódó juttatások is illessék meg. Akkor azonban neki és munkáltatóinak is viselnie kell az ezzel járó közterheket. Persze egy ilyen jogszabályi változtatás mellé a megfelelő költségvetési kondíciókat is biztosítanunk kell, hogy mindez ne vezessen a művészeti intézmények ellehetetlenüléséhez. Jelenleg azért nagyon sok művész – pl. a zenekarok többségében – közalkalmazott, de a színházak esetében már más a helyzet.

– *Miben látja annak az okát, hogy hiába számoltak be a kulturális bizottság előtt a művészek jogállásáról szóló szabályozás előkészítéséről, az ügyben mégsem történik előrelépés?*

– Azért bonyolult és nehéz ez a folyamat, mert már annak a meghatározása is óriási körülmekintést igényel, hogy ez az adott jogszabály kikre terjedjen ki, és életük milyen szegmenseit érintse. Ahogy egy normaszöveg tervezet elkészül, máris találunk kivételeket. Ráadásul mindezt be kell illeszteni egy általános jogszabályi környezetbe is. Nem lehet például ellentétes más azonos szintű jogszabályokkal, mert ez megbontaná az egységes jogelvet. Még egyszer mondom, azért az ügy még nem feneklett meg teljesen! Május végén ugyanis a Munkaügyi Minisztérium szóvivője arról nyilatkozott, hogy meghosszabbítják a kényszervállalkozói moratóriumot. Ez időt ad arra, hogy az érin-

tettek felkészülhessenek a váltásra. Persze ez nemcsak a hosszabbítás ígérete, hanem ezzel párhuzamosan bevezet egy új fogalmat is, az egyszerűsített közteherhozzájárulás fogalmát. Ami azt jelenti, hogy ezt a vállalkozások, megbízások után is kell fizetnie a munkavállalónak és a munkáltatónak is. A foglalkoztatási rész egyébként azért megy ilyen nehezen, mert a társadalom egészében túl sokan vannak, akik nem munkavállalóként dolgoznak. ...

– Mikor lesz a következő tárgyalás, hogyan folytatják a munkát?

Folyamatosan egyeztetünk. Ez a tervezet is magas fórumokat járt meg, szerepelt a kormány társadalmpolitikai kabinetje előtt, s természetesen tárgyalta az országgyűlés kulturális bizottsága is. A szándék mindenképpen az, hogy erre a problémára globális megoldást találjanak. Jelenleg három tárca – a Pénzügyminisztérium, a Munkaügyi valamint Igazságügyi Minisztérium – is megvan bízva a megoldás megkeresésével...

– Mikorra várható eredmény? Nem túlzottan lassú ez a folyamat?

– Úgy gondolom, két és fél év nem sok. Ha ugyanis megszületne egy jogszabály, amely valami módon a művészt, mint egyfajta speciális jogalanyt nevesítené, az óriási előrelépést jelentene, s számos újabb szabályozás kiindulópontjává válhatna. Két és fél esztendő egy ilyen jelentőségű és korábban sohasem létezett szabályozásnál – ismerve a parlamenti demokrácia viszonyrendszerét –, rövid idő. Persze én is nagyon szerettem volna, ha másfél év után már eredményről számolhatnék be, de számolni kell a realitásokkal is, és nem szabad lehetetlen kívánásokkal előállni ...

R. Zs.

„Egyelőre nem látom a megoldást”

A parlamenti kulturális bizottság elnöke a művészek jogállásáról

Pető Iván úgy véli, az egyik legnagyobb gondot az jelenti, hogy ezen a területen nagyon különböző státuszú emberek tevékenykednek. A legexponáltabb kérdés közé tartozik, hogy kinél indokolt valóban, hogy vállalkozóként dolgozzon, ki akarja ezt és ki nem. Ráadásul az érintettek elemi biztonsági igénye és a művészeknél elkerülhetetlen állandó megújulási, alkotói törekvés között is kibékíthetetlen ellentét feszül. A parlamenti kulturális bizottság vezetője amellet foglalna állást, hogy a közalkalmazotti státusz szűnjön meg, ugyanakkor az, akit szakmai értelemben alkalmasnak tartanak rá, kapjon valamilyen egzisztenciális biztonságot. Egyelőre azonban még Pető Iván sem látja a megoldást. S bár a kormányzat is a helyzet rendezésére törekszik, a megoldás mikéntje még nem mutatkozik... A kulturális bizottság vezetője mindenestre másodszor nyújtotta be a Parlamentbe azt a javaslatot, amely mégiscsak megengedi, hogy a színlelt vállalkozások tovább működjenek, ugyanis ha ez a lehetőség sincsen, akkor a helyzet még rosszabbra fordul.

– Ön szerint miért nem válhatott valóra az eredeti elképzelés, a művészeti törvény, miért csak jogállás lett belőle?

– Erre a kérdésre nem tőlem kell várni a választ, hiszen a művészeti törvénytervezet nem ment keresztül az államigazgatáson és semmilyen formában sem került a parlament elé. Persze, a kulturális bizottságban azért volt róla szó. Az alapvető problémát egyébként az jelenti, hogy az államigazgatási rendszer akkor működik jól, ha kevés a kivétel és minél több a normatív, az általános szabályozás. Ha mégis szükség van privilégiumokra, akkor azt speciális szabályokkal kell megoldani. Úgy tudom a NKÖM, ha nem is az egész művészeti törvényt, de a munkavállalói elemeit többé-kevésbé támogatta. Amikor viszont a tervezet egé-

sze bekerült a kormányzati egyeztetési mechanizmusba, kiderült, rajtuk kívül is vannak más, speciális elbírálást igénylő foglalkozások. Olyan szabályozásra lenne tehát szükség, ami rájuk is vonatkozik. Gondot jelent az is, hogy a kormányzat nem speciálisan kultúrával foglalkozó része érthető módon arra törekszik – s ez más területeken már elég erőteljesen érzékelhető –, hogy az adóelkerülő magatartásnak lehetőleg ne legyenek jogi kiskapui. Ezért is szeretne olyan rendszert, amely csökkenti a színlelt vállalkozási szerződések számát. Egyelőre azonban még nem találják ennek a technikáját. Így alakult ki az a fura helyzet, hogy én magam nyújtottam be másodszor azt a javaslatot a Parlamentbe, amely mégiscsak megengedi, hogy ezek a színlelt vállalkozások működ-

jenek, ugyanis ha ez a lehetőség sincsen, akkor a helyzet rosszabbra fordul. Természetesen létezik valamifajta elképzelés, amely elsősorban az adózásra vonatkozik, s az érintettek nyugdíjjárulékát is érintve, biztosított státuszt teremt nekik, de ez már, nem művészeti törvény, hanem leszűkített értelmezés, a vállalkozó, versus alkalmazott ügy kezelése. És nem csupán a művészeti tevékenységet végzőkre vonatkozik, hanem általános szabályozása a speciális foglalkozásokra. Én úgy látom, a probléma ismert, s bár mondjuk a családi pótlékhoz képest kisebb gondot jelent, roppant fontos területet érint. A kormány is tisztában van azal, hogy itt sajtóságos helyzet alakult ki, s ez az évről évre meghosszabbított, provizórikusnak tekinthető megoldás senkinek sem jó igazán.

– *Milyenek találja a művészek jogállásáról szóló tervezeteket, amelyeket a szak-szervezet és a kulturális tárca képviselői mutattak be áprilisban a kulturális bizottság előtt?*

– Kissé eltérő elképzelésekről van szó, hiszen a szak-szervezet átfogóbb szabályozást szeretett volna kialakítani, az ügy fokozatosan szorult vissza erre a speciális területre, a foglalkozási státusz ügyére. A NKÖM pedig eleve szűkebb, de a most említettéért jóval tágabb értelmezést akart. A kulturális tárca a jogi helyzet egyértelmű tisztását szeretné, készített is erre javaslatokat, ezek azonban fennakadtak az általános szabályozás rostáján. Egyelőre nem látom a megoldást. Már maga a szabályozás címe – a művészek jogállása – is problémás, mert ezen a területen nagyon különböző státuszú emberek tevékenykednek. Akad, aki a szabad piacon dolgozik, s van, aki formálisan vagy informálisan alkalmazott, közéjük tartoznak például többségükben a zenekarok vagy az énekarok tagjai. Ebben az ágazatban rettentő sokféle helyzetben lévő embert találni, ezért is nehéz megalkotni az általános szabályozást, amelynek ráadásul a tartalmi része is nagyon szerteágazó. A művészek mellett, foglalkoztatási szempontból nagyon hasonló helyzetben vannak az újságírók és mondjuk az őrző-védők is. A legexponáltabb kérdés az, hogy kinél indokolt valóban, hogy vállalkozóként dolgozzon, ki akarja ezt és ki nem. A művészek között is vannak ugyanis valódi vállalkozók, s nyilván a cél az lenne, hogy ezeket az embereket ne kényszerítsék bele alkalmazotti státuszba. Probléma az is, hogy kibékíthetetlen ellentét van az érintettek elemi biztonsági igénye és a művészeknél elkerülhetetlen állandó megújulási, alkotói törekvések között. Például az Operaház tagjai közalkalmazottak, és még akkor is megkapják a fizetésüket, ha egyáltalán nem lépnek színpadra. Ráadásul sokan közülük a szabad piacon sem tudják érvényesíteni tehetségüket, s mindez a rendszert merevvé és költségessé teszi, ami szintén komoly gond. Nem is vehető rá mindenki arra, hogy a piacon mérse meg magát. Nehéz tehát az egymásnak ellentmondó szempontokat mind-mind figyelembe venni. Az Operaház esetében érzékelhető leginkább, hogy mindez odáig vezetett, hogy az intézménynek alapvető költségvetési problémái lettek. Ha valaki nem a művészek oldaláról, hanem pénzügyi

menedzserként nézi a helyzetet, azt látja, a dalszínházban sok ember kapja meg a fizetését úgy, hogy közben nem vesz részt a művészi produktumok létrehozásában, s éppen ez a rendszer akadályozza azt, hogy az Operaház még rangosabbá váljon. Egyébként ez nem speciálisan művész-probléma, az MTV-nél például ugyanez a helyzet. Bár a televízió átalakításának nem a számos közalkalmazotti státuszban lévő dolgozó jelentette egyetlen akadályát, a folyamatot azonban mindenképpen blokkolta. De még egyszer hangsúlyozom, nem látom pontosan mi a megoldás, de nem vagyok sem munkaügyi sem pénzügy szakember, márpedig kitalálni valamit az ő feladatuk lenne. Azt azonban látom, hogy melyek a gyors megoldás gátjai, s arra is érzek hajlamot, hogy a döntéshozók olyan pénzügyi szabályozást keressenek, amely minden feltételt többé-kevésbé kielégít.

– *Elképzelhetőnek tartja, hogy valóban találjanak egy olyan szabályozást, amely megoldást nyújthat mindenkinek?*

– Olyan, amely az összes művészek közalkalmazotti biztonságát nyújt, biztosan nem lesz. Viszont azoknak is lehetőségük lesz nyugdíj jogosultságot teremteni maguknak, akik eddig ezt nem tudták megtenni, ezt célozzák az új, önadóztatási elképzelések. Persze világos az is, hogy akadnak olyan korosztályi csoportok, melyek nem a saját elhatározásukból lettek vállalkozókká, s túl régen élnek így az életüket, számukra ez már nem jelent megoldást...

– *A művészeti szak-szervezet nagyon örült, hogy tervezetükről beszámolhattak a Parlament kulturális bizottsága előtt is, de dr. Gyimesi László úgy véli, a kormányzatnak nincs igazán egységes véleménye arról, hogyan lehet ennek a területnek a gondjaira megoldást találni.*

– Egyfajta álláspontot a NKÖM is képvisel az ügyben, de a Pénzügyminisztérium éppen amiatt nem tudja ezt elfogadni, mert a kivételek elkerülésére törekszik. Ha ezt értjük az egységes álláspont hiányán, akkor ez valóban igaz. A szakmát jobban ismerő ágazati minisztériumok megközelítése egyébként mindig konfrontálódik a PM elképzelésével, hiszen a pénzügyi tárca feladata, hogy felmérje a költségkihatásokat, s azt is, mind-

ez mit eredményez. A megoldás tekintetében nem vagyok teljesen pesszimista, hiszen jelenleg is erős nyomás van a kormányzaton, hogy találjon ebből a helyzetből kivezető utat. Viszont ebben a pillanatban a művészeti terület általános szabályozására nem látok esélyt. Kicsit árnyaltabban, de egyetértek dr. Gyimesi László mondatával, mert tényleg nincs egységes vélemény, megoldási szándék viszont létezik, csak az ügy túlzottan bonyolult. Ha pedig a színlelt szerződésekre redukáljuk a dolgot, akkor is van akarat a rendezésre, de olyan ötletet, amely a problémákat forgatókönyvszerűen tudja kezelni, nem látok.

– *Mikorra várható Ön szerint a legjobb esetben megoldás?*

– Nem tudom megmondani. Az államigazgatás a kormányzati ciklusokhoz igazodik, lehet, hogy a következő kabinet ebben a kérdésben egészen mást akar. S egy új vezetés, bármennyire sajnálatos is ez, nem ezzel fog először foglalkozni. Jövőre választás, ha azonban addig történik valami, akkor akár néhány hónap alatt is születethet eredmény. A cselekvési kényszer mindenesetre megvan, erősen hat erre az Operaház jelenlegi helyzete is, amely azt példázza, a művészek esetében nem jelent egyértelműen jó megoldást a közalkalmazotti jellegű foglalkoztatás. A színházak is folyamatosan jelzik problémáikat, a számlás művészek helyzetével is sok a gond, viszont ha ezek az előadók alkalmazottakká válnak, akkor a teátrumok terhei nőnek elviselhetetlenül nagyra. A rendszer kezelését tényleg az nehezíti meg a leginkább, hogy vannak olyanok, akik a színlelt vállalkozások helyett egzisztenciális biztonságra vágyva szeretnének státuszba kerülni, mások pedig a nagyobb szabadságot jelentő, vállalkozói helyzetet akarják. Nincs olyan megoldás, amellyel mindenki jól jár. Én inkább amellett lennék, hogy a közalkalmazotti státusz szűnjön meg, ugyanakkor az, akit szakmai értelemben alkalmasnak tartanak rá, kapjon valamilyen egzisztenciális biztonságot. Vannak persze olyan területek, amelyen ha valaki egyszer tehetségesnek mutatkozott, az nem biztos, hogy egész életében meg is tudja tartani ezt a talentumot, ráadásul akadnak korhoz kötött hivatások is...De még ezer ilyen kérdés vetődik fel, meglátjuk, hogyan tovább...

R. Zs.

Veszélybe került a Filharmóniai Társaság Zenekarának további működése

Alapítójuk, Erkel Ferenc Gyászindulójával tüntettek

Európa legrégebbi társulatai közé tartozik a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara. Az együttes, amelyet 1853-ban Erkel Ferenc alapított, életre hívása óta egyesületi formában működik. Az elmúlt másfél évszázad alatt olyan művészek irányították, mint Erkel Sándor, Kerner István, Dohnányi Ernő, Ferencsik János, Kórodi András Erich Bergel vagy ma Rico Sacconi. Akárcsak egykor, az együttes koncertjei most is telt házak előtt kerülnek színre. Az idén átvehették a főváros legrangosabb elismerését, a Pro Urbe-díjat is, sőt vezető karnagyuk a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjét is megkapta. A zenekar folyamatos működését csak nagy ritkán szakították meg tragikus történelmi események, ilyen volt az 1944-es német megszállás vagy az 1956-os forradalom. Ezeket az időszakokat mindig a hatalmas többletenergiaikat követő újrakezdés követte, és sajnos elképzelhető, hogy ismét ez vár az egyesületre. Veszélybe került ugyanis az együttes további léte, hiszen az előzetesen ígért és eddig egyetlen költségvetési forrásként kapott 50 millió forint támogatás helyett az áthidaló zenekari támogatásból, Bozóki András kulturális miniszter keretéből először semmit, majd csak 12 milliót kapott. A Filharmóniai Társaság ezért – mivel a „szolgálati út” végigjárása sem segített – május 27-én demonstrációt tartott a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma előtt, s petíciójukat Vass Lajos politikai államtitkár vette át. Az egyesület vezetője, Melis Béla elmondta, minden eszközzel továbbra is küzdeni fognak azért, hogy valahogyan előteremtsék az életben maradásukhoz szükséges összeget.

A Budapesti Filharmóniai Társaság anyagi kálváriája 1994-ben kezdődött, addig ugyanis a minisztériumi mecénatúra-keretből zökkenőmentesen kapták meg a számukra szükséges támogatást. A Nemzeti Kulturális Alap megszületésével azonban lehetetlen helyzetbe kerültek, mert pályázati úton már csak a töredékét kapták a korábbi összegeknek, hiszen a sok intézmény mellett a keret felaprózódott. Másfél esztendő élet-halál harc következett, s ekkor derült ki, a többi zenekartól eltérően sem önkormányzati, sem állami támogatásra nem számíthatnak. A sajtóban is nagy visszhangot kiváltó, válságos helyzetet végül Magyar Bálint akkori kulturális miniszter segítségével oldották meg. Neki köszönhetően ugyanis 1996-tól a miniszteri keretből pályázat útján kapják a támogatást, ami biztosítja a 15 bérletes előadásuk, három: Dohnányi-, Kodály- és Mahler-sorozatuk megtartását. Az eltelt évek alatt törzsközönségük száma már 2500 főre nőtt, s hangversenyeket, melynek az Operaház ad otthont, táblás házak előtt tarthatják meg.

Az utóbbi öt esztendőben a társaság minden esetben az adott év januárja és márciusa között pályázat útján a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) miniszteri kere-

téből megkapta az éves költségvetési támogatásának legalább a felét. A második részletet az NKA mindig augusztus hónap végén utalta át a BFT folyószámlájára. Ez a rendszer lehetővé tette a zenekar folyamatos működését és programjainak tervezhetőségét. (Az együttes tagjai és vezetői nem fix fizetést kapnak, hanem fellépéseik után honoráriumot, s költségvetésük több mint harmadát, mintegy 30 millió forintot maguk teremtik elő szponzori támogatásból, pályázatokból, illetve jegybevételekből.)

A Filharmóniai Társaság 2003. november 20-án ünnepelte fennállásának 150 esztendősi jubileumát, s ebből az alkalomból Hiller István kulturális miniszter beszédében maximális elismerésként támogatásáról biztosította az egyesületet. Ennek köszönhetően tavaly 65 millió forintot kaptak, amely egy része 15 millió az NKA miniszteri 2003-as keretéből, a többi pedig a frissen létrehozott konszolidációs keretből származott. Az erről szóló minisztériumi sajtótájékoztatón, 2004 májusában hangzott el az is, hogy a BFT jövőbeli támogatását is ez a keret hivatott megoldani.

Melis Béla gordonkaművész, a BFT választmányának elnöke elmondta, az új

helyzetnek megfelelően a 2004 októberében Hiller István miniszternek írott levelében jelezte, megértve a tárca anyagi helyzetét, a 2005-ös évre a konszolidációs keretből már tavaly is rendelkezésükre álló 50 millió forint biztosítását kéri hangversenyeik terv szerinti megvalósításához. A levelére karácsony előtt kapott választ, amelyben a támogatási szándékot megerősítették, de türelmüket kérték. Melis március elején időpontot kért a közben kinevezett Bozóki András minisztertől, hogy az eddigi gyakorlatnak megfelelően, személyesen is megismerethesse vele a másfél évszázados testület finanszírozási gyakorlatát. A tárca titkárságától azonban azt az információt kapta, hogy a miniszter elfoglaltsága miatt erre belátható időn belül nem kerülhet sor. Ezért Melis Béla 2005. március 16-án írt egy levelet, amelyben tájékoztatta Bozóki Andrást a BFT további működését érintő létfontosságú tudnivalókról. Soraira azonban a mai napig nem kapott választ...

Az elnök így a NKÖM Zenei és Művészeti Főosztály vezetőivel tartotta telefonon a kapcsolatot, de az éves támogatás összegéről szóló miniszteri értesítés csak nem akart megérkezni...

Eközben, 2005. április 27-én *Csengery Adrienne*, a Magyar Zenei Tanács elnöke, *dr. Gyimesi László*, a Magyar Zene-művészek és Táncművészek Szakszervezetének főtitkára és *Popa Péter*, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének elnöke is levéllel fordult Bozóki András kulturális miniszterhez. Ebben leírták, hogy döbbenet értesültek arról a hírről, mely szerint 2005-ben a NKÖM nem tervezi – ellentétben az elmúlt évek gyakorlatával – az ún. konszolidációs keret biztosítását. Így ugyanis megoldhatatlan helyzetbe kerül néhány, a magyar zenei életben meghatározó jelentőségű együttes, s mindez helyrehozhatatlan károkat okoz a magyar és az európai zenekultúrának. Hangsúlyozták, hogy ilyen lépésre a jelenleginél nehezebb gazdasági körülmények között sem szánta el magát egyetlen kulturális kormányzat sem. A támogatás hiánya olyan együttesek alapvető létét veszélyeztetik, mint például a legnagyobb múltra visszatekintő Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara vagy mint az elmúlt esztendőik vitathatatlanul legkiemelkedőbb új együttese, a Danubia Szimfonikus Zenekar. A levél a következő sorokkal zárult: „Abban az esetben viszont, ha ez a hír igaz, és a zenekarok támogatására nincs forrás, akkor arra kérjük Önt, hogy ezt a döntést vizsgálja felül, és legalább az el-

múlt évi szinten biztosítson támogatást az ún. zenekari konszolidációs keret fenntartásával és felosztásával.”

Május elején Melis Béla a NKÖM zenei és művészeti főosztályának vezetőitől arról értesült, hogy a miniszteri és a konszolidációs keret elosztásáról csak május 9. után kaphatnak tájékoztatást, s megtudta azt is, hogy a BFT-t ötvenmillió forintos támogatásra terjesztették elő. A döbbenetes hírt, hogy az előterjesztett összeg a miniszteri keretben nem áll rendelkezésre, s így a Társaság számára nem jutott pénz, május 10-én kapták. Ugyanekkor értesültek arról is, hogy megpróbálnak 30 millió forintot valami más forrásból előteremteni számukra. Tíz nappal később, május 20-án aztán a kulturális tárca azt adta hírül, hogy az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe került zenekarokat a saját keretéből Bozóki András együtttéve 50 millió forinttal támogatja. Az összeget a következőképpen osztották szét:

A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara – 12 millió Ft
Liszt Ferenc Kamarazenekar – 10 millió Ft
Danubia Szimfonikus Zenekar – 10 millió Ft
Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar – 8 millió Ft

Budapest Jazz Orchestra – 5 millió Ft
Budapesti Vonósok Kamarazenekar – 1,5 millió Ft
Weiner-Szász Kamarazenekar – 1,5 millió Ft
Magyar Virtuózok Kamarazenekar – 1,5 millió Ft

(Csak összehasonlításként idézzük fel a tavalyi számokat is:

A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara – 50 millió Ft
Liszt Ferenc Kamarazenekar – 35 millió Ft
MÁV Szimfonikus Zenekar – 35 millió Ft
Rádiózenekar – 30 millió Ft
Rádióénekkar – 8 millió Ft
Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar – 35 millió Ft
Osztrák–Magyar Haydn Zenekar – 12 millió Ft
Rajkó zenekar – 5 millió Ft
Danubia Szimfonikus Zenekar – 15 millió Ft)

A NKÖM sajtóközleménye szerint: „a kulturális tárca azon dolgozik, hogy ne legyen szükséges évről évre áthidaló támogatásra, és így a zenekarok – és a többi művészeti ág – támogatása ne az adott év költségvetési lehetőségeinek legyen kité-

ve. A cél az, hogy a zenekarok hosszú távon tervezhető módon juthassanak támogatáshoz. Ezt célozza az NKA jövő évtől tervezett strukturális megújítása, amely rugalmasabbá és a költségvetéstől függetlenné teszi a jelenlegi támogatási rendszert.”

A BFT-nek azonban ez a pénz csak arra elég, hogy rendezett körülmények között, adósság nélkül függessze fel működését. A 12 millió forintból ugyanis csak a „belső tartozásai” egy részének kifizetésére futja, hiszen az együttes tagjai január óta csak honoráriumuk előlegeért játszottak. Más lehetőség híján az egyesület május 27-én demonstrációt szervezett a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma elé. A művészek transzparensekkel vonultak a tárca székházához a következő feliratokkal: „Mi is a nemzeti kulturális örökséghez tartozunk!”, „Gyászunkban osztozik: Kodály, Dohnányi, Erkel, Bartók”. Egy fekete koporsót is letettek a minisztérium épülete előtt, amelyre ez volt ráfestve: A Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara élt 152 évet. Az együttes *Kovács János*, a BFT első vendégkarmestere vezényletével eljátszotta Erkel Hunyadi Lászlójából a Gyászindulót, majd a különböző médiumok kitüntetett figyelmétől kísérvé Melis Béla átadta petíciójukat *Vass Lajos* politikai államtitkárnak.

Bozóki András még ezen a napon a Kossuth Krónikának azt nyilatkozta, hogy május 30-án, a miniszteri értekezleten megbeszélést tartanak a zenekarok további sorsáról, s azt ígérte, megnézi, hogy milyen megoldást tudnak találni a Filharmoniai Társaság gondjára. Vass Lajos is több orgánumnak elmondta, megvizsgálják, honnan lehetne még pénzt előteremteni az együttes számára.

Erre pedig mielőbb szükség lenne, hiszen az Operaház május 23-tól kezdte volna meg a BFT 2005/2006-os bérleteinek árusítását, ám a meghirdetett koncertsorozatokra pillanatnyilag semmi fedezetük sincs. Kénytelenek voltak ezért a bérletváltás idejét a június 6-tól 9-ig tartó periódusra halasztani, s remélik, addig sikerül tisztázniuk a támogatás körüli vitát.

Ha ugyanis végül nagyságrendileg kevesebb pénzt kapnának, mint ötvenmillió forint, akkor mindenképpen csökkenteniük kellene bérleti előadásai számát, valamint a tagok honoráriumát is, pedig ez az összeg most is csak egy része annak,

mint amit néhány más fővárosi együttes fizet muzsikusaiknak.

Melis Béla azt mondja, nincsenek túlzott igényeik, hiszen azzal szemben, hogy egy-egy szimfonikus zenekar fenntartási költségei százmilliókban mérhetőek, a nemzeti zenekari hangversenykultúrát megteremtő Budapesti Filharmonikusok ennek töredékéből működnek.

S azt sem érti igazán, ha a minisztériumban az év elején világossá vált, hogy nincs fedezet a zenekari konszolidációra, miért nem kapott erről értesítést legalább akkor, amikor február végén arról értesülhetett a közvélemény, hogy a Budapesti Fesztiválzenekar állami részről 375 millió

forintos támogatást kap az idén, s ebből 75 millió miniszteri keretből származik. Ezt az elosztásról szóló hírt csak azért említi, mert 2005-ben ez volt az első tájékoztatás, amely a miniszteri keret felosztásának megkezdéséről szólt. Ők pedig tíz év óta ehhez a kerethez tartoznak...

A választmány elnöke a demonstráció után, a politikai államtitkárral történt beszélgetés alapján bízik abban, hogy sikerül valamilyen megoldást találni, s a legnagyobb múlttal rendelkező magyar zenekar őszől is a megszokott rangos koncertkínálatával várhatja az érdeklődőket.

R. Zs.

BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG
H-1065 BUDAPEST, HALÓS U. 8-10
TEL.-FAX: (361)3319-478

BUDAPEST PHILHARMONIC ORCHESTRA

**A Budapesti Filharmoniai Társaság
petíciója**

Bozóki András miniszter úrnak

Tisztelt Miniszter Úr!

Értéket létrehozni eltöltött szándékkal, megőrizni éveken- évtizedeken esetleg évszázadokon keresztül végzett kitarató munkával lehet.

A Budapesti Filharmoniai Társaság története ezt példázza. Nemzeti himnuszunk szerzőjének, Erkel Ferencnek 1853. novemberében életre hívott első hangversenye jelentette kiindulópontját Magyarország első hivatásos hangversenyzenekara – európai léptékben is mérhető – munkásságának. Az alapítótól kezdve Richter Jánoson, Erkel Sándoron, Kerner Istvánon, Dohnányi Ernőn, Bartók Bélán, Kodály Zoltánon, Ferencsik Jánoson, Kórody András on, Erich Bergelen, és most Rico Saccanin keresztül vezet a sor, akik mind e Társaság művészi meghatározóiként dolgoztak a zenekar elismerésre méltó színvonalának megőrzéséért és fejlesztéséért. Az eltelt másfél évszázad alatt hat operaházi muzsikusergeneráció tekintette kiemelkedően fontos önálló feladatának a hazai hangversenykultúra legnemesebb hagyományainak megőrzését. Tették mindezt sokszor a teljes rivaldafényben, máskor a szürke hétköznapok nemes indíttatású szebbé tételéért. A folyamatos működést csak nagy ritkán szakították meg tragikus történelmi események, mint az 1944-es német megszállás, vagy 1956-os forradalom. Ezeket az időszakokat mindig a hatalmas többletenergát igénylő újrakezdés követte.

Most ismét – akaratunkon kívül – egy ilyen tragikus helyzetbe kerültünk annak ellenére, hogy nem a történelem lépett fel kényszerítő erőként.

1989. óta a Zenekar ismét hagyományai szerinti önálló bérletsorozatokban adja hangversenyeit. Több éves munkával vált csak elérhetővé mára, hogy közel 2500 állandó bérlelőnk van, telt házak előtt játszunk, évente 15 saját szervezésű koncertünkön tizenöt-tizenhatezer zeneszerető hallgatónk van.

Az utóbbi tíz évben az Nemzeti Kulturális Alapprogram miniszteri keretéből származó állami támogatás tette lehetővé a folyamatos, tervezhető működést egészen az év május 10-ig. Ekkor – minden előző hitegetés ellenére – ért minket a hír, hogy az Ön keretéből nem áll módjában a Budapesti Filharmoniai Társaságot támogatni. A későbbiek során talán a nyilvánosság hatására, mégiscsak részeshülhetünk az előre tervezett összeg mintegy 20%-ban, mely csak arra nyújt lehetőséget, hogy rendezett körülmények között, adósság nélkül függesszük fel működésünket.

Értéket, sőt nemzeti kulturális értéket elpusztítani egy tollvonás kérdése. Ez a toll az Ön kezében volt akkor, amikor nem biztosította a Budapesti Filharmoniai Társaság működéséhez szükséges minimális támogatást. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, mint neve is jelzi, a magyar kultúra értékeinek -s ezen belül a nemzeti zenekari hangversenykultúra megteremtőjének, a Budapesti Filharmoniai Társaságnak- megővését is hivatott szolgálni.

Tisztelt Miniszter Úr! Ebben a súlyos helyzetben kérjük Önt, hogy a miniszteri keretből elmaradt támogatást más forrásból – legalább jelentős mértékben – szíveskedjék előteremteni. Ellenkező esetben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma tekintse a 152. éves Budapesti Filharmoniai Társaságot saját halottjának.

Tisztelettel: a Budapesti Filharmoniai Társaság tagsága

„Nem tudja minden együttes gondját a NKÖM megoldani”

Magi István minisztériumi főosztályvezető a zenekari támogatásokról

Tavaly ősszel a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának főosztályvezetője, Magi István a zenekari konszolidáció kapcsán beszélt arról, hogy az együttesek támogatásainak elosztásában milyen szerep juthat annak a kritériumrendszernek, amelyet a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezete valamint a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége dolgozott ki. A szempontrendszert idén már eredményesen használták fel a BM-keretről született döntéseknél, s határoztak jövőbeli alkalmazásáról is. A növekvő, egymilliárd forintnál is nagyobb keret azonban nem jelent minden együttes gondjára megoldást, s a Budapesti Filharmóniai Társaság válsághelyzete kapcsán a főosztályvezető arról is beszélt, hogyan változik, alakul át a támogatási rendszer. Azt sem titkolta, hogy mostantól kezdve nem tudja minden együttes gondját a NKÖM megoldani.

Magi István, a NKÖM művészeti főosztályvezetője:

– Kezdjük talán ott, hogy kimondottan zenekari finanszírozás nem létezik. Az együtteseknek, egyfajta művészeti intézményként – akár költségvetési intézményként, akár közhasznú társaságként működnek –, megvan a maguk státusza. A tárca intézményeiről itt azért nem *szólok*, mert bár a NKÖM igyekszik minél jobb körülményeket teremteni számukra, bármilyen megszorításra legyen is szükség, legelőször tőlük vonunk el pénzt. A tárcacintézményi státus tehát biztonságot ad, de az ország gazdasági nehézségei is ebben a szférában jelentkeznek a legpriméribb módon.

A szimfonikus zenekarok jelentős része önkormányzati fenntartásban működik, a városok, *megyék* döntenek arról, akarnak-e ilyen együtteseket. Ha valaki vállalja a fenntartásukat, akkor az általa adott összeghez a BM-keretből kap központi támogatást is. Tavaly a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezete valamint a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége azt javasolta, hogy ezt a rendelkezésre álló összeget olyan szabályozás szerint osszuk el, amely bizonyos normatív elemeket is tartalmaz, (pl. létszám, koncertszám, eladott jegyek száma, becsült nézőszám). Javaslatukról rengeteget tárgyaltunk, de a kialakult kritériumrendszer még mindig nem végleges. Azt azonban vállaltuk, hogy bár ebben az évben még

úgynevezett kuratóriumi döntéssel osztjuk szét a támogatást, azért a BM-keret összegéről tisztán ennek a szempontrendszernek az alapján is készítünk egy táblázatot. A két listát összevetve pedig kiderül, hogy a mérhető adatokon alapuló, szakmai szempontrendszer milyen változásokhoz vezethet, s hogy mindez mennyire esik egybe a szakterület véleményével. Egyébként a BM-keret végösszege nőtt, idén már meghaladja az egymilliárd forintot, igaz többen is pályáznak rá, mint tavaly. A kedvezményezett körbe ugyanis az utóbbi években nemcsak a „tiszta” önkormányzati együttesek tartoznak, hanem más, szintén *támogatásra szoruló* zenekarok is. Így kerülhetett a BM-listára a Fesztiválzenekar, a MÁV vagy a MATÁV együttese is. Persze ez helyes intézkedés volt, de ahogy az ajtó nagyobbra tárult, olyanok is *beléphetnek* rajta, akik a feltételeknek megfelelnek, azonban lehet, hogy mégsem képviselnek megfelelő művészi értéket. A szakma igazi felelőssége éppen ezeknek az együtteseknek a kiszűrése, s a megfelelő helyen való kezelése. Természetes, hogy a félhivatásos zenekarokra is szükség van, de ők más összegekben kell, hogy részesüljenek, mint a többiek.

Az idei esztendő jelentős változása az is, hogy míg korábban egyszerűen közleményben közöltük, hogy melyik együttes milyen nagyságú támogatást kapott, ebben az évben már pályázatot írtunk ki. Megjelent egy miniszteri rendelet, amely

azt írja elő, hogy a BM-keret támogatására pályázni kell, a pályázat mellé csatolva úrlapon pedig rákérdeztünk a javasolt kritériumrendszer *lényeges pontjaira*. Nagy előrelépésnek érzem, hogy ezt követően a kuratórium a döntéshozatalra úgy ült össze, hogy a *meghatározó adatok rendelkezésére álltak*, s nem emlékekre vagy szóbeszédre hagyatkozott. A *kuratórium döntése azt is jelzi*, hogy gyökeres változtatásokat akkor érdemes csak bevezetni, ha a források jelentősen megnőnek. Mégis nagyon hasznosnak tartom, hogy döntéskor használtuk a kritériumrendszer adatait is, hiszen így konszenzusos és sokkal kevésbé támadható elosztás született. Ezért ezt a folyamatosan *aktualizált* szempontrendszert a következő években is használni fogjuk.

A jövőben azért azt még szeretnénk elérni, hogy a BM-keretből kapott összeg *nagyságát az eddiginél nagyobb mértékben befolyásolja az, hogy az adott együttes milyen nagyságú önkormányzati támogatást kap*. Ha ugyanis fenntartójuk növeli büdzséjüket, akkor a központi keretből is több pénzt kellene kapniuk, ezzel kívánjuk az önkormányzatokat nagyobb áldozatvállalásra ösztönözni.

Sok hír napvilágot látott idén az áthidaló zenekari támogatásokról. Hadd szögezzem le, a konszolidációs keret az NKA olyan része, amely fölött a mindenkori kulturális miniszter rendelkezik. S itt kell elmondanom azt is, hogy nem tudja min-

den zenekar problémáját megoldani a NKÖM. Nem vállalhatja például a tárca a Magyar Rádió – egy részvénytársasági formában működő szervezet – zenei együtteseinek a fenntartási felelősségét. De említhetem a Danubia Szimfonikus Zenekart is. Az együttes remekül élt a Nemzeti Ifjúsági Zenekarral cím adta lehetőséggel, s ezt követően is együtt maradtak tagjai, csak közben elveszítették a főszponzorukat. S bár a tárca sugallatára kerestek egy önkormányzatot, s így bekerültek a BM-keretbe, mégsem tudnak olyan nagyságú támogatási összeghez jutni, mint korábban. De a NKÖM itt sem pótolhatja a teljes különbözetet... Vagy vegyük a MÁV Zenekart, amelyet egy nagyvállalat tart fenn. Ha kevés pénz kapnak a cégtől, ott sem vállalhatja a tárca, hogy kifizeti a hiányzó részt...

A NKÖM-nek nagyon határozottan meg kell jelölnie végre azt a kört, amelyért teljes felelősséget vállal, s azt is, me-

lyek azok az együttesek, amelyek költségvetéséhez hozzá tud járulni... S persze ettől, még a többiek sincsenek kizárva a pályázati lehetőségekből...

Ebben az esztendőben a zenekari konszolidációra fordítható keret 50 millió forint volt. (Ezt a pénzt a NKÖM sajtóirodájának tájékoztatása szerint Bozóki András miniszter a korábbi összegre érkezett, szakterületi javaslat arányában osztotta szét. – szerk.) S bár a tavalyihoz képest az összeg valóban csökkent, a támogatottak köre azonban bizonyos érte-

lemben bővült, hiszen a kedvezményezetek közé került 3 kamarazenekar és egy jazz – együttes is, s ez már régi igényük volt ezeknek a zenekaroknak. A helyzetből viszont nagyon rosszul került ki a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara. Keressük a megoldást, de úgy vélem, az együttesnek végre biztos anyagi háttérrel kellene találni. *Bármennyire is nyomósak az ellenérvek, meg kell vizsgálni annak a lehetőségét is, hogy ők is részei legyenek az Operaház költségvetésének...*

R. Zs.

Értérendszer kérdése, hogyan és kit lehet támogatni...

Program a Nemzeti Kortárs Könnyűzenei Kultúráért néven a kulturális kormányzat tehetséges amatőr zenészek pályakezdését kívánja támogatni egymilliárd forint értékben. Az akció mottója: „Hogy a zene könnyű legyen”.

Merthogy a pop- és rockzene is nemzeti kulturális örökségünk részét képezi.

(Forrás: Duna TV 2005. június 3. 18.00 órai híradás)

TISZTELETJEGGYEL...

Saját halott

Ül a magyar könnyűzenei élet színe- virága a Parlament Munkácsy-termében, s érezhetően feszeng a számára nem kifejezetten otthonos helyszíntől és szituációtól. Nem ehhez szokott: inkább a küzdőtéren csápoló tinikhez, félplaybackelő diszkóhaknikhoz, diszkrét hangulatvilágítású pódiumok kimódolt intimitásához. Kétségkívül jobban illik hozzájuk a feliratos póló, a napszemüveg, s esetenként a Martens bakancs, mint az öltöny és a nyakkendő. Utóbbi viszont a jelenlévő kormányfő és kultuszminiszter számára munkahelyi formaruha. Ők igazán elemükben vannak: szembenézve autórádiós kedvenceikkel, kamaszkori ideáljakkal, határozott sikerélményként élik meg az új, egymilliárdos zenei projektet. A ke-reken száz lépés ki tudja hányadik lépéseként ugyanis az került napirendre, hogy meg kell támogatni a honi könnyűzenét. Eddig ugyan úgy tudtuk, hogy ha valami tisztán piaci termék a zenei életben, akkor a könnyűzene az – aligha véletlen, hogy ez a szféra még saját erősorrendjét, sikerességét is szinte kizárólag az eladott lemezek példányszámával méri. A mennyiség bővületében minőségről nem is igen esik szó, s ezt visszaigazolja az elenyésző nemzetközi érdeklődés is: fehér holló az az énekes vagy rockbanda, amely a Kárpátok karéján kívül is komolyabb figyelmet tud kelteni. Most viszont központilag kimondatott: a magyar állam boldog kiválasztottak könnyűzenei világkarrierjét fogja egyengetni, s mecénásként belenyúl a CD-bizniszbe is; azon egyszerű oknál fogva, hogy – a kulturális rendszerváltás betetőzéseként – a könnyűzenét is a nemzeti kultúra részének tekinti. Sőt, a kormány feje még buzdító szöveget is tartott a Munkácsy-terem alkalmi közönségének, amely az egymilliárdért cserébe kényszeredetten hajlandó volt asszisztálni a blamázsához: legyetek pimaszok, legyetek szemtelenek!

Talán a komolyzenészeknek sem ártana megszívlelni a kormányfői útmutatást. Talán nem elég pimaszok, nem elég szemtelenek ahhoz, hogy érvényesítsék jogos érdekeiket. Hiába deklaráltatott ugyanis, hogy a könnyűzene immár a magyar kultúra szerves részét képezi – azt elmulasztották kinyilvánítani, hogy például a szimfonikus zenekarokat ezzel egy időben gondolatban kimetszik a nemzeti kultúra testéből. Ám ha nem így van, akkor ezzel a szférával legalább olyan műgonddal kellene törődnie a kulturális kormányzatnak, mint az autórádiós kedvencekkel. (Talán itt a baj: Bartókot vagy Beethovent viszonylag ritkán játszanak a slágerrádiók.) Jómagam nem vagyok híve a „dögöljön meg a szomszéd tehene” típusú gondolkodásnak, de mégiscsak szembetűnő: ha ez annyira gazdag ország, hogy kerül egymilliárd fölös forintja arra, hogy a könnyűzene feneketlen zsákjába öntse – vajon miért nem teljesíti alapvető kötelességeit a komolyzenei együttesek finanszírozásával kapcsolatosan? Nem várható elég kulturális ellentételezés a nemzetközi színtérről? (Ez nem igaz. A hazai komolyzene legjavának külföldi elismertsége bizonyíték, nem ígérlet.) Vagy a politika úgy kalkulál: kilóra számolva több választópolgár nyerhető meg az egynyári kedvencek rajongói köréből, mint a koncerttermek közönségéből? (Erre gondolni sem merek.)

Válságban a Filharmóniai Társaság Zenekara

Pető Iván, a parlament kulturális bizottságának elnöke:

– A támogatások elosztásáról évről-évre született döntések – amelyekben a költségvetés mindenkori helyzete a meghatározó – nem jelentenek jó megoldás. Nem lehet úgy alkotó tevékenységet végezni, hogy közben a művészek nem tudják, a következő esztendőben egyáltalán tud-e működni az együttesük. Ráadásul, különösen a zenei területen, három-öt évre előre kellene tervezni. Erre a problémára az sem lenne jó megoldás – amit egyébként sokan szoktak hangoztatni –, hogy minden esztendőben a költségvetés meghatározott hányadát automatikusan az adott területre fordítsák, hiszen ilyen technikával mechanikusan osztanak el az

éves költségvetési kiadásokat, miközben a prioritásokat sokféle okból újra meg újra változtatni indokolt.

Az alapproblémát abban látom, hogy az elmúlt 15 évben nem mérték, mértük fel még igazán, az egész kulturális élet finanszírozásából mit bír el az állam, s mi az, amit feltétlenül támogatnia kell. Ez tehát nem zenekar-specifikus probléma. Mindannyian tudjuk, érdekes eredményt kapnánk, ha az adófizetőket arról kérdeznék, mire fordítsuk a pénzüket, s az is világos, nem lehet olyan jegyárakkal dolgozni, amelyek az együttesek, művészeti intézmények költségeit fedeznék. Ha a zenekarok helyzetét az eltelt években vizsgáljuk, a Nemzeti Filharmonikusok rendbetétele megtörtént, az együttesben

tisztességes fizetéseket kapnak a muzsikuskok. Utánuk a Budapesti Fesztiválzenekar következett, ennek a társulatnak a helyzetét is állami hozzájárulás segítette. Eközben persze a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara teljesen jogosan panaszkodik amiatt, hogy nekik kevesebb pénz jut, de ez igaz a Filharmóniai Társaságra is. Talán Magyarországon több a tehetséges zenész, mint amennyit jelenleg el tudunk tartani. Át kellene gondolni hát a finanszírozhatóságot, meg kellene vizsgálni hogyan és kit lehet támogatni a rendelkezésre álló és előre tekintve sem nagyságrendekkel bővülő kulturális költségvetésből tudva, hogy ebből kell biztosítani a közgyűjtemények fejlesztését, működését is.

R. Zs.

Miközben a sokat megért polgár azért erre a virtuális egymilliárdra sem venne mérget, érthető a felhorgadása, hogy az egyik oldalon annak tudatában folyik a nagyvonalú ígéretetés, hogy a másik oldalon a már megígért kultuszminiszteri támogatási keret sincs feltöltve. Nem elég, hogy a kormányzat a töredékét juttatná pótlólagosan az élethalál-harcukat folytató zenekaroknak, mint tavaly – ráadásul még ez a mentőöv is csupán virtuális. Ebben az esetben ki a pimasz, ki a szemtelen?

A Budapesti Filharmóniai Társaság, amely egybehangzó vélemények szerint a legnagyobb vesztese ennek a ki nem mondott, ám annál akkurátusabban végrehajtott megszorításnak, a kultuszminiszterhez intézett petíciójában keresetlenül és keserűen fogalmazott: „a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma tekintse a 152 éves Budapesti Filharmóniai Társaságot saját halottjának”. Itt tartunk. A társaságot Erkel Ferenc alapította, a minisztérium meg a nemzeti kulturális örökségről nevezte el magát. Amely örökségbe immár szervezesebben tartozik bele Flipper Öcsi meg Fekete Pákó, mint Erkel Ferenc szellemi örökösei.

Minek a sok filozófusok? – tette fel a költői kérdést néhány éve az ország akkori vezetője. Úgy tűnik, a leépítés lopakodó filozófiája kiegészült egy új, egyelőre ki nem mondott kérdéssel: minek a sok zenekarok? (Az egyeztetésért ezúton is elnézést kérek minden érintett nevében.) Az igényes zene pénzbe kerül, kevesebb igényes zene tehát nyilván kevesebb pénzbe – diktálja a fiskális szemlélet. Hogyan lehet csökkenteni a drága pénzen tartott muzsikuskok számát? – fűzik tovább a gondolatot. Alapvetően kétféleképpen: ha egész zenekarokat lehetetlenítünk el, fojtunk meg, teszünk tönkre; illetve ha az egyes zenészekkel kísérreljük meg ugyanezt. Ha megszüntetjük a védőbúráként funkcionáló közalkalmazotti státuszt, ráadásul két legyet ütünk egy csapásra: egyrészt rövid távon redukáljuk a szimfonikus zenekarok számát; másrészt végképp kiszolgáltatott helyzetbe hozzuk a zeneművészt, akitől lehetőleg még a művészi minősítést is el kell vitatni. Az előbb kényszerállalkozóvá süllyesztett, egzisztenciálisan elbizonytalanított, majd önbizalmában megtépázott zenekari tag pedig olyan lesz, mint a kezes bárány: túri meg-megújuló adóztatási ötletrohamaikat, aláveti magát ma még titkolt átszervezési, zenekar-összevonási szándékainknak – s örül, hogy (számos kollégájával ellentétben) nem vertük még ki a hangszert a kezéből. Szép új világ lesz: válogatott zenészek húzzák majd a tiszteletünkre az Operaházban, ha nemzeti ünnepeken méltóztatunk reprezentációs céllal megjeleníteni. A zenészek olyanok lesznek, mintha a családtagjaink volnának: csekély számuk miatt arcról is felismerjük majd őket.

Félretéve a fanyar tréfát: talán itt volna az ideje kezdeményezni egy szeánszot a Munkácsy-teremben. Elmenni szmokingban, csokornyakkendőben, s újraosztatni azt a hipotetikus egymilliárdot. Ha nem fér be mindez száz lépésbe, létrehozni egy százegyedik lépéskényszert. Tisztázni fehéren-feketén, hogy amennyiben a könnyű ennyire komoly, a komollyal sem feltétlenül olyan könnyű. Garanciát kérni és kapni, hogy a finanszírozás strukturális reformjából a hivatásos reformerek nem hagyják ki magát a struktúrát, a struktúrából pedig végképp nem maradhat ki maga a zenész. Amennyiben pedig mindez pusztába kiáltott szó volna, a zenekari élet a kultuszkormányzatot saját halottjának tekinti.

Csontos János

Szombathelyi változások

Nem szokványos dolog egy szimfonikus zenekar ügyes-bajos dolgairól önkormányzati hírek, intézkedések között olvasni a napilapokban. Március-április folyamán azonban gyakran informálódhattak a Vas megyei olvasók a Szombathelyi Szimfonikus Zenekart foglalkoztató problémákról, mivel a muzsikások csak a fenntartók megkeresésével és segítségével tudtak úrrá lenni a számukra elviselhetetlen helyzeten.

Vas Népe 2005. március 10.

A közgyűlés beszámolót kér

Ad hoc bizottság vizsgálja a szimfonikus zenekar működését

Ad hoc bizottság alakult a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar működésének kivizsgálására, mivel a fenntartóhoz több bejelentés érkezett a zenekari igazgató, Horváth László tevékenységével kapcsolatban.

A szimfonikus zenekar a város és a megye közös fenntartásában van, ezért a bizottság összeállítása is „vegyes”. Tagjai: Nagy István, Gerencsér Andrea, a Vas Megyei Közgyűlés tagjai, dr. Zalán Gábor jogász, Kutszegi István közművelődési csoportvezető, Majthényi László, a megyei kulturális bizottság elnöke, és Feiszt György városi alpolgármester.

– Amíg nem végzünk a vizsgálódással, nem teszünk közzé nyilatkozatot – mondta Majthényi László, akitől azt is megtudtuk: a március 26-i közgyűlésre készítik el jelentésüket, utána állnak a nyilvánosság rendelkezésére.

Hivatalos álláspont egyelőre nincs a „bejelentésekkel” kapcsolatban. Információink szerint azonban a háttérben a zenekari igazgató és a zenekar között megromlott, „neurotikus” jellegű kapcsolat áll. Két művészt a közelmúltban elbocsátották állásából, egy irodai alkalmazott a bánásmódra panaszkodott, mivel az igazgató őt is a kirúgással fenyegette meg. A közhangulatot a vezető karmester, Pál Tamás is tarthatatlannak találja.

Vas Népe 2005. április 1.

A város és a megye közös fenntartásában működő szimfonikus zenekarnál nemrégiben ad hoc bizottság vizsgálódott. A fejleményekről a közgyűlésen megjelenő Markó Péter tájékoztatta a képviselőket.

A társulatnál kialakult kibírhatatlan feszültségről kaptunk hírt, ezért állt fel az ad hoc bizottság. A vizsgálat befejeződött. Előzetesen annyit: a gazdasági ügyek rendben vannak, a művészeti munka kiváló. A zenekar igazgatójának vezetési stílusa egy multinacionális cégnél, a katonaságnál megfelelő lenne, ám nem biztos, hogy egy művészeti társulatnál a legalkalmasabb.”

Vas Népe 2005. április 8.

Utolsó figyelmeztetés

Elkészült a szimfonikusok működését vizsgáló ad hoc bizottság jelentése

Markó Péter. „Én egy utolsó írásbeli figyelmeztetést adtam Horváth László igazgató úrnak, hogy tartsa be a szervezeti és működési szabályzatot. A közgyűlésen azzal a megoldási javaslatlal fogok előállni, hogy a szabályzatot alakítsuk át oly módon, hogy az igazgató minél kevesebbet érintkezzen közvetlenül az együttesel, vagyis ne az ő dolga legyen a műsor összeállítása, és a zenekari tagokkal való szerződés-kötés.

Pál Tamás művészeti vezető és a zenekar választott tisztségviselői a Vas Megyei Önkormányzathoz fordultak, és kérték a zenekarban kialakult lehetetlen helyzet feloldását. Mint a fenti újságcikkekből kiderül, ad hoc bizottság alakult a problémák kivizsgálására.

A történet előszóiban: a beszélgetőpartnerek a művészeti tanács tagjai, Radványiné Novák Judit szakszervezeti tükár és a Közalkalmazotti Tanács elnöke, Szarvas Magdolna a Közalkalmazotti Tanács tagja, Táky György szakszervezeti elnök és a Közalkalmazotti Tanács tagja.

A kiindulópont talán legyen a végeredmény: A Megyei Közgyűlés megváltoztatta a Szervezeti Működési Szabályzatot

(SzMSz). Horváth László igazgató úrtól, Pál Tamás karnagy úr hatáskörébe utalta a művészeti munkakörben foglalkoztatottakkal kapcsolatos munkáltatói jogokat. A jövőben kizárólagosan a művészeti vezető dönthet minden művészeti kérdésben, pl. műsorpolitika, meghívandó szólisták, próbajátékok stb. S hogy mi vezetett ide? Nagyon sok feszültség forrása volt Horváth László személye, a közelmúlt eseményei, amelyek tarthatatlanná tették a normális együttműködést.

– *Mi kell ahhoz, hogy az SzMSz-t egyáltalán meg lehessen változtatni?*

– Az SzMSz-t a Megyei Közgyűlés határozata változtathatja meg, ehhez szükséges a fenntartó szándéka és közreműködése, amit az érdekképviselővel, Pál Tamás karnagy úrral egyeztet.

– *Össze lehet-e foglalni, milyen tényezők juttatták az Önök és az igazgató úr között lévő viszonyt ilyen mélypontra?*

– Nagyon sok probléma adódott a művészeti vezetéssel kapcsolatosan. Már az előző vezető karmester, Izaki Masahiro működése alatt Horváth László magához ragadta a művészeti vezetésket. Pál Tamás karnagy úr működése idején is ugyanez folytatódott. Mindez olyan gyakorlatot eredményezett, hogy valójában a művészeti vezető nem láthatta el művészeti vezetői feladatát. Tevékenysége szinte csak arra szorítkozott, hogy vezényeljen. Az igazgató úr minden hatáskört diktatórikusan magához ragadott. Büszkén hirdette magáról, hogy ő egy autokrata vezető. Ez a stílus aztán káros hatással volt a zenekarra. Szinte nem volt olyan szabály, amit hajlandó lett volna betartani. Legyen az a Kollektív Szerződés, SzMSz vagy törvények.

– *Biztos, hogy rossz, ha egy igazgató autokrata?*

– Sok rossz következménye lehet, nemcsak emberi, de szakmai szempontból is. Izaki Masahiro karnagy urat például két

évre szerződtette az igazgató úr. Olyan szerződést kötött vele, hogy előbb járjon le, mint az övé és teljesen kézben tudja őt tartani. Ha nem úgy táncol, ahogy ő füttyül, felmondhat neki, illetve nem hosszabbítja meg a szerződését. Izaki Masahiro és menedzsere Fényes Veronika megelégedte, hogy az igazgató úr nem vonja be a karnagy urat a művészeti vezetésbe. Jelezték a problémát a fenntartó felé, ezért abban az időben is volt egy törvényességi vizsgálat zenekarunknál. A Közgyűlés megrovásban részesítette Horváth László igazgató urat és felhívta a figyelmét a törvények betartására és betartatására.

– *Érezték-e szakmailag ennek a huzavonának a hátrányát? Annak, hogy a karmesterek esetleg megelégedtek a helyzettel?*

– Az elmúlt időszak minden pozitívuma éppen a művészeti vezetéssel – Izaki Masahiroval és Pál Tamással – való jó együttműködésben volt. Ezért különösen nehezen éltük meg, amikor felmerült annak veszélye, hogy a karmesterek lehetetlen, vállalhatatlan helyzetbe kerülnek. Annál is inkább, mert ők minden esetben teljesen partnerként kezelik a zenekart, a muzsikusokat, ám az igazgató úr nem. Pál Tamás velünk szemben partneri viselkedést tanúsított ellentétben az igazgató úrral.

– *Az emberi bánásmódon kívül milyen változtatásokkal tud még segíteni az Önök jobb szakmai közérzetén Pál Tamás karnagy úr?*

– Az igazgató alapvető feladata elvben az is, hogy a megfelelő működési körülményeket biztosítsa. Ebbe természetesen a követhető, kiegyensúlyozott próbarend is beletartozik, ami ugyan nem tárgyi feltétel, hanem a művészi munka egy része, de ha már ennyire ragaszkodott ehhez a területhez is, jobban meg kellett volna tudni oldania. Szerencsére ez is most Pál Tamás feladata, és reméljük, ki tudunk alakítani egy jobb próbarendet.

– *Mi volt a legkevésbé elviselhető a próbarendben? Az időbeosztás? A próbák tartalma?*

– Nem szeretjük a „szendvics”-próbákat, amikor mást próbálunk délelőtt, és mást játszunk este. Az sem egészséges, hogy néha napokig nincs próba, aztán pedig sok torlódik egymás után. Nem elég kiszámítható. Jobb lenne egy egyenletesen elosztott próbarend, mint ahogy az elmúlt néhány hétben is volt.

– *Az igazgató úr sajátosnak nevezett munkaszervezése és mentalitása érintette a szolgáltatásomat is?*

– Nem is annyira a szolgáltatásomat, mint a zenekar működését. Az érdekképviselőket jogát, a vélemény-nyilvánítási lehetőségeket.

– *Milyen károk származtak ebből? Eltek turnéktól? Rosszabb turné-lehetőségek voltak? Nem volt megfelelő a műsorpolitika?*

– A turnékat illetően nem annyira, mert a mi zenekarunk nagyon-nagyon keveset utazott. A műsorpolitikára is rossz hatással volt. A legsértőbb azonban az emberekkel való bánásmód volt.

Nagyon nagy mértékben, elsősorban nehezen megfogalmazható emberi problémák okozták ezt a válságot. Stílus, hangnem, ahogy az embereket kezelte. Mindent szubjektív síkra terelt, ahogy éppen az akkori hangulata diktálta. Ha valakit kedvelt, azt maximálisan felkarolta, de az esetek többségében ennek a negatív hatását élték meg a muzsikusok.

– *Hogyan lehetett elérni, hogy eljussanak egy SzMSz megváltoztatásához?*

– Minden bizonnyal ez az SzMSz megváltoztatása volt a lehető legkevésbé kényes megoldás a fenntartó részéről, ugyanis az emberek többsége nem nyilatkozott pozitívan az igazgató úrral kapcsolatban legutóbbi kinevezésekor sem. 2002-ben a zenekar 75%-a Horváth László újra-kinevezése ellen szavazott. Az érdekképviselőket határozott tiltakozása ellenére nevezte ki a Megyei Közgyűlés. Az idők folyamán az is kiderült, hogy az igazgató úr az új művészi vezetővel sem tud együtt dolgozni, így most lényegében egy nagyon nehéz periódus után felvették a Közgyűlés napirendjére a kérdést és egy ad hoc bizottság létesült a helyzet kivizsgálására.

– *Mint az újságcikkekből kiderült, ez a vizsgálat már lezárult. Mi volt ennek a vizsgálatnak a módja?*

– A karnagy úr, érdekképviselőket, gazdasági vezető meghallgatása, bizonyos iratok átvizsgálása – gondolom, mert biztosan nem tudom. Nem is vált köztudottá, hogy mi volt az ad hoc bizottság jelentésében. Csak a következményekről tájékoztattak minket, amelyek május 1-jétől életbe léptek. A zenészeket érintő munkáltatói jogok már a művészeti vezetőnél

vannak. Senki nem kerülhet olyan fenyegetettségi helyzetbe, mint eddig.

– *Milyen fenyegetettségi helyzetek fordultak elő?*

– Például szerződések meg nem hosszabbítása. Éppen egy nagyon jó brácsás az egyik érdekelt. Évenként hosszabbította a szerződését, tavaly már meg sem akarta hosszabbítani. Kizárólag Pál Tamás határozott kérésére kötötte meg a szerződését, aki nem akart megválni a kiváló muzsikustól.

Az idén januári társulati ülés után újra közölte vele, hogy nem fogja meghosszabbítani a szerződését mert mosolygott a társulati ülésen.

– *Ezek a problémák jelentkeztek a napi zenekari munkában is? Hiszen akkor mégiscsak a karmesterrel ülnek szemközt, nem pedig az igazgatóval.*

– A próbák alatt nem, mert hangsúlyozottan akkor a karmesterrel dolgozunk együtt.

– *Az első pillanattól fennálltak ezek a gondok az igazgató úrral?*

– Mi nagyon vártuk annak idején, hogy elkezdje velünk a munkát és eleinte jó is volt az együttműködés. Azt gondoltuk, hogy 33 éves zenekari múlttal rendelkező klarinétművész kívülről-belülről ismeri a zenekart, és megfelelően együtt tudunk dolgozni.

– *Nem merült fel Önökben az a gondolat, hogy aki 33 éven át játszott az ország első zenekarában, komoly szólista pályafutást mondhat magának, fesztivált szervez, azt nem biztos, hogy kielégíti egy szimfonikus zenekar pusztán adminisztratív igazgatása?*

– Mi azzal nem számoltunk, hogy ennyire nem találja majd a helyét. Hogy nem tudja elviselni, ha nem ő van a középpontban, ha „másnak tapsolnak”. Arra gondoltunk, hogy bár kiváló hangszerjátékos, de a megszerzett tudásából, tapasztalataiból sokat át tud nekünk adni.

– *Kinek a feladata ebben a megosztásban, hogy turnékat szervezzen és külföldi kapcsolatokat építsen?*

– Ezek az igazgatói feladatok. És sajnálatos módon külföldi kapcsolataink nem hogy bővültek volna, de inkább szűkültek az utóbbi esztendőkből. Van egy most már állandó milánói kapcsolatunk, amit

Pál Tamás létesített, az összes többi külföldi fellépés teljesen esetleges: vagy felkérnek minket, vagy sem.

– *Szombathely nagyon jó földrajzi helyzetben van ahhoz, hogy külföldiekkel találkozzék.*

– Ez csalóka helyzet, mert Burgenland nem egy gazdag tartomány. A legtöbb megkeresés amatőr kórushoz kér zenekart. Nem vagyunk megelégedve a zenekar PR-tevékenységével és menedzselésével sem.

– *Mindez az igazgató úr feladata?*

– Természetesen. Legutóbb például, amikor a Nemzeti Hangversenyteremben játszottunk március 2-án, rólunk nem jelent meg semmilyen ismertető, amit a közönség is hiányolt. Mindezt csak annak tudhatjuk be, hogy ezek a technikai-adminisztratív feladatok nem olyan emberre szabottak, aki maga is művész és maga is elsősorban művészeti irányítással foglalkozik szívesen. Az együttesnek azonban nagyon nagy szüksége lenne ezekre a technikai-adminisztratív munkákra is.

– *Most akkor kis megnyugvást teremtett ez az intézkedés, megszűnhettek a napi személyes konfliktusok. A zenekar művészi tevékenységét érintő lényegi dolgokban azonban nincs változás.*

– Nem is vagyunk nyugodtak a jövőnkét illetően. Szeretnénk egy egészen korrekt, megnyugtató, a felmerült igényeket kielégíteni tudó igazgatót. Különösen a megfelelő PR-t hiányoljuk, mert annak ma nagy a jelentősége. Talán Pál Tamás karnagy úr elszántsága, amellyel ezt a dolgot mindenképpen el akarja mozdítani a holtpontról, előrelépéshez vezethet. Miután Horváth László igazgató úrnak 2006. február 15-ig szól a szerződése, ősszel pályázatot ír ki a zenekar és reményeink szerint megtalálhatjuk azt az embert, aki a karnagy urat mentesíti ezek alól a feladatok alól és velünk is együtt tud dolgozni.

– *A pályázatot nyilván a fenntartó, azaz az Önkormányzat írja ki. Milyen módon lehet aztán beleszólni abba, hogy kit válasszanak?*

– Ennek az a rendje, hogy széles körben ismertetik a beérkező pályázatokat, megkérdezik az érdekképviselőket, szoktunk tájékoztató jellegű szavazást is tartani, sőt meghívjuk a pályázókat, alkalmat

adunk nekik a bemutatkozásra, ilyenkor lehet tőlük kérdezni is. A zenekar elmondja a véleményét, az érdekképviselő pedig továbbítja ezt.

– *Milyen elvárásaik vannak az igazgató személyét illetően?*

– A legfontosabb, hogy EMBER legyen. Szakmailag nagyon sok elvárás van egy igazgatóval szemben, de a kiindulópontnak annak kell lenni, hogy a muzikusokat partnernek tekintse. Ez egy alapvetően közös tevékenység. Nem úgy, hogy minden nap mindenről kérjék ki minden muzikus véleményét, de mindenkit könnyebb úgy mozgósítani, ha valamennyire tisztában van azzal, hogy mi miért történik. Egy kijelölt és megnevezett irányba hatékonyabban lehet haladni, mint bekötött szemmel botorkálni valahol, valamiért. Nem a zenekaron belül kell nyüzsögni, hanem elől menni, határozott célt mutatni. Szeretnénk olyan felemelkedést látni, ami szakmailag-anyagilag előremozdít bennünket. Vas megye nem gazdag, kénytelen az úgynevezett konszolidációs pénz nagy részét is működésre fordítani velünk. Ezt is jó lenne apró lépésekben megváltoztatni.

– *Hányan vannak most az együttesben?*

– Januártól sajnos kettővel kevesebben, mivel létszámleépítés volt. Így most 69 a zenész létszám.

– *Szoktak jönni kiségitők is, ha a darab megkívánja?*

– Igyekszünk elsősorban helyi erőket bevonni, és csak akkor megyünk messzebbre, ha szükséges, de vannak kiségitőink, az ország legkülönbözőbb pontjain.

– *A zenekari tagoknak általában van másodállásuk?*

– Elsősorban az idősebbeknek, hiszen nekik volt még nagyobb lehetőségük a zenekari munka mellett tanítani, ezáltal bekapcsolódni az utánpótlás nevelésébe. Az újabbaknak nehezebb a dolguk, hiszen az álláshelyek többnyire betöltöttek és fejlesztésre másutt sincs elég pénz.

– *Honnan jön az utánpótlás?*

– Mostanában bizonyos hangszereken könnyebb az utánpótlás. Fuvolistát, vonósokat könnyebb találni, pl. trombitást azonban még most is nehéz. Már két próbajátékot hirdettünk, és még mindig betöltetlen az állás.

– *Derülátóbbak, mint tél közepén voltak?*

– Feltétlenül optimistábbak vagyunk. A megyei önkormányzat pénztelensége azonban elkeserítő; jót akarnak, de gúzsba van kötve a kezük. Amikor az ad hoc bizottság megkérdezte például, hogyan gondolunk eleget tenni a hatvanmilliós bevételi kötelezettségünknek, a kollégám csak azt tudta mondani, hogy „vagy bekopog hozzánk ez a pénz az ablakon, vagy nem”. Ezért is kellene intenzív menedzsermunka, hogy ebből a helyzetből ki tudjon mozdulni az együttes. De még ilyen anyagi körülmények között is jó hangulatot lehet teremteni a megfelelő szakmai, emberi, erkölcsi elismeréssel.

– *Hogyan illeszkedik a művészeti színvonal szempontjából ez az elmúlt nyolc év az együttes történetébe?*

– Az igazgató úr feltétlen érdeme, hogy hozzánk szerződtette Izaki Masahiro és Pál Tamás karnagy urakat. A Szombathelyi Szimfonikus Zenekar azonban a nyolcvanas években az ország legjobb körülményekkel rendelkező együttesei közé tartozott, és ezt azért messze nem mondhatta el magáról az elmúlt években. Sajnos, az utóbbi időben jelentősen csökkent a közönség létszáma is.

– *Nem játszott olyan jól a zenekar, megváltoztak a bérletek vagy nem volt elég kívánatos a műsorpolitika?*

– Messzemenően elismerjük Lajtha, Veress és Takács Jenő zeneszerzőket és szükségesnek tartjuk a kortárs szerzők műveinek előadását is, de ilyen műsorokkal nem lehet széles tömegeket a hangversenyterembe szoktatni, illetve ott marasztalni. Már régen nem lehet elintézni ezt annyival, hogy ha meghallgatják, jó, ha nem, úgylis jó, hanem – bizonyos keretek között – a közönség kedvében kell járni. Ki kell szolgálni a publikum igényét, és azután megpróbálni esetleg formálni valamennyire az ízlését. A jövő évad műsortervében Pál Tamás karnagy úr javaslatára átalakítottuk bérleteinket. Három bérletet hirdettünk, egyet a Nemzeti Filharmóniával közösen, és egy Beethoven-Brahms, valamint egy Mozart sorozatot. Reményeink szerint az új kínálattal szélesebb rétegeket tudunk megszólítani.

Tóth Anna

Lelki elsősegély a fenntartóktól

Beszélgetés Markó Péterrel, a Vas Megyei Közgyűlés elnökével a Szombathelyi Szimfonikus Zenekarban forrongó indulatok kezeléséről a megoldás lehetséges változatairól

– A Vas megyei önkormányzat kétharmad részben finanszírozza a Szombathelyi Szimfonikus Zenekart. Ezen túlmenően milyen mélységig foglalkoznak az együttes belügyeivel? Milyen stádiumban tudnak szembesülni az ott felmerülő problémákkal? Kordában tudják, kordában akarják tartani a megyehatárokon is átszűrő indulatokat?

valaki idejön panaszkodni, hanem bizonyos jelekre gondolok, amelyek alapján Önök el tudják dönteni: hol vannak éppen gondok, hol lehet a munka színvonalának emelkedését regisztrálni?

– Nem lehet általánosítani, hiszen egészen másképp mutatkoznak a feszültségek mondjuk egy idősek otthonában, megint másképp egy gimnáziumban és egészen

sajátos módon a szimfonikus zenekarban. A zenekar munkájának végterméke pedig egy produktum, amelyről azt állítani, hogy most éppen szárnyal, vagy ellenkezőleg, nehézkesebbé vált, alapvetően ízlés kérdése. Felvetődik az a kérdés is, hogy a politikus, akinek van valamilyen szakmája, de mégiscsak politikusként ítél, milyen alapon fogadja el (vagy nem fogadja el) egy szimfonikus zenekar munkáját? Ellentmondásos, de valós helyzet, nap mint nap találkozunk hasonlóval a Parlamentben is – hozzátartozik a demokráciához. Én igyekszem személyesen megismerni a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar működését, meggyőződni arról, milyen a fogadtatása – amikor csak tehetem, elmegyek a hangversenyekre. Amennyire meg tudom ítélni, ez a zenekar a mostani vezetés – Horváth László igazgató és Pál Tamás karmester ténykedése – alatt sokat javult. De milyen alapon állapíthatom én ezt meg? Csak bizonyos „tárgyasult” jelekből: például igényes helyeken lép fel. Milánóban, a Verdi-teremben, ami Észak-Olaszország egyik legjelentősebb hangversenyerme, ahol olyan zenekarokkal szerepel egy bérletben, mint a Berlini Filharmonikusok vagy a Stuttgarteri Szimfonikus Zenekar. 2004. május elején, amikor beléptünk az Unióba, az ausztriai magyar nagykövet ezt az együttest kérte fel az osztrákoknak adott ünnepi műsorba. A Szombathelyi Szimfonikus Zenekar szerepelt tavaly a Nemzeti Színházban, idén a Művészetek Palotájában, és jelentős koncerteket ad saját városában, gyakran vendégkarmesterekkel és vendégzólistákkal is.

– Egy olyan politikai intézmény, mint egy megyei közgyűlés, folyamodik-e olyan eszközökhöz, hogy normákat szabjon: akkor fogadom el a tevékenységét, ha adott mennyiségű külföldi és hazai fellépést teljesít, valamennyi rádiófelvételt készít? Vannak ilyen elvárások, különös tekintettel a szűkös anyagi viszonyokra?

– Ilyen elvárások nincsenek. A zenekar éves tevékenységét az igazgató úr előterjesztésében szokta megtárgyalni a közgyűlés illetékes bizottsága, és némi vita után, apró módosításokkal el is szokta fogadni. Van akkora elismertsége egy Liszt-díjas klarinétművésznek és egy Liszt-díjas, Kiváló Művész vezető karmesternek, hogy a művészi munkát mi nemigen kifogásoljuk; a másik oldalon úgyszólván nagyon behatárolt költségvetés jelent számukra kényszerítő körülményt. Ebben az évben ez kiemelkedően szigorúra sikeredett, a többi intézményünkhöz hasonlóan, az elmúlt hét év legszűkebb esztendője az ideiglenes. Arra figyelünk, hogy ebből a költségvetésből próbáljon valami jót kihozni a zenekar.

– A fenntartó – Vas megye önkormányzata és Szombathely városa – használja-e valamire a zenekart? Van-e az együttesnek olyan kötelezettsége, hogy ünnepi eseménykor fellépjen az Önök felkérésére?

– Az elvi lehetőség fennáll, de ezzel ritkán szoktunk élni, és a legkevésbé visszaélni. Tavaly volt egy ilyen, amikor a Nemzeti Színházban bemutatkozott Vas megye kultúrája, ahonnan nem hiányozhatott a zenekar. Ám annak ellenére, hogy a minisztériumi támogatáson kívül költségvetése kétharmadát fedezi a megyei önkormányzat és csak egyharmadát a város, a neve Szombathelyi Szimfonikus Zenekar, külföldön pedig Savaria Symphony Orchestra. Ezért előfordulnak városi felkérések is. Ilyen a volt a tavaly május 1-jei koncert, amikor éjfélkor több helyszínről szólaltak meg az Örömdáma bejátszásai. A zenekar a Fő téren játszott. Alapvetően azonban ennek a zenekarnak az a dolga, hogy bérleteket tartson fenn, hogy a város, a megye, a régió közönségének játsszon.

– Tizenegy éve annak, hogy én valamennyire foglalkozom a Vas megyei önkormányzat ügyeivel, ezeken belül a Szombathelyi Szimfonikus Zenekarral, mint az önkormányzat egyik intézményével. Hét éve vagyok ugyanis a megyei közgyűlés elnöke, előtte négy évig pedig az illetékes bizottság tagjaként tettem ezt. Azóta többször is felmerült valamilyen probléma. Én nem is csodálkoztam: adva van egy nyolcvantagú együttes (a muzsikuskok és a háttérrel biztosító szakemberek), megannyi önálló gondolkodású személyiség, hiszen attól művészberek, hogy egyedi karakterek. Másfelől azonban van 32 intézményünk és sem idő, sem mód nincs arra, hogy naponta foglalkozzunk a számunkra mégoly fontos szimfonikus zenekar fel-feltörő indulataival, gondjaival. Arról nem is szólva, hogy itt, Vas megyében illetve Szombathelyen demokrácia van, és az együttes igazgatója, vezetője tartozik teljes felelősséggel az intézmény munkájáért. Azt a gyakorlatot támogatom, hogy évente egyszer számoljon be az együttes vezetése az illetékes bizottságnak, négyévente egyszer pedig a közgyűlésnek. Ekkor tájékozódunk az ott folyó munkáról és elfogadjuk a költségvetést, ami meghatározza a működés fizikai-anyagi keretét. Az időnként azért fel-feltörő indulatokat megpróbáljuk kezelni valahogy.

– Önök, mint számos intézmény fenntartói érzékelik, értékelik, ha valahol esetleg rosszabbul mennek a dolgok? Nem arról az esetről van szó természetesen, amikor

– *Ha Önnek lehetősége lenne, ha több pénz állna a rendelkezésére, mire terjesztené még ki a zenekar tevékenységét? Mire kérné fel a régióon belül, amiről úgy gondolja, hogy elbírná, igényelné a környék kulturális élete?*

– Ez azért nem ennyire egyszerű, hiszen egy dolog az, hogy esetleg kevesebb megkötéssel gazdálkodhatunk, egy másik pedig, hogy ezek a zenekari művészek közalkalmazottak, a megfelelő bérbesorolással, azon belül a meghatározott tól-ig határokkal. Még az évenkénti – esetleges – béremelést is előírások alapján lehet megállapítani. Másik keretből kell a hangszereket és egyéb tárgyi feltételeket finanszírozni. Az elmúlt években az igazgató úr nagyon tudatosan és módszeresen lecserélte az összes fa- és rézfúvós hangszert, vett egy új zongorát, mégpedig egy Faziolit, amiből alig egy-két darab van ezen kívül az országban.

Utána kellene nézni, hogy a bérleti hangversenyeket mennyire tudják eladni, azok mennyire látogatottak. Azt tudom, hogy a zenekar vezetése igyekszik eladni a kisebb-nagyobb régióban az együttest – nem tudom, hogy ennek ismeretében még milyen elvárásokkal lehetnének a társulat iránt. És ha eltekintünk a két igazán jól menedzselte és jól fizetett magyar zenekartól, a szombathelyiek benne vannak az első háromban. Lehet, hogy ha több pénzünk lenne, olyan helyeken, olyan fesztiválokra való fellépéseket támogatnánk, amikre éppen az árak miatt nem jutnak el. Hallottam olyanról, hogy a berliniek kedvezőbb áron tudtak Milánóba menni koncertezni, mint a szombathelyiek, mivel Berlin városa támogatni tudta a zenekar útját.

– *Az elmúlt időszakok eseményei kapcsán felmerül a kérdés: milyen idegi és jogi helyzet kell ahhoz, hogy megváltoztatni kényszerüljenek egy érvényben lévő szervezeti működési szabályzatot?*

– Időnként meg szoktuk változtatni, nemcsak a zenekarét, de a sajátunkat, a megyei közgyűlését is. Kiderült ugyanis, hogy némely pontok miatt nehézkessé vált. Nem biztos, hogy amit a kilencvenes évek elején megállapítottak és elfogadtak, az most is időszerű. Az elmúlt hét évben egyébként nem ez volt az első alkalom, hogy a szimfonikusok SzMSz-ét megváltoztattuk. Vitás helyzetek alakultak ki, amelyeket így gondoltak megoldani. Bevallom őszintén, máig nem értem, miért választotta szét az alapító Petró János az igazgatói és művészeti vezetői szerepet. A

kezdet kezdetén az igazgató úr vezető karnagy is volt egyben és mint ilyen, felelt az összes művészeti dologért is. Tudom, hogy már mindenütt kettévált ez a feladat, de mégis úgy látom, hogy amióta ezt a lépést Szombathelyen is megtették, mindig hatásköri viták voltak a vezető karmester és az igazgató között. Annak idején a volt igazgató és az ír karmester, aztán pedig az igazgató és a japán karmester között. Ennek okát én abban látom, hogy ha valaki olyan kiváló muzsikusként személyiség, mint amilyen például Horváth László igazgató úr, nem tudja megállni, hogy ne szóljon bele a művészeti munkába. Ez egészen odáig fajult, hogy az igazgató úr összeállította az éves tervet a vezető karmesternek nem sok mozgásteret hagyva. Máskor a jelenlétemben közölte Pál Tamással, hogy Masahiro karnagyot újból meghívta és már megegyezett vele a műsorban is. A vezető karmester csendben tudomásul vette a döntést. Ennek ellenére sem hiszem azonban, hogy jobb lenne egy alapvetően gazdasági szemléletű és kapcsolattrendszert menedzsert alkalmazni, mert az illető éppen a zenei világban nem ismer senkit és őt sem ismerik.

Halmazódtak tehát a konfliktusok, jött a közalkalmazotti tanács és a szakszervezet, de az sem járható út, hogy a megyei közgyűlés elnöke foglalkozik a zenekar belső ügyeivel. Csendesebb időszak következett, amikor az igazgató urat másodszor is kineveztük, de most olyan magasra csaptak az indulatok, hogy azt valamiképpen kezelni kellett. Normális esetben nem szükséges ehhez megváltoztatni a szervezeti működési szabályzatot, elég leülni és megbeszélni az emberekkel a probléma okát és megoldásának lehetőségeit. Most megtörtént a változtatás, csend van egyelőre, de hát alig egy hónap telt el az új felállásban. Meglátjuk, mi történik majd...

– *A megyei közgyűlés megteheti-e jog szerint, hogy egymaga kinevez egy igazgatót, vagy van valamilyen kötelezettsége arra, hogy a zenekar véleményét is kikérje?*

– Most van igazgatója a zenekarnak, hiszen Horváth László megbízatása jövő februárig szól. Megtehetnénk, hogy fölmentjük, de annak jogi és pénzügyi következményei vannak. De amúgy sem akarunk ezt tenni, mivel meglátásaink szerint éppen ezekben az években vált sokkal jobb együttesté a zenekar. Jelentős volt a művészi fejlődés, komoly lépések történtek a fizikai háttér megerősítése – például

a hangszervásárlások – terén. Az azonban tény, hogy más személyiségű igazgatót kíván egy nagyvállalat vagy a katonaság, mint egy művészeti közösség. Csoportlélektani evidencia, hogy egy művészeti közösség vezetőjének nagyobb empátiával kell rendelkeznie, mert sok nehéz természetű, kreatív művészemberrel kell valahogy közös nevezőre jutni. Ez nem jelenti azt, hogy mindenben igazat adtunk volna a kifogásolóknak, de beláttuk, hogy valamit lépni kell. Meg kell próbálni javítani a helyzeten, vagyis bele kell szólni a közgyűlésnek, különben veszélyeztetjük az eddigi eredményeket. Ezért nem akarjuk hatalmi szóval elmozdítani az igazgató urat. Tegye a dolgát február 15-ig, addig pályázatot írunk ki erre a feladatra és meglátjuk, kikből lehet majd választani. Természetesen lehetőségünk van saját döntéseket hozni, de ezt nem szoktuk megtenni.

– *Kik bírálják el a pályázatot?*

– Föl szoktunk kérni két-három szakembert, akiktől szakmai véleményt várunk. Utána a Kulturális Bizottság következik, ahol a témához valamelyest értő emberek ülnek, majd a Közgyűlés elé kerül az anyag.

– *Az elmúlt évek tapasztalatai alapján Önök milyen szempontokat tartanak fontosnak a leendő igazgatónál? Vannak tanulságai ebből a szempontból a mostani harcoknak? Mi az, amit hangsúlyozni szeretnének az új igazgató működési területével, emberi habitusával kapcsolatban?*

– Nem tudom, milyen elvárások lehetségesek egy zenekari igazgató esetében, csak a lényegi elemekre tudok koncentrálni. Ezek pedig azok, amelyek az önkormányzat javát szolgálják. Hogy abból a pénzből, ami rendelkezésre áll (ami lehet, hogy egy zenekarnak kevés, de a költségvetésnek meglehetősen sok), legyen képes a színvonal megtartására az együttes, még inkább annak emelésére legalább bizonyos pontokon. Számoljanak a zenekarral Magyarországon és Közép-Európában, és minél kevesebb olyan konfliktust gerjesszen, amiben azután a politikának kell segítséget nyújtania.

– *Meglátása szerint tehát nem lenne jó ismét aktív muzsikust kinevezni igazgatónak?*

– Én illet nem állítok, mivel én sem tudom biztosan, milyen szempontok alapján lehet biztosra menni a pályázatok elbírálásakor. Az biztos, hogy menedzser szemléletű igazgató kell; e szempontnak egyéb-

ként megfelel Horváth László igazgató úr is, hiszen mindenhová elment, minden lehetőséget igyekezett megragadni, pályázott, partnereket keresett a környező országokban. Ő tehát menedzser szemléletű ember, azzal a hibával, hogy egyedül ma-

gának vindikálja a művészi ügyekbe való beleszólás jogát.

Lehet, hogy ő túl jó és túl sikeres muzsikus ahhoz, hogy beérje „pusztán” az adminisztratív, jogi irányítással. Lehet, hogy vannak olyan muzsikusok, akik zeneértők,

megfelelően ismerősek és ismertek zenei körökben, de könnyebben le tudnak mondani a zenei irányításban való részvételtől. Egyelőre ki kell írni egy körültekintően megfogalmazott pályázatot és várni, kik jelentkeznek rá.

Tóth Anna

Karmester „glóriával”

Interjú Pál Tamással, a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar zeneigazgatójával abból az alkalomból, hogy az együttes igazgatója és a tagság között kirobbant válság kezeléseként a vas Megyei Önkormányzat a megváltozott SzMSz-szel az igazgató úr több jogosultságát is a karmester kezébe helyezte át.

– Észrevette, hogy az Ön személye jelenti most a megbékélést, szakmai garanciát és érzelmi gyógyírt a muzsikusok számára? Mi vezetett idáig? Amikor Ön Szombathelyre került és hasonló módon leültünk beszélgetni, meg volt róla győződve, hogy kezelni tudja Horváth László úr közismerten nehéz személyiségét.

– A kiindulópont a következő: a szombathelyi zenekarral most megint az igazgató körüli válság miatt lett baj. Szerencsére nem olyan, mint amilyen előzőleg verte a port zenei berkekben. Mert amikor publikus lett, már a megoldás lett az. És ez minősíti a dolgot.

A mi igazgatónk rendkívüli figura. Fel-tűnő jó tulajdonságai vannak: jó klarinétos, ragyogó muzsikus, hatalmas zenei gyakorlattal és múlttal. A fellépésében azonban vannak különös vonások. Tombol benne az energia, ami utóbb mind a zenekar körül villámlott, mennydörgött. 7-kor kezd, mindenkinek ott kell lennie 8-kor. Hónapokkal jár előrébb, mint munkatársai. Mióta ott van, nincsenek finánciális gondok a fenntartó felé – igaz, ebben a munkatársak is folyamatosan segítenek.

Mint mindenki, az erények egyben a korlátok is. Nála különösen igaz. Rendkívül jó muzsikus, aminek következtében bár zeneigazgatót szerződtetett, lényeges zenei kérdésekben magának akarja fenntartani a döntő szót. Beosztottjait nem igazgatóként, hanem zenészként ítéli meg és el. Tisztában kellene lennie, hogy egy

ilyen zenekarban tudás- és tehetségbeli korlátok is vannak. Ezt nem akceptálta. A saját régi zenekarához viszonyított, agresszív lett ahelyett, hogy igazgatóként az adott helyzettel kezdett volna valamit.

Fellépése: éppen az a visszafogottság hiányzik belőle, amitől egy igazgató mindig tárgyalóképes. Mindig szélsőséges, éles és ríktó személyisége meghökkenti és bizalmatlanná teheti tár-

gyalóp partnereit. A legkülönösebb, hogy az a tömérdek energia hogy fordul teljesen rossz felé az ő szándékai ellenére. Miután ő tevékenységben szinte kényszeres, a közeghez képest elvárhatatlanul előbbre jár, mindent kivesz mindenkinek a kezéből és megpróbálja megcsinálni. Az eredmény lehet jó, de gyakran rossz, mert hiányzik a közvetlen környezet kontrollja. Volt egy hamis elképzelése: körülötte senki sem képes semmire, csak ő dolgozik egyedül.

– Sosem panaszkodott arról, hogy milyen nehéz dolga van zeneigazgatóként, vagyis a társulat vele legszorosabb szakmai kapcsolatban lévő tagjaként.

– Évekig hídként keresztbefeküdtem a konfliktusokon, csendesítettem a gorboságokat, elébe mentem meg gondolatlan döntéseknek, elviseltem azt, hogy a zenei vezető szerepem csak papíron nyilvánul meg. Vendégművészt hívtam, még a műsort is kijelölte gyakran nélkülem. Legutóbb éppen Izaki Izaki Masahiro-t hívta el egy koncertre, azonnal szerződte a műsorról, dátummal, anélkül, hogy egy szót

szólt volna. Nem a szakértelem hiánya, hanem egy mindenkin és mindenén átgázoló aktivitás miatt.

Kijelenthetem, hogy egy viszonylagos egyensúly bomlott fel februárban.

– Volt ennek konkrét oka? Vagy csak általában „telt be a pohár”?

– Vállalhatatlanná vált a gyakori improvizatív műsorszerkesztés. Nem lehetett koncepcionális műsort szerkeszteni. Lassanként elviselhetetlenné vált a zenekarral való konfliktusa – nem állhattam mellé, holott ő az én támogatásomon bátorodott fel.

Elkezdődött egy folyamat, amelynek a végén noha a fenntartó akceptálta az ő eddigi érdemeit, de a sarokpontokon kénytelen volt megnyirbálni a jogosultságait. E sarokpontok pedig a következők: Művészi ügyek; Zenekari munkáltatói jogkör.

Ezeket átmenetileg rám testálták, ami ugyan jó döntés, mert egyrésztől megszüntünk egy kellemetlen periódust azzal, hogy a dolgok elébe mentünk és ezt a fenntartók megértették, másrésztől nem tettünk lehetetlenné egy embert, aki kilenc éve végzi ezt a munkát, de talán beláttattuk vele, hogy ez így nem tartható.

Mindazonáltal alig várom, hogy ismét csak a zenével foglalkozhassam és mással ne kelljen. Jó lett volna, ha senki nem kerül szerepzarba, hiszen a munkakörök nagyon jól elhatárolhatók egymástól. A jelenlegi felállásban a vezetésből Horváth Lászlónak kell a jogi, nekem pedig a tartalmi részt vállalni. Legalábbis így kellett volna kezdettől fogva.

– Szükségesnek lát-e javítani valót az együttes szakmai munkájában?

– Nem lehet nem észrevenni, hogy a zenekar munkájában szükség van (volt) komoly korrekciókra, fordulatokra. A szombathelyi jó zenekar, jó tradíciókkal. Petró Jánossal jól indult, aki tehetség és kultúráltság alapon válogatta az embereket. Megteremtette a tárgyi feltételeket, amelyek mind a mai napig hatnak:

Az együttes hangversenyterme egyben a próbaterem is, amit alig mondhat el magáról szimfonikus zenekar Magyarországon;

Komoly beágyazottsága van a kortárs zenében, köszönhetően a Bartók Fesztiválnak, valamint hogy a modern szerzők sosem fordultak hiába hozzá, ha új mű bemutatásáról volt szó;

Jelentős szakmai siker, hogy a Magyar Televízió karmesterversenyeinek elődöntőit ebben a városban, evvel a zenekarral rendezték.

A világ azonban megváltozott, amit a szombathelyi zenekar nem követett:

Vége a biztonságnak – annak idején bármi kifizethető volt, függetlenül a közönség lététől. A műsorpolitikát nem korlátozták eladhatósági szempontok. Bármilyen munkarendet meg tudott az igazgató valósítani, mert lágyabb volt a zenekari munkavédelem. A zenészek nem voltak olyan példátlan módon egyéb munkavállalásra kényszerítve, mint most. Művészileg és morálisan nem kellett a többi magyar zenekarral megharcolni. Ebből a szempontból is élen járt Petró János, aki elérte egyedülként, hogy országos turnék legyenek. Ma már ez kötelező ahhoz, hogy jegyezzék az együttest.

És sajátos fontossági sorrend alakult ki a zenekarok megítélésében: a legfontosabb a rezidens város elismerése, aztán az országos végül a külföld véleménye.

Ezeket a területeken Szombathely nagy hátrányba került.

– *Ennek pénzügyi vagy színvonalbeli okai vannak?*

– A pénzügyi nehézségeken a muzsikusok nemigen tudnak változtatni, hacsak nagyobb piaci értéket jelentő műsorokkal nem. Horváth László műsorpolitikájának lényege, hogy a zenekar és programja a kortárs zene vezérhajója legyen. Emiatt végzetesen elvesztette közönségét. Bérletrendszere elavult, a zenekar izolált lett a városban. Ami megmaradt a régi nimbuszból, az van, de az élő melegség már nem veszi körül.

Ami mindig elkelt, az a Filharmónia bérlet, de ott az együttes megosztotta más zenekarokkal a sorozatot.

A Rajter-bérlet a saját bérletünk. Örülünk, ha fél házat hozott. Ezt egy vidéki zenekar nem engedheti meg magának. Így életképtelen.

Rajter – nevében is elavult, nem jelöli a dolog tartalmát. Az évek során csak erősítette a bizalmatlanságot. Ma már nem lehet évfordulókhoz és ünnepekhez igazítani a műsorszerkezetet, bármilyen fontosak azok. Azért, mert január 22. a Magyar Kultúra napja, nem szabad csak kortárs darabokat játszani. A hivatalos események maguktól nem válnak élménnyé, nem a zenekar dolga, hanem az újságírásé. Nem lehet Takács, Veress, Seiber darabokkal bérletezni.

– *Történetek változtatások ezen a téren?*

– Feltétlenül. A Rajter bérlet megszünt. Tematikus bérleteket hirdettünk, megkérdezve a közönséget, az adott évhez igazodva. Első szempont a mindenütt vesztélyes zeneszeretet-hanyatlást otthon megakadályozni. Meghirdettük a Beethoven–Brahms bérletet, amely 3 koncertből áll, valamint a Mozart-bérletet, 5 hangversenynyel. Ezek mindegyikén itt más darabok társaságában minden alkalommal elhangzik egy jelentős Mozartmű is..

Bérleten kívül lesznek vokális koncertek, amit éveken át nem kapott meg a közönség.

– *Nyaranta sem voltak operaestek?*

– A nyár egészen más. Nem véletlen, hogy tüntetésszerű sikere volt a filharmóniai operagálának.

Egy hete hirdettük meg, és az elővételtől kiindulva ordítóan bizonyított a döntés helyessége. Már áruljuk a bérleteket.

Ki kell szolgálni a publikumot, nem szabad a szájába tömni Bartókot, ha még nem készült fel rá.

– *Lesznek változások a szólisták felkérésének rendszerében is?*

– Eddig esetlegesen történt, a nagy nevekre koncentrálva. Nem biztos, hogy színvonalaltalanabb hangversenyeket rendezünk majd csak azért, mert nem kizárólag Jandó Jenő vagy Bogányi Gergely ül a zongoránál. Jöjjenek a fiatal magyar szólisták, hiszen sok kiváló művész van közöttük.

– *Hogyan készülnek majd fel ezekre a hangversenyekre? Milyen próbarendet alakít ki a régi helyett?*

– Nem lehet nem észre venni, hogy vége az egy próba – egy koncert időszaknak. Fontos a szólampróba, mert nem a tuttiban kell megtanulni a szólamokat.

Reálisan igyekeztem ezt kidolgozni. A lényeg a következő: Legyen fix próbakonstrukció, ami minden héten érvényes, csak ünnepnapokon nem. Ez szent és sértetetlen – kollektív szerződésben leírva; Tartalmát a zenei vezetés belátás szerint alakítja ki. Ez nem képezheti vita tárgyát. Eddig ki kellett írni havi próbarendet és 72 órával a kezdés előtt is lehetséges volt a változtatás. Ez sok szempontból nagyon kényelmes, de vannak buktatói: havi próbarend kiírásában szabad keze volt ugyan a vezetőnek, de a változtatás szükség-szerűen gúzsba volt kötve, mert 72 órával előbb be kellett jelenteni.

Most a fix próbarenden belül szakmai szempontok alapján lehet eldönteni, hogy mit próbálok. Így mindenkinek nagyobb a biztonsága, a zenekar morálisan nagyobb részese lesz a produkciónak. A munkaformálás művészi szempontjaiban több egyetértésre várok, mint eddig.

– *Ezek szerint egy meglehetősen megmerevedett struktúrát próbál most fellazítani és élettel megtölteni.*

– Részben azt is, másfelől pedig olyan dolgokat kell hamvából feltámasztani, ami nélkül nem élhet meg ma egy szimfonikus zenekar. Sok gondot jelent például a PR tökéletes hiánya, ami a problematikus kapcsolattartással is magyarázható. Sok mindenről lemaradt a zenekar, ezt tehát gyorsan pótolni kell.

– *Megvannak az anyagi feltételek?*

– Nincs hiányunk, és ez nagyon fontos. A pénzügyi egyensúlynak azonban ára van, hiszen a 100 milliós minisztériumi támogatás felét beépítettük. Vas megye szegény megye, most is 50 milliós bevételi előirányzat, holott ez költségvetési intézmény. Nem profitálni kellene, hanem a költségvetésből kijönni.

Sok feszültség oldódott fel bennem és remélem, hogy a szombathelyi zenekar, amely ezeket vitézül kiállta, erényeit csillogtathatja. Ma sokkal elhivatottabban kell dolgozni, mert senki sem bizonyítja be helyettünk, hogy ránk, a művészetünk-re szükség van.

Tóth Anna

Az indulatok kálváriája

Beszélgetés Horváth Lászlóval, a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar igazgatójával mindarról, amit ő a kialakult helyzetről mondani szeretne

– Ön hogyan látja a viszonyát a muzsikussal ebben a helyzetben? Esetleg mi az, amit elvár/elvárt a zenészekről és nem kap(ott) meg, ami miatt ilyen konfliktushelyzet létezőhetett?

– Előtte vannak azok a lapok, amelyekben – éppen az Ön kérésére – nyilatkoztam annak idején. Amikor idejöttem Szombathelyre, tudtam és hangoztattam is, hogy ez a zenekar eleve konfliktushelyzetben van. 1991-től, amióta Petró János elment, elküldték, majd jött Jancsovics Antal, utána Hajdók Judit öt évre – előbb-utóbb mindig forni kezdett a levegő.

Én tiszta szívvel jöttem ide, úgy gondoltam 33 éves zenekari tapasztalat birtokában, hogy képes leszek elvezetni egy zenekart. Miután mindenkiel megismerkedtem személyes beszélgetések során, 1998 májusában, az első társulati ülésen a megyei képviselők jelenlétében a következőket mondtam: "Önök egy igazgatógyilkos zenekar. Én azonban nagyon jó szándékú vagyok, igaz, hogy rendkívül makacs is. Ne kezdjenek ki velem." Ez a két dolog feltehetően nem fér meg egymással az adott feladatkörben. Rövid idő alatt azonban szembesülnöm kellett a ténynel, hogy a szakszervezet és a zenekari tanács az országban kiemelkedő módon rendkívül aktív. Szeretnék, ha ők vezetnék a zenekart. Ez teljes ellentmondás, ugyanis van egy egyszemélyi felelős. Ezzel szemben áll egy akarattal teli szervezet, amely azt szeretné, ha az igazgató úgy végezné a munkáját, ahogy ők szeretnék. Erre nem voltam hajlandó, és 2001 júniusában éppen e lap hasábjain ki is jelentettem, hogy „ezzel befejezettnek tekintetem a hosszú nyúlt beszélgetést ezekkel a szereptévesztett emberekkel, akik 1991 óta és az elmúlt három évben is élen jártak”. Csinger Péter városi képviselő szavait idézem: "Önt itt bedarálják. „

Nem daráltak be és a gerincem sem ropant meg. Idegrendszerem idáig még bírta, most fáradt el.

– Akkor, amikor 33 éves zenekari gyakorlattal és kiemelkedő szólista pályafutással a háta mögött zenekari igazgató lett, nem gondolt arra, hogy itt sokféle ember ül a pultoknál, akiknek egyéni véleményük lehet, elégedetlenkedhetnek, megpróbálják az akarataikat is érvényesíteni?

– A 33 év alatt a Hangversenyzenekarban azzal beszélgettem, akivel akartam. Idejöttem, és szembesültem azzal, hogy ezt nem tehetem, mert vannak, akik feszültség gerjesztésére specializálódtak. Mindegy, hogy Hajdók Juditról vagy rólam van szó, csak legyen valami. Én magam sem tartom magam jó modorúnak, de egyenes ember vagyok, akit ki lehet számítani. Tudom, és az ad hoc bizottság előtt el is mondtam, hogy diplomáciából már a gyantázásnál megbuknék. Meg kellett volna tanulni úgy gondolkozni, úgy előbbre járni, mint a zenekari muzsikuskok, hogy az indulatok ne ragadjanak magukkal. Nem tudok pókerarcú lenni, nem tudom aljas eszközökkel felvenni a küzdelmet, előbb beszélek, mint kellene, elárulom mindazt, amit gondolok, amire fel kellene készülni. Túl közel engedtem magamhoz azokat, akiket messze el kellett volna kerülnöm.

Nagyon nagy kár volt azért, ami január 3-án az autóbuzson történt. Egy utolsó csepp került a pohárba olyan apróság miatt, hogy nem állunk meg vagy megállunk, és ha igen, mennyi időre. Korábban többet utaztam a zenekarral, megszoktam, hogy én mondom be a szünetet, emellett rendmániás vagyok, számomra a pontosság, a felkészültség létkérdés és nem tudtam mindmáig megalkudni ezen a téren. Ez a zenekar mindig nagyon rokonszenves volt számomra és mindig az is marad. Nagyon sajnálom, hogy egy ilyen, sarkalatosnak igazán nem nevezhető ponton történt egy nagyon helytelen beszólás és szakadt el a cérna. Becsületsértési per lett a dologból, amelyben nem ismertem el,

hogy becsületet sértettem volna, és maga a bíró is rendkívül pozitívan kezelte az ügyet, méltányolta, hogy többször is kértem az elnézést. Radványiné kiméletlenül ragaszkodott a megalázásomhoz – legyen vele boldog. Megrovást kaptam és egy kis pénzbüntetést. Sok hűhó semmiért!! De akkor is szégyeltem, mert ennek nem kellett volna megtörténnie. Egy vezetőnek tudnia kell, meddig mehet el. Csak azzal tudom magyarázni, hogy hét év óta állandó feszültségben éltem.

A január 3-i autóbuzos „kiszólás” után 5-én tartottunk társulati ülést, amire az ügyvédem azt mondta, hogy nagy ostobaság volt, mert így meg sem lehet védeni engem. December végén kaptam meg a fenntartói utasítást, hogy két embert el kell küldenem. Bekértem a javaslatokat a megfelelő társadalmi szervezetektől és Pál Tamástól is. A karnagy úr biztosított engem, hogy bármiképpen döntök, ő egyet ért. Ennek ellenére összehívtam 5-én egy úgynevezett demokratikus társulati ülést. Ott elmondtam, hogy az egyszemélyi döntésem fogom közölni. Idéztem Tátrai Vilmost, aki egyszer azt mondta, hogy „egy zenekar olyan, mint az ország – nagyon nehéz irányítani. Ahány ember, annyi vélemény és akarat”. Meg is indokoltam, hogy éppen ezt a két embert – a harsonást és a hárfást – miért küldtem el. (A fúvós kollégát morális, hárfásunkat szakmai indokok alapján.) Ebből iszonyatos társulati ülés kerekedett, és nekem nem maradt alkalmam visszatérni a 3-i eseményekre. Pál Tamás vezette le az ülést, aki végig kiállt mellettem.

– Az egyszemélyi felelősség hangsúlyozott vállalása nem vezet néha tévútra, nem nézhet úgy ki, mint a hatalom egyfajta kisértésű szejtája?

– Amikor idejöttem 1998 február 15-én, Robert Houlihan karnagy úr szerződését nem hosszabbítottam meg. 1998 szeptember 1-től egy évre Izaki Masahirót és Kocsár Balázst bíztam meg egy szezonra a vezető karmesteri teendővel. Egy év elteltével a zenekar döntött: Izaki kapott újabb 2 évre szerződést, most már

egyedül... Rendkívül tehetségesnek tartom, de nem tudom vezető karmesterként elképzelni, mert Tokióból nem lehet ellátni ezt a feladatot. Sok mindent elvégeztem helyette is, mivel én voltam az állandóság az irodában.. Ezt később megmondtam neki, mégis akadtak emberek, akik úgy gondolták, hogy ezen a ponton szembe lehet egymással fordítani az igazgatót és a vezető karnagyot. Pál Tamást is én, mint egyszemélyi vezető szerződtettem, jóllehet annak idején ez úgy jelent meg a Zenekar újságban, hogy ez a város döntése volt. A zenekar szavazatai alapján nem Őt kellett volna kineveznem. Azóta rájöttem, hogy a dolgokat rosszul értelmeztem. Az egyszemélyi vezető az én szememben teljes döntési jogkörrel és teljes felelősség vállalási kötelezettséggel rendelkezik. Rá kellett azonban jönnöm, hogy a teljes felelősség az enyém, de sok mindenben nem vagyok döntési helyzetben. Ezzel együtt ebben a kérdésben jól döntöttem, állítom ma is.

– *Az, hogy egy Tokióban élő karmester nem lehet mindenben kompetens egy szombathelyi zenekarnál, érthető. De mi a helyzet Pál Tamással, aki Szombathelyre költözött? Az utóbbi másfél évtizedben nemcsak elfogadottá, de kívánatosná is vált, hogy két ember vezesse a zenekarokat: egy igazgató, aki a működésért, és egy zeneigazgató, aki a művészi dolgokért felel. Mindenkinek megvannak a maga jogosultságai, és itt éppen azt sérelmezték sokan, hogy olyan dolgokban is Ön dönt, amiben a karmesternek kellene.*

– Ezt elismerem, mivel tele vagyok ötlettel, és nagyon aktív vagyok. Arra következtetek az ad hoc bizottság döntéséből, hogy a zenekari igazgató székébe nem muzsikusnak kell beülnie. Különösen nem egy 33 éves zenekari múlttal rendelkező embernek, aki 12 éven át fesztivált szervez egy személyben Kőszegen.

Ami Pál Tamást illeti, az ő szerződtetése csak és egyértelműen az én akaratom volt, mert nagyszerű muzsikusnak tartom és biztos voltam abban, hogy együtt tudunk majd dolgozni. Kinevezésekor meg is kötöttünk egy megnevezési szerződést. Abban maradtunk, hogy közénk nem lehet még egy pengét sem csúsztatni. És ez jól működött egészen január 3-ig. Pál Tamás kijelentette, hogy ebben a helyzetben ő már nem tud engem megmenteni. Az ad hoc bizottság aktáiban is mint egy autokrata vezető szerepelek, az autokrata

vezetők minden rossz tulajdonságaival. Nem vagyok biztos abban, hogy egy zenekar élén feltétlenül káros lenne az autokratizmus, de tény, hogy még Pál Tamást is megbántottam, amikor nélküle döntöttem egyes emberek meghívásában és még műsort is megbeszéltem az illetővel. Csak egy mondat hiányzott: remélem karnagy úr egyetértesz ezzel!? Mégis elgondolko-dom, hogy mindig azok fordulnak szembe az emberrel, akikkel valami „jót” tett. Annak idején, amikor nem hosszabbítottam meg Izaki Masahiro szerződését, de felajánlottam, hogy legyen állandó vendégkarmester, megsértődött, mert kevesellte a lehetőséget. Alpaslan Ertüingealp, a rendkívül tehetséges török fiatalember, akit négy éven keresztül alkalmaztam állandó vendégkarmesterként, most neheztel rám, mert nem tudtam szerződést kínálni. Pál Tamást kineveztem újabb 3 évre. Olyan ez az igazgatói munka, hogy az ember csak ellenségeket gyűjt magának. Különösen akkor, ha ez egy olyan nem igazán olvadékony karakterrel párosul, mint amilyen az enyém. Ezzel együtt azt mondom, hogy az igazgatói alkalmas-ság mércéje mégiscsak a problémameg-oldó képesség, az, hogy vész helyzetben hogyan és milyen gyorsan tud valaki konstruktívan reagálni. (Francia turné 2001.-ben) Pál Tamás nem egyszer köszönte meg egyik-másik ötletemet kényes helyzetekben. Egyébként is nagyon jól dolgoztunk együtt, ám most beállt valami fagyhalál, aminek öt hónapja vagyok a szenvedő alanya. Én nem szeretem a kudarcot, nem szeretem azt, ha rosszat teszek. Úgy gondoltam, hogy itt több lehetőségem lesz arra, hogy tegyek valamit a magyar zenéért. Engem senki nem kényszerített el a Hangversenyzenekarból, sőt marasztaltak. Még ma is tudok klarinétozni- számos alkalommal beültem a zenekarba, ha szükség volt kiegészítésre, időnként versenyműveket játszottam, ez év februárjában még egy CD-t készítettem, amelyre talán 60 évesen is büszke lehetek. Érdekes módon éppen 2004 decemberében éreztem úgy, hogy talán már megszoktuk egymást a zenekarral, kialakult valami, ami némi harmóniát jelenthet a munkában. Március 15.-én megkaptam a „Vas Megye Önkormányzata Szolgáltató Kulturális Tagozata” által adományozott elismerést. Jól esett, talán meg is érdemeltem!? Jubileumi Rajter bérletünkre az összes eddigi vezető karmestert meghívtuk, szinte demonstrálva a nehéz

múlt elfelejtését. Ezt csak erősítette jó kapcsolatom Pál Tamással, amiről még a januári 5-i társulati ülésen is azt gondoltam, mentes minden feszültségtől. Nagyon nagy árat fizettem olyan mondato-kért, amelyeket valóban nem lett volna szabad kimondanom.

A megtorlásban azonban számos elvtelen lépéssel is szembesülnöm kellett. A Vas Népe internetre felrakott oldalával, a botrányokkal, amelyeket nemcsak én személy szerint nem szeretek, de amelyek ár-tanak a zenekarnak is.

Az ad hoc bizottság határozata, amelyet végül elfogadtam, erősen megnyirbálja a zenekari igazgató feladatait, lehetőségeit. Előtte már szörnyen éltem meg a 2004-2005-ös év fordulóját. Amikor megjöttem Zamárdiból egyedül, Pál Tamás társaságában is felkerestem a fenntartót, mert már ott éreztem a veszélyt, hogy létszám-leépítés lesz. Ígéretet kaptam arra, hogy nálunk erre nem kerül sor. E látogatásom kapcsán azonnal felröppentették a hírt, hogy hány muzsikust akarok én leépíttet-ni a zenekarból. „Borzadok az olyan küz-delemtől, ahol többé nem sebeket adnak, de ahol minden nap a rám hajigált sarat kell magamról letisztogatnom.” Ekkor már ebben, a Jókai által megfogalmazott állapotban éltem. Éppen ezért sajnálom nagyon ezt a január 3-át, amiért a zenekart június 2-án a társulati ülésen meg is követtem. Egy zenekar vezetője ilyen nem tehet, így nem feledkezhet meg magáról. Nem volt méltó az együtteshez, nem volt méltó hozzám. Megsértettem a zenekar választott tisztségviselőjét és ily módon az együttes minden tagját is. De valószínűnek tartom, hogy ez a helyzet előbb-utóbb bekövetkezett volna, éppen az állandó ellenállás és feszültség miatt.

– *Nem értem, hogyan fajulhatott eddig a helyzet, hiszen a muzsikuskor nagyon örültek annak idején, hogy Ön veszi át a vezérést. 1997 után ők sem vágytak másra, mint nyugodt szakmai munkára, és boldogok voltak a neves gyakorló muzsikussal, akinek tapasztalata és elképzelése van. A zenekari művészek itt is és másutt is arra vágnak, hogy nyugodtan próbálhassanak, sikerrel koncertezhessenek, jó turnékon vegyenek rész – különösen, ha amúgy sincsenek túl jól megfizetve. Miért hozná saját magukat ilyen lehetetlen helyzetbe?*

– Nekem sok igazgató kollégám és barátom van az országban, akikkel összejő-

vünk, beszélgetünk. Ilyen társaság, mint a szombathelyi, nincs még egy széles e hátrában. Ha végigkérdezem, hogy milyen jogai vannak más zenekaroknál a Művészeti Tanácsnak, a Vezetői Tanácsnak, hogy hányszor ülnek össze évente, a szombathelyitől egészen eltérő eredményre jutok. Ha az igazgató tapasztalt muzsikussal, aki a karmesterrel pontosan megérti magát, akkor egy tuttistának – akármilyen demokrácia is van –, nem sok beleszólása lehet a szakmai munkába. E véleményemben megingathatatlan vagyok. Neki el kellene végeznie a munkáját, nem pedig különféle társadalmi pozíciójában tetszelegni.

– Minden zenekarban aktiválódnak a társadalmi szervezetek abban a pillanatban, amikor veszélyben érzik egzisztenciájukat, helyzetüket. Ezzel számolnia kell annak, aki igazgatónak szerződik. Csak az a vezető lehet biztonságban, akinek együttesében nem közalkalmazottak ülnek, illetve akinek sikerül valahogy kiiktatni ezeket a társadalmi szervezeteket. A szombathelyiek azonban közalkalmazottak, így természetes, hogy

cselekedni kezdenek, ha nyugtalanítja őket valami.

– Változatlanul azt gondolom, hogy a munkának menni kell, és a szombathelyi zenekar érdemeit fenn kell tartani. Az együttes nem rossz, és semmi okom rá, hogy elkezdjek dicsekedni, mi mindent értünk el az elmúlt hét évben – nem az én dolgom. De azért az ide kívánczok, hogy elmentem a városi közgyűlésre, ahol szót kértem és elmondtam, hogy 30 éves a zenekar és ez egy felnőtt kor az együttes életében. A Bartók Terem ezzel szemben elavult, mert egy épület életében 30 év öregkornak számít. Kértem, hogy ne tegyék ad acta a felújítást. Most ott tartunk, hogy talán sikerülni fog. 2004-ben felújították az öltözőrészt, a többire pályáztunk. Ha minden úgy sikerül, ahogy szeretnénk, 2006-ban elkezdődik a többi épületrész teljes, 400 milliós felújítása is.

Talán változni fog a helyzet. Talán érdemes lenne meghallgatni más embereket is a zenekarból, nem kizárólag azokat, akik már évek óta azzal tündökölnék, hogy rombolnak. Az eljárás, a mostani helyzet méltatlan hozzám, a zenekarhoz, méltatlan a 30 évhez, nem így kellene ün-

nepelni. Itt nincs győztes, csak vesztes: a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar. Talán nagyobb felelősséggel és demokratikusan kellene megválasztani a zenekari elöljárókat. Ragaszkodni egy pozícióhoz, amely védeltséget nyújt, hasznos az egyéni érdekek szempontjából, de első a közügy, ahogy első mondatként 1998-ban megfogalmaztam. Talán fontos lenne, ha a passzív zenekari többség jobban érvényesítené pozitív akarátát. Talán el kellene ismerni, hogy a portás, a takarítónő, az irodai dolgozó egyazon testület tagja, nem lehet megkülönböztetni, és lejjebb sorolni a rangsorban őket sem. Talán kívánhatok a zenekarnak néhány szóban jobb és biztosabb jövőt: művészi és etikai morált, művészi felelősséget, emberséget, együttérzést, beleélést mások helyzetébe, elfogadni a vezető jó szándékait. Közös és sikeres munkát kívánok a magyar zenekultúra megőrzése és terjesztése érdekében. Ennek 40 éves zenei tevékenységem alatt szorgos munkása voltam. Talán egy kevésbé makacs, olvadékonyabb ember kell ide. Meglátjuk.

Tóth Anna

A Zeneakadémia régi-új zenekara

Beszélgetés Pál Tamás Liszt-díjas karmesterrel, Kiváló Művésszel a zenekari tanszék tanárával

– Batta András rektor úr kinevezése után nem sokkal találkoztunk és elkezdtünk beszélgetni az akadémiai zenekarról annak kapcsán, hogy én a Tavaszi Fesztiválon elhangzó operaprodukció (Verdi Alzira) zenekarának az akadémiai zenekart kértem. Kiderült, hogy egyet értünk: a zeneakadémiai zenekari munka tantárgyat meg kellene erősíteni, és az eddigi gyakorlaton változtatni kell.

Az Alzira hatalmas siker lett, a kritika kiemelte ebben a zenekar szerepét. Az eset példátlan, hiszen ez az együttes még sosem játszott teljes operát.

Nemsokára a körülmények alakulása folytán a rektor engem kinevezett a zenekari munka tanárának. Amikor hozzáálltam a következő tanév zenekari munkáját szervezni, nemcsak egy nem túl megbecsült, a hallgatók által nem sokra tartott tantárgy munkarendjén és jelentőségének elismertetésén dolgoztam. Alapvető, hogy a zeneakadémiai növendékek jelentős többsége zenekari pályafutást fog fut-

ni. Ehhez járul még az új oktatási konstrukció is a maga kreditrendszerével, ami uniós követelmény. Az előkészületeknek két fontos szempontot kellett szem előtt tartaniuk: a művészi-pedagógiai oldalt, – ez volt az egyszerűbb –, és a technikai oldalt – létszám, lehetőségek, időbeosztás – ez volt a bonyolultabb.

Mindezek felmérése után: négy komoly fellépést szerveztünk a következő szezonban.

1. 2005. november 13. Haydn Csellóversenye Varga Tamással, a Bécsi Filharmonikusok szólócsellójával, valamint Beethoven Eroica szimfóniájával.

2. 2006. április Egy, az Alzirához hasonló opera-különlegesség, amelynek ötlete megnyerte Zimányi Zsófia tetszését, így a produkció a Tavaszi Fesztivál egyik eseménye lesz. A mű pedig a Parasztbecsület, de nemcsak Mascagni ismert alkotása, hanem a nyolc évvel később keletkezett Domenico Monleone féle megzenésítés is.

3. 2006. május 7.vagy 8. Ezen Kocsis Zoltán dirigálja majd Bartók Concertoját és esetleg egy olyan Bartók-művet, amit ő maga hangszerel.

4. 2006. május 17. Csajkovszkij-est: Rómeó és Júlia, valamelyik versenymű és a VI. szimfónia.

Sokat várok ezektől a koncertektől szakmailag. Döntő, hogy egyszerre kell átgondolt pedagógiai programot megvalósítani. Tehát nemcsak egyszerűen koncertet teremtünk. Koncertek mellé tartalmi tantervet is kell készíteni.

Csajkovszkij alkalmas

zenekari agogika

zenekari legato

arányok

nagyzenekari hatás-túlhatás megismerésére és megtanulására.

A Haydn-Beethoven művek kapcsán tanítható a karmester és zenekar viszonya, az, hogy mi a különbség a zenekari muzsikussal és a szólólista metrum, a dinamika között.

Minden koncertnek megvan a maga tananyaga, amiből jegyzet készül és amiből vizsgáznak is.

– *Kapott a kollegáktól segítséget ebben a munkában?*

– Perényi Esztertől máris sok segítséget kaptam. Sok ötlete is volt már.

– *Másutt is lehet majd az akadémista zenekari muzsikussal találkozni a négy hangversenyen kívül?*

– Négy kisebb program lesz a fesztiválszínházban, a Zeneakadémia és a Művészetek palotája között lévő megállapodás alapján.

Az ének tanszak és zenekar közösen „opera mindenkinek” címmel koncertet

ad a Fesztiválszínházban. Én műsort vezetek, a karmester tanszak növendékei dirigálnak. Marton Éva, mint az ének tanszak vezetője jelöli ki az énekeseket, a tartalmat. Ez színesíti a zenekari tanszak programját és kényszerít a tanszakok közötti együttes produkcióra.

– *Biztos, hogy a Zeneakadémia hangszeres tanszakai kiegyenlített zenekar szervezését teszik lehetővé?*

– Minden hatalmas szervezési munka követelménye, mivel aránytalan a tanszaki helyzet: Van például 42 hadrafogható hegedűs, 6 hadrafogható bőgős.

Mindezt figyelembe kellett venni. Minden növendéket foglalkoztatni kell, hogy meg tudja szerezni a kredit pontjait.

– *Milyen rendben próbálnak majd?*

– Lesznek a produkciót előkészítő folyamatos próbák, valamint a rendszeres hétfőn-csütörtökön (a szólampróbákkal).

Elérhetjük, hogy mindenki annyit próbáljon, amennyit neki kell. Egyensúly jöhet létre a következő koncertszezonra.

– *Ki „adja el” ezeket a hangversenyeket?*

– Ebben segít a rektor úr valamint a Jakobi Koncertiroda.

– *Várakozással tekint a jövő évad elé?*

– Nagyon várom, bár van némi feszültség bennem, hogy sikerül-e. Szükség van a tanárok megértésére, a munkatársak segítségére.

Tóth Anna

Batta András, a Zeneakadémia rektora az új zenekari képzésről

– *Mi volt az indítéka annak a kezdeményezésnek, hogy egészen átforgalmazzák a zeneakadémiai növendékek zenekari gyakorlatát? És mi a végcél? Mit szeretne az egyetem elérni ezen a területen?*

– Rektorként jöttem rá arra, hogy a zenei fakultással is rendelkező nagy külföldi egyetemek legnagyobb vonzereje, hogy van egy olyan zenekaruk, amivel ki tudnak állni. A zenekar reprezentálja az intézményt, ahol található. Volt egy nagyon jó karmester egy texasi egyetemről, aki pályáját az ifjúsági zenekarok felé irányította, ő ilyenekkel foglalkozik. Ez egyébként egy műfaj, a világon több helyen is nagyon népszerű. Ettől a professzortól, Stephan Heydetől tanultam meg, hogy milyen fontos egy egyetem életében a zenekar. A Zeneakadémia nem rendel-

kezik zenekarbarát hagyományokkal, hiszen köztudottan elsősorban szólistákat képez. A szólisták szavatolnak sikert a tanároknak, de maguk a tanárok is szeretik a saját, esetleg meg nem valósított elképzeléseiket a növendékeken keresztül valóra váltani. Ugyanakkor hallgatóink jelentős része zenekarokban fog elhelyezkedni. A zenekari játék tehát egy valós, piaci „portéka”, amire jól fel kell készülni. A kettő együtt: a nevelési oldal és a PR oldal volt a motiváció. Mindezt csak megerősítette futó találkozásom Pál Tamással, aki szeret fiatalokkal foglalkozni, tud szervezni, a hivatalos oldalát is el tudja látni és nagyszerű muzsikos. Remek partnerem az elképzelés megvalósításában.

Sehol a világon nem könnyű egy ilyen képzési rendszert felépíteni, mert minde nélkül meg kell egyezni a főtárgy tanárokkal. Össze kell valahogy egyeztetni a Zeneakadémia elitképző-jellegét, a tananyag gerincét alkotó Paganini-etűdöket és Bach-szólószonátákat a jobban konvertálható zenekari anyagok megismerésével. Ezt meggyorsíthatja az a felismerés, hogy ezek a fiatalok inkább az utóbbiból fognak megélni.

– *Melyek azok a feladatok, amelyek Önre, mint a Zeneakadémia rektorára hárulnak ebben a munkában?*

– A zenekar menedzselését vállaltam, mert ez több szálon is összszefügg az én koncepciómmal. Ezek egyike, hogy magunk rendezzünk koncertet itt a Zeneakadémián, amikor be is lehet mutatni a zenekart, meg lehet mutatni a növendékeket a tanároknak e minőségükben is. Szeretnék olyan szólistákat meghívni ezekre az alkalmakra, akik egykor itteni növendékek voltak, és köztudottan sokra vitték. Vágyam azonban az, hogy akár külföldi, nagynevű előadóművészeket, karmestereket is meghívhassunk zenekarunkhoz.

Nagyon fontos, hogy fesztiválokra is részt tudjon venni az együttes, hiszen ilyen alkalmakkor lehet kapcsolatot teremteni más zenekarokkal is. A legfontosabb talán a Tavasz Fesztivál, amelynek keretén belül – Magyarországon először – elhangzott Verdi Alzira című fiatakkori remeke, a Nemzeti Énekkarral, volt zeneakadémista fiatal szólistákkal és fantasztikusan sikerült. Pál Tamás óriási volt: Verdi-korabeli ülésrendben helyezkedtek el a muzsikuskok. Egy londoni zeneakadémiai rektor is hallotta, és teljesen el volt ragadtatva. Olyan jól sikerült, hogy már a következő tavaszi fesztiválra is lekötöttek egy ilyen operakülönlegességet. Csalogató lesz a jövő évad végére tervezett Bartók-koncert Kocsis Zoltánnal is. Tíz napig

dolgozik majd a zenekarral előtte, ami felér egy mesterkurzussal. Nagyon inspiráló lesz az első hangversenyen Varga Tamás szólójátéka, akit nem hívnak soha, pedig gyönyörűen csellózik.

A Művészetek Palotájában, a Fesztiválszínházban sorra kerülő operakoncertek kimondottan az ifjúságnak szólnak, nem titkoltan ismeretterjesztő szándékkal. Fontos, hogy minél több területet érintsen a zenekar tevékenysége.

– *Mennyire kell majd megbolygatni a tanmenetet, az órarendet?*

– Érdekes módon egyáltalán nem, mert amikor Tihanyi Lászlóval együtt voltam rektorhelyettes, ő már kezdeményezte, hogy minden hétfőn és csütörtökön legyen próba, csak az a rendszer nem volt jó, amiben ez megvalósult. Maga a tantárgy tíz féléves volt, de miután nem tudták megszervezni, hogy ilyen hosszú időre értelmes munkát is adjanak, ezért létrejött egy A és egy B zenekar. Az A zenekar játszott az első félévben, a B pedig a másodikban, de mindenki mind a tíz félévre kapott aláírást.

Most projektek vannak, és bizonyos számú projektben részt kell venni. Egy-egy héten, koncert előtt pedig sűrűbben

próbál az együttes. Máskor pedig csak szólamprobákra kell részt venni.

– *Mennyi többletmunkát igényel a hallgatóktól az újabb művek gyakorlása?*

– Biztos, hogy többletmunkát igényel. Korábban azonban beszámította a Zeneakadémia a zenekari gyakorlatba a más zenekarokban eltöltött munkát (miután maga nem tudott elég feladatot biztosítani), most ez megszűnik. Nem lesz a növendékeknek „sétálófüzetük”, amibe a „házon kívüli” zenekarok karnagyai igazolták a részvételt. Mostantól a saját zenekarban kell teljesíteni, ezt kívánják önös érdekeink is, hiszen nagy feladatok állnak előttünk. Szabad természetesen külső zenekarban játszani, csak éppen zenekari gyakorlatnak nem tudjuk elfogadni.

– *Mennyire partnerek a tanárok ebben a munkában?*

– Az a tapasztalatom, hogy ha értelmes a cél, ha megbeszéljük a teendőket, ha látják, hogy színvonalas a munka, be tudjuk osztani az időt, segítőkészek. Arról nem is szólva, hogy tanáraink többsége maga is zenekari muzsikus, tudja, értékeli, hogy miről van szó. Sok múlik Pál Tamás kiváló kommunikációs készségén. A fúvósok so-

sem jelentettek gondot, de most a vonósokkal is egyszerűbb az együttműködés. Perényi Eszter megbízott tanszékvezetőként nagyon nyitott és támogató a program iránt, jóllehet ő maga sosem volt zenekari művész.

Az ideális az lenne, ha a zenekarunk a diplomakoncertekhez csatlakozó szolgáltatásokat is el tudná vállalni. Ez azonban még nincs megoldva, mert túlságosan megterhelő lenne, és a gyakorlás rovására menne. Talán majd a legtehetségesebb szólista növendékeink mellé állíthatjuk a saját zenekarunkat, a többiekhez pedig továbbra is bérelünk zenekart. A szombathelyiek, a MÁV Szimfonikusok, a MATÁV, a Danubia zenekar, a BM Dunai Szimfonikusok mindig készséggel vettek részt ebben a munkában. Lehet azonban nekünk egy fizetett zenekarunk is, ami elláthatja majd a szolgáltatásokat. Felmerültek már külföldi meghívások is. Most nyáron egy jó olasz turné lesz – ez nem kötelező, viszont ellátást és rapidíjat kapnak érte.

Szeretnénk mi is olyan lehetőségeket biztosítani növendékeinknek, mint mondjuk a Danubia Szimfonikus Zenekar, vagy más profin működő ifjúsági zenekarok.

Tóth Anna

Megújul a Zeneakadémia épülete és képzésének rendje

Batta András rektor a tervekről és lehetőségekről

– *Évek óta beszélnek arról, hogy a Zeneakadémia Liszt Ferenc téri épületét fel kell újítani és a gyönyörű Nagytermet korszerűsíteni kell. Van-e realitás tűnő időpont e munkákat illetően?*

– Mindennap változik a helyzet annak függvényében, hogy milyenek ítélik meg anyagi helyzetüket azok, akiknek erre a pénzt kellene biztosítaniuk. Egy biztos: az épületet fel kell újítani. Évek óta szó van róla, évek óta nincs pénz, és ebben a pillanatban sem vagyunk sokkal előrébb. Még az első 500 millió sincs meg.

– *Mennyibe kerül, milyen számítások vannak erről?*

– Iszonyatos pénz, több, mint tíz milliárdra becsülik. Kétséges, hogy egy forrásból meg lehet-e csinálni, még több forrás-

ból is nagyon nehéz. Ahhoz azonban, hogy az épületet felújítsák kell egy másik épület, ahová be tudunk költözni. A jelenlegi koncepció tehát az, hogy PPP-rendszerben építenek egy új épületet, amit a nyáron kezdenek el és 2007 őszén költözhetnénk be. És akkor el lehetne kezdeni a felújítást, ha meglesz rá a pénz. Nagyon bíznak a Nemzeti Fejlesztési Terv II. ütemében, csak félok, hogy mindenki arra pályázik és nem juthat mindenkinek.

– *Nem lesz akkor sem német szálloda, sem japán üzletembereknek rezervált káoszino a patinás épületből?*

– Szó nincs róla, ez csak bulvársajtó-csemege.

– *Az új épületben megy majd a tanítás, de mi lesz a hangversenyteremmel?*

– Lesz ott egy nagyobb terem, amelyben próbálhat a zenekar, vizsgázhatnak, koncertezhetnek a növendékek. A nagy hangversenyeket a Művészetek Palotájában rendezhetjük majd meg, amely akkor egyedül viseli el majd az egész budapesti koncertéletet. Semmiképpen sem fognak rosszul járni, hiszen odaszokik a közönség. Én pedig nem félek attól, hogy a majd felújított Nagyterembe ne szoknának azonnal vissza, akik eddig szerették és használták.

Egyre szorosabb a kapcsolat a Művészetek Palotájával, aminek alapja Kiss Imrével való régi barátságom. Ő nyitott, segítőkész, korrekt ember, tele ötlettel. Gondolkodtunk már közös bérleten is: három koncert itt, három pedig ott – például. Közös szoftveren lehetne kezelni a terem-

bérletet – kölcsönösen belelátnánk egymás teremfoglalásaiba, ami sokkal jobb tervezést tesz lehetővé.

– *Rögtön kialakult ez a harmónia, vagy meg kellett azért beszélni dolgokat?*

– Az első pillanattól kialakult, mert amikor Kiss Imre elvállalta ezt a feladatot, leültünk, mert neki nagy szüksége van szakmai segítségre, kontrollra, támogatásra, amit a Zeneakadémia rektora fel tud ajánlani. Szó volt arról is, hogy engem egyénileg bíznak meg valamilyen művészeti vezetői szereppel, de rektorként ezt természetesen nem vállalhatom el. Ezt úgy oldottuk meg, hogy most a Zeneakadémia a Művészetek palotájának szakmai partnere.

– *Mi lesz az újonnan épített épület sorsa, ha vége a felújításnak?*

– Megtartjuk természetesen, annál is inkább, mert addigra már életbe lép a kétlépcsős oktatási rend. Az alsó három évet abban az épületben töltенék el a növendékek, és hozzájuk csatlakozna a tanárképző, mivel a Semmelweis utcai épületet valószínűleg be kell áldozni az építkezésbe. Így a tanárképző, ami már most sem önálló intézmény, hanem olyasmi, mint egy kar, közelebb kerül az egyetemi ágazathoz. A tanárképzősök is az első három évet és az egyéves mestert töltik majd az új épületben. Oda menne a jazztanszak és a vágyaim szerint jövőre elinduló népzenei képző tanszak is. Erre van kereslet, megvannak az emberek, csak a pénz nincs még meg, de talán a 2006-os Bartók-évben jut majd erre is.

– *Az első három év mire jogosít majd?*

– Szándékunk, hogy az elvégzett három év zenekari játékra tegye alkalmassá a delikvenst.

A kétlépcsős képzést egyébként nagyon támogatom, az átjárhatóság miatt külföldön és országon belül is. Növendékként szerkezet, arról nem is szólva, hogy külföldiek is jöhetnek ide akár teljes, akár csak bizonyos fokozatú képzésre.

– *Hol lesz a másik épület?*

– Ameddig nincs vége a közbeszerzési eljárásnak, nem beszélek róla. Hárman vannak még versenyben. Mindegyik más helyszínre tervez, mindegyiknek megvan az előnye és a hátránya.

Tóth Anna

„A hegedülés, a zene az életem”

Danyilova Galina kapta idén a Komor-émlékplakettet

Két évtizede muzsikál a Magyar Állami Operaház Zenekarának első pultjánál. Az együttesben végzett munkája mellett a Salieri és a Budapest Kamarazenekarnak is koncertmestere volt, tagja a Collegium Musicum Carintiának valamint az ausztriai Gustav Mahler Egyesületnek. Szólistaként nemcsak itthon, hanem külföldön is ismert, és rendszeresen szerepel a Budapesti Fesztiválzenekar hangversenyein.

Egyik alapítója a Bartos Triónak, amely idén már negyedszázados jubileumát ünnepelheti.

Danyilova Galina annak a hegedűiskolának a kiemelkedő képviselője, amelyet Szentpétervárott a magyar származású Auer Lipót alapított, s ezt számos lemez- és rádiófelvétele is bizonyítja.

A hegedűművésznő az Operaházban már átvehette a Juventus-díjat, két esztendeje az év zenekari művésznőnek választották, idén májusban pedig megkapta a Komor Vilmos-émlékplakettet is.

– *Ezt az elismerést a karmester lánya, Komor Ágnes hárfaművész kezdeményezésére alapította a dalszínház, s minden esztendőben a társulatnak az a tagja veheti át, aki erre művészi munkája és emberi magatartása alapján a leginkább érdemes. Jó érzés lehet, hogy húsz esztendei közös muzsikálás után is figyelnek Önre, értékelik a munkáját. Pedig az első időszak nem lehetett könnyű...*

– Valóban nagyon nehéz volt, hiszen nem ismertem a nyelvet, s a budapesti Operaház repertoárja is jelentősen eltért attól, mint amit a szentpétervári Mariinszkij Színházban megtanultam. Így aztán, hogy senki ne vegye észre, hogy az új koncertmester számára – aki a próbajátékon elnyerte az állást –, ismeretlenek a darabok, és azért, hogy a lehető legtökéletesebben tudjam az operá-

kat, szinte minden éjjel gyakoroltam. Egyébként is az jellemző rám, hogy mindent kétszáz százalékosan igyekszem csinálni... Szerencsére az együttes hamar befogadott, s ezek az elismerések – amelyek igazán megleptek és boldoggá tettek –, azt jelzik, szeretnek, odafigyelnek rám most is.

– *Szentpétervárról, szülővárosából, amelyet akkoriban még Leningrádnak hívtak, hogyan vezetett az út a budapesti dalszínházig?*

Kezdjük talán a zenénél, mert először – hét évesen –, az ismerősöknél püföltem a zongorát. Mivel azonban társbérletben laktunk, s ez az instrumentum nem fért el a lakásban, hegedülni kezdtem. A konzervatóriumban aztán eldől, van hozzá tehetségem, így a moszkvai Csajkovszkij Akadémia követtezett, ahol *Zariusz*

Sihmurzajeva, Elizaveta Gilelsz és Dmitrij Ciganov voltak a mestereim. Itt, a kamarazeneórákon ismerkedtem meg *Bartos Csabával*, és egymásba szerettünk. Még egy esztendő a leningrádi Mariinszkij Színházban játszottam, s 1982-ben jöttem a férjemmel Magyarországra. Először a kecskeméti konzervatóriumban kezdtem tanítani, s nagyon élveztem a foglalkozásokat, mert a pedagógusi munka mindig is érdekelt. Igyekeztem megtanítani a gyerekeknek azt, hogy ne csak a mondanivalóra figyeljenek, hanem arra is, hogy elsajátítsák ehhez a megfelelő technikát, hiszen akkor tudják csak elképzeléseiket, érzéseiket a megfelelő módon tolmácsolni. Két tanév után következett az Állami Hangversenyzenekar, ahol egy hónapot játszottam, s aztán, amikor meghírdették az Operaházban a

koncertmesteri állást, eljöttem a meghallgatásra. S ennek már két évtizede...

– *Nem unalmas a négyszázadik Bohémélet vagy a háromszázadik Tosca?*

– Nemrégiben Japánban vendégszerepeltünk a dalszínház társulatával, s egy hónap alatt huszonegy Pillangó-előadáson játszottunk. Ekkor aggódtam kicsit, hogy a végére meg fogjuk unni, de még így sem sikerült, mert – a más-más szólistáknak, helyszíneknek köszönhetően – mindegyik előadás eltért a többitől, mindegyiknek megvolt a maga különlegessége, izgalma. S persze koncertmesterként játszani is más, mint amikor az ember a tuttiban ül, más a felelősség, intenzív koncentrációt igényel a feladat, így nem lehet belefáradni... Azért igyekszem az új darabokban is benne lenni, nagyon élveztem például a Kisvárosi Lady Macbethet, a Jenufát vagy a Hófehérkét, akárcsak most A gólyakalifát. Rengeteget számít egyébként az is, hogy a nagyzenekari munka mellett gordonkaművész férjemmel és Irina Ivanickaja zongoraművésznővel már huszonöt esztendeje muzsikálunk a Bartos Trióban, és több le-

mezfelvételünk is született. A jubileumot egy különleges koncerttel szeretnénk megünnepelni, de előtte még, augusztus végén, Genfben adunk egy hangversenyt. Nagyon szeretek kamarázni, s ilyen izgalmas kalandok számomra a szólista fellépések is. Azt pedig rettentően sajnálom, hogy a Székely Bertalan termi kamarakonzert-sorozat, a „Királyi Zeneterem” pénzhiány miatt szünetel... pedig ez volt a rendszerváltás utáni első, zenekari művészeket bemutató koncertsorozat. A klasszikus muzsika mellett egyébként a könnyűzenét is szeretem, számomra kikapcsolódást jelent, szívesen – és régebben elég gyakran – játszottam ilyen darabokat. Nem tudok különbséget tenni, bármit adok is elő, azt igyekszem a lehető legjobban csinálni. Mindegy, hogy hol van a koncert helyszíne, és mi szerepel a műsorában. A zene, a hegedülés az életem...

– *Sosem vonzotta a szólista-karrier?*

– Már a tanulóéveim alatt sokszor léptem koncertdobogóra Szentpéterváron és Moszkvában, s később is rendszeresen szerepeltem, de nem vonzott igazán ez az életforma. Ha ugyanis a szólistaságot választja

az ember, akkor minden energiáját erre kell áldoznia, számomra pedig nagyon fontos a család. Az együttes muzsikálást szeretem igazán, akkor ugyanis sokkal többféle zenét lehet játszani... Az eltelt évtizedek alatt rengeteg mindenben kipróbáltam magam, szólóztam, trióztam, kamaráztam, más együttesekkel is koncerteztem, s mindez boldoggá tesz. Akárcsak a családom, amely ugyanilyen lényeges számomra. Fiúink, aki most érettségizik, hegedül, készül a zeneakadémiai felvételre, de emellett saját együttesében – amellyel rendszeresen koncerteznek is – basszusgitározik. Valószínűleg tölem örökölte ezt a nyitottságot a zenei műfajok iránt... Többször trióztott már velem és Csabával is. A lányunk pedig 11 éves, szintén művészeti pályára készül, s bár ma már nem muzsikál, de tanult zongorázni, zeneszerető ember lesz belőle. Szóval, jól döntöttem. A koncertmesteri feladat is számos kihívást tartogat még, hiszen az embernek minden este a lehető leg-tökéletesebb teljesítményre kell törekednie, nem könnyű ugyanis a zenekari árokból felhangzó szólóval rabul ejteni a közönséget...
R. Zs.

Birminghami kis színes

A Brit Zenekarok Szövetsége 20. kongresszusáról

Mire e sorok megjelennek, a Művészetek Palotája falai között már lezajlott az a konferencia, amelyet március idusán az intézmény megnyitásának tiszteletére az új helyszínen történő közönségszervezés, a programszervezés, a finanszírozás és a nemzetközi trendek témájában rendeznek kilenc ország szakembereinek részvételével. Az a korábbi esemény, amelyről Kovács Gézától, a Nemzeti Filharmonikusok igazgatójától kaptuk az alábbi beszámolót, ha tetszik, ennek egyik külföldi előzménye, s a felületes olvasó akár úgy is értékelhetné, brit belügy. A cikk tartalma azonban arra figyelmeztet: mindaz, amit a kongresszus magyar résztvevője Birminghamban tapasztalt, számunkra is megszívlelendő, hiszen közvetve ró-lunk, a magyar zenekultúra feladatairól és lehetőségeiről is szól. (– A szerk.)

Valljuk be, olykor nehezen szabadulunk rögzült emlékeinktől, előítéleteinktől. Ha azt mondjuk: Birmingham, gyakran a szürke, szmogos, 19. századi iparváros jut eszünkbe, melyet a kor híres gondolkodója az angol munkásosztály helyzetének tanulmányozása

céljából látogatott meg annak idején, és bizony lesújtó képet festett róla. Ha azt mondjuk: 20. kongresszus, sokunknak az a bizonyos moszkvai jut eszébe, ahol a kopasz vezér a bajuszosról mondott ezt-azt.

Ehhez képest ma Birmingham egy kristálytisza levegőjű, minden tekintetben színes világváros, mely az utóbbi évtizedekben példamutató módon vált csúf varangyból délceg királyfivá, és bizony a művészet csókja varázsoltta Európa egyik kulturális fővárosává. A Brit Zenekarok Szövetsége – angol rövidítéssel ABO – pedig a világ egyik legjobban működő szakmai szervezete, mely a jól ismert brit recept szerint a hagyomány, az innováció és a demokrácia megfelelő arányú elegyével szolgálja a szigetország zenei életének alapját alkotó, nem egy esetben le-gendás zenekarokat.

Mielőtt sorra vennénk az ABO konferenciájának legfőbb és igen izgalmas témaköreit, vessünk egy pillantást a vendéglátó városra. Megéri. A valaha volt üzemek nagy részét átalakították műtermekké, galériákká, könyvtárakká, szállodákká. A várost átszelő csatorna vizét megtisztították, benne vígan lubickol-

nak a vadkacsák, a hattyúk, és a part menti járókelőkkel együtt bámulják meg a kikötni készülő, továbbálló vagy épp ott rostokoló tiritarka lakóhajókat. A fehér és színes bőrű lakosok tömege hömpölyög a széles bevásárló utcán, a jobbnál jobb éttermek, kocsmák során.

Vagy jegyért áll sorba a Symphony Hall pénztárában az ő zenekaruk, a City of Birmingham Symphony Orchestra – vagyis a CBSO – koncertjére. Merthogy e kettőre különösen büszkék: a világ egyik legjobbnak tartott koncerttermére és a világ egyik legjobbnak tartott zenekarára. Tudják, hogy az előítéletek gettójából való kitörésük e két kincsüknek különösen köszönhető. Még az EU-t is képesek voltak huncutul becsapni, amikor kongresszusi központ építésére kaptak Brüsszelből pályázati pénzt, és ők – az ég bocsássa meg bűnüket! – a városházától nem messze, a városi színház tőszomszédságában koncerttermet építettek. (Ha a kiváló terem akusztikus mérnökének neve itthon is ismerősen cseng, az nem véletlen: Russell Johnson, a New York-i ARTEC vezetője tervezte a mi új Nemzeti Hangversenytermünk akusztikáját is...)

És ha már volt világra szóló koncertterem, lett ahhoz méltó zenekar is. Azt azóta *sírvé* és a Berlini Filharmonikusok főzeneigazgatójává avanszált, ám akkor még csak huszonéves, bongyor hajú Simon Rattle addig csak punk zenét hallgató diákokat, Enigmavariációkon szocializált korosabbakat, többnyire Ravi Shankart hallgató indiai bevándorlókat, koncertterem környékére sem járó fociszurkolókat csábított be az új terembe, hogy ott – *horribile dictu!* – kortárs zenét játsszon nekik a város megújult zenekarával. Sikerült: ottjártamkor például a méltó utód, *Sakari Oramo* vezényletével egy átlagos szombat esti koncert teltházat vonzott egy itthon még mindig meglehetősen bátornak tűnő műsorral. Bernstein Chichesteri Zsol-tárait egy Dutilleux-mű, a *Correspondences* itteni ősbemutatója követte – a 89 éves szerző jelenlétében –, majd egy helyi ifjú szerző, Julian Anderson Khorovod című művének szintén ősbemutatójára került sor. Sibelius 5. szimfóniája volt hivatott a koncert végén a frissen hallott és mindkét esetben lelkes tapssal jutalmazott kortárs művek megemésztését elősegíteni.

A Brit Zenekari Szövetség nem véletlenül döntött úgy, hogy itt tartja jubileumi kongresszusát. A város azt a frissességet, megújulási készséget, szimbolizálja, mely az elmúlt évtizedekben az ABO-t is megkerülhetetlen szervezetté emelte. A kongresszus három napja alatt huszonöt témakört jártak körül a plenáris és nem egyszer párhuzamos szekcióüléseken. Az egyes témakörök bölcs arányban mutattak a távolabbi jövőbe a koncertezés, a zene társadalmi helyzetének távlatait kutatva, illetve szolgáltak praktikus ismeretekkel, ötletekkel, információkkal.

Irigylésre méltó civil kurázi és politikai kultúra létezését bizonyította már a nyitóülés is. *Michael Henson*, az ABO soros elnöke és Russell Jones, az ABO igazgatója mellett ott ült a háromszáz fős hallgatóságtól karnyújtásnyira a szónokok asztalánál többek között *Sir Michael Lyons*, a CBSO elnöke, *Edward Gregson*, a Brit Konzervatóriumok szervezetének elnöke, *Tony Hall*, a Royal Opera főigazgatója, valamint két parlamenti képviselő is. *Hugo Swire* a konzervatívok árnyék-kormányának, míg *Hon Estelle Morris* a jelenlegi kormánynak művészeti minisztere. Számomra már az is meglepetés volt, hogy a művészetek miniszterének külön bársonyszéket adnak egy kormányban, és hogy e két politikai kötelességének érezte egy zenekari szövetség kongresszusán való részvételt, de az még inkább meglepett, hogy az ellenzéki politikai hiába udvarolta körül a jelenlövő-

ket, ígérve szépet-jót, ha majd kormányra kerülnek, hiába szapult a jelenlegi kormányt, csak udvarias taps volt jutalma. Mrs. Morris szenvedélyes, személyes hangú felszólalása sem aratott volna talán ekkora sikert, ha a más tekintetben sokat szidott Blair-kormányzat nem tett volna annyit a brit művészeti élet állami és egyéb támogatásának növeléséért, illetve ha a jelenlévők emlékeiben nem élne még mindig oly élesen a Thatcher-és Major-kormányzat alatt elszenvedett megnyirbálások néhány nehéz éve.

A kongresszus közvetlen, barátságos, könnyed hangulatához mérve meglehetősen komoly kérdésekről esett szó. *Douglas W. Kinzey*, az amerikai Közönségstratégiák a Művészetben Rt. Elnöke s egyben a Pittsburgi Szimfonikusok marketingigazgatója az USA-beli zenekarok megújult és sikeres marketing-gyakorlatáról tartott előadásában a vasúti menetrendekhez hasonlította azokat a műsorfüzeteket, melyek a vezető karmester artisztikus fotójával a címlapon a már amúgy is motivált és értelemszerűen egyre fogyó közönséget tájékoztatják arról, mikor, „melyik vágányról” melyik szimfónia indul. Ehelyett azt javasolja, minden egyes koncertet tegyünk különlegessé, eseményé, hogy azok érdeklődését is felkeltsük, akiknek eszük ágában sem lenne hangversenyeinkre eljönni. *Jodi Myers*, a Royal Festival Hall most leköszönő művészeti igazgatója és *Cathryn McDowell*, a Londoni fesztivál igazgatója is ott volt azon az ülésen, ahol arról a régi kérdéssről vitáztak, kit kell szidni, ha a koncertterem kong az ürességtől: a marketing, vagy aki a műsort kiagyalta, illetve ketjük közül ki arasson babérokat siker esetén. Természetesen az arany középút lenne a titok nyitja, de emberek között gyakran ezt a legnehezebb megtalálni. Még Angliában is.

Szó esett a holnap technológiájáról is, mely itt a küszöbön: a CD-piac összeomlásával egyidejűleg gyors, már-már ijesztő tempóban növekszik az Internetről letölthető zeneművek száma, emellett már arról is beszélhetünk, hogy készen áll az a technikai rendszer, melynek segítségével a repülőgépeken használatos hitelkártyás telefonhoz hasonlóan rövid időn belül a koncertteremben is rögzíthetjük mobiltelefonunkra az elhangzó műveket – hifi minőségben.

A pozitív és praktikus gondolkodás iskolapéldájaként éltem meg azt a szekcióülést, ahová előadóként meghívtak. A közismerten euroszeptikus britek a kibővült unió kapcsán e címet adták a tárgyalandó témakörnek: *Kovácsoljunk tőkét a kultúrában – az EU hatása szakterületünkre.* *Geffrey Brown*,

az EU kulturális programja, az EUCLID International igazgatója és *Jean Nicholson*, a Birminghami Opera főigazgatója társaságában arról cseréltünk eszmét, hogy a szigetországban csillapodóban a bővítés kapcsán kellett pánik. Vélhetőleg a leginkább aggódók is látják: velünk, Közép-Kelet európaiakkal nem barbár vizigótok törtek a művelt nyugatra, hanem kultúrában, művészetben gazdag országok kerültek hozzájuk közelebb, új projektek és az eddiginél gyümölcsözőbb együttműködések előtt nyitva meg a kapukat, melyekhez az EU – ha mégoly bonyolult pályázati úton is – anyagi segítséget nyújt.

Itthon egyelőre csupán időzített bomba, ami a briteknél a helyi és törvényi szabályozás tárgya: a zajártalommal kapcsolatos EU-szabályozás a szimfonikus zenekarok számára átgondolásra készíti az eddigi gyakorlatot. Leegyszerűsítve: amit mi zenének hívunk, azt a törvény zajnak hívja, melyet decibelben mérve a muzsikuss fülétől mért távolság alapján minősít elviselhetőnek vagy veszélyesnek. Márpedig ha veszélyes, akkor tenni kell valamit. Csakhogy éppen ebben nem tud megegyezni karmester, muzsikuss, zenekarigazgató, szakszervezeti vezető és munkaügyi felügyelő. Ha a koncertterem pódiumán a rézfúvosokat a vonósoktól plexifalakkal választjuk el, a karmester tiltakozik. Ha nem, akkor a szakszervezetis meg a felügyelő. Ha tudományosan kifejlesztett füldugót ajánl az igazgató, a muzsikuss tiltakozik. Nehéz úgy ez. Közben meg szól a zene.

A kongresszus záróülésén a brit zenei élet kiválóságai mellett ott volt *Clive Gillinson*, a brit zenekari szakma kimagasló egyénisége. Igazgatóságának húsz éve alatt a Londoni Szimfonikus Zenekar közel száz éves múltja talán legfényesebb periódusába ért, most pedig szomorúan, de leplezetlen büszkeséggel búcsúztatják, miután kinevezték a Carnegie Hall művészeti igazgatójának. Nos, Clive azzal vett búcsút kollégáitól, hogy megállapította: a brit zenekari élet megújult sikereinek egyik nagy titka, hogy a sok tehetséges muzsikuss, az egyre képzetesebb menedzsmentek munkája, az ifjúság zenei nevelése érdekében tett erőfeszítések mellett a politika és társadalom végre ismét elismerte a szimfonikus zenekarok létének és sikereinek fontosságát egy ország sikereinek sorában.

Hazafele jövet a birminghami repülőtéren utolsó angol teámat kortyolva ezek a szavak csengtek bennem, macacsul azt firtatva: vajon magyar zenekarigazgatóként mit mondana Clive Gillinson? *Kovács Géza*

Májusi koncertekről

Május 4-én sziporkázó produkcióval lep-
te meg hallgatóságát a **Magyar Rádió
Szimfonikus Zenekara**: olyan vitális,
energikus hangzással, amelyet régen nem
hallottunk tőlük. Részben talán írható ez
a műsor „számlájára”, hiszen tetszetős-
hatásos művekről van szó (Sosztakovics:
Ünnepi nyitány, Rachmaninov: 2., c-moll
zongoraverseny és Sztravinszkij: Petruska
– 1947-es változat); másrészt viszont
korántsem indokolja ez önmagában azt
az odaadó figyelmet és fegyelmet, amely
ünnepé avatta az estet, melynek szólis-
tája Jandó Jenő, dirigense Ligeti András
volt.

Az Ünnepi nyitány: hangos zene,
amely könnyen triviálissá válhat. Most
mintha elszabadult volna a zenélőkedv,
mindenki arányosan kívánt részt vállalni
a megszülető monumentális hangzásból.
Remekeltek a fúvósok (elsősorban a re-
zések; már csak azért is, mert szólamuk
elsősorban nekik kínált igényesen meg-
szólaltatva hatásos játszanivalót), de
mindenki helyt állt; oldott légkörben az
együtt-muzsikálás öröme töltötte be a
színpadot. Professzionális együttesnél
ritka az ilyesmi; igényes munka esetén
gyakran a teljesítmény-kényszer köti le
az energiát, ha pedig ismert a műsor,
könnyen a felületesség hibájába eshet a
zenekar. Az oldott légkör kedvezett a
folytatásnak, s jöllehet a versenymű téte-
leinek íve nem mindenkor feszült az első
hangtól az utolsóig, a változatos faktúra
bőségesen elegendő gyönyörködnivalót
kínált. (Pedig a szólista nem mindig volt
maradékaltanul elégedett a játékkal;
olyankor vehettük ezt észre, amikor
Jandó – kevesellve a tényleges hangzás
szépségét-intenzitását, önkéntelen dúdo-
lással korrigált. A leleplező erejű pillanat
mégis az volt, amikor meghajlaskor el-
mosolyodott mind a szólista, mind a kar-
mester. Ekkor tudatosodott a hallgatóban,
hogy „egy húron pendülnek” az együttes-
sel is – merthogy ott ragyogott mögöttük
az egész szimfonikus zenekar. Talány,
hogy a rendszeresen sikeresen fellépő
művészek miért voltak ezúttal fogéko-
nyabbak mindenre (a saját szólamuktól
kezdve a tételek-művek egészéig és a
méltán felcattanó elragadtatott tapsra) –

az általános öröm forrását felesleges is
kutatni. A műsor második részében re-
mek Petruska-előadás született; Ligeti
András láthatóan kedvvel inspirálta egé-
szen kivételes teljesítményre a zenekart.
Mint megszokhattuk az elmúlt évtizedek
folyamán, most is igen részletesen tudta a
partitúrát – s bizonyára ő is örömet lelte
abban, hogy valamennyi kérése hangzó
realitássá vált. Együtt volt muzsikusaival,
pillanatról-pillanatra aktívan követve (s
ha kell, azonnal korrigálva) a születő
hangzást. Az évadzáráshoz közeledve
olyan pihent-üde produkció született,
mintha hallomásból se ismernék a turnék
elcsigázó fáradtságát. Mosolygó arcú
hallgatók hagyták el a termet, korántsem
igyekezve a ruhatárba...

*

Nem tülekedett a hallgatóság május 6-án
sem a ruhatárba, a **Pannon Filharmoni-
kusok** – Pécs bérléztáró koncertje után.
Igaz, más okból: korán volt, s nem kellett
tartani a Művészetek Palotája rendezvé-
nyeire sajnos már szinte szervesen hoz-
zártartozó tömegközlekedési nehézségek-
től sem. „A Tűz”, mely köré tematikusan
a program szerveződött, takaréklángon
égett. A műsorösszeállítás logikája is in-
kább az intellektusnak szólt, s a külön-
külön hatásos muzsikák egymásutánja
nem állt össze olyan műsorrá, amelyet
végighallgatni: élvezet. Uri Mayer állt a
zenekar élén, szólistaként a meghirdetett
Salvatore Accardo helyett Lendvai Jó-
zsefnek tapsolhatott a közönség. Händel:
Tűzijáték-szvitjében illúzióromboló volt
a continuót megszólaltató elektronikus
hangszer; az össz-hangzás egészében hol
hallható, hol nem – ráadásul nyilvánvaló,
hogy semmiféle összerendező (szervező)
erővel nem rendelkezik, márpedig annak-
idején ez adta meg a létjogosultságát. Az-
tán ténylegesen „tűzes” zenék következ-
tek, Sarasate és Ravel művei elsősorban a
szólista virtuozitásának csillogtatására
ideálisak – s Lendvai Józsefet szívébe is
zárt a közönség. Az első rész után azon-
ban hiába vártunk „fajsúlyos” folytatást.
De Falla Tűztánc bemelegítésnek hatott,
ami után szinte elsikkadt Wagner: Tűz-

varázsa – s Bizet Carmen-fantáziája után
még vártuk volna a folytatást. Ám a mű-
sor, ezúttal hatásos kezdőszámok és még
tetszetősebb záró- illetve ráadásszámok
sorozataként, véget ért. Kevés, kevés, ke-
vés – csak erre gondolhatott a hallgató,
kiváltképp ha jelen volt a zenekar március
4-i koncertjén, ahol az est második részé-
ben Sosztakovics: XI. szimfóniájával
egyértelműen bebizonyították, hogy mire
képesek. Most más természetű volt a
„tét”, hiszen a népszerű darabok buktató-
ja épp abban rejlik, hogy még a kevésbé
vájtfülű hallgató is kritikussá válik, kellő
mennyiségű (és minőségű) korábbi hang-
kép birtokában. Mégsem a meőzés tűnt
aktuális feladatnak; az érdeklődő várt,
várt – várta az élményt, amely azonban
elmaradt. Pontosabban: kiderült, hogy a
hiba a műsorösszeállításban rejlik. Ez
azonban nem tragédia, még csak nem is
baj – így az est, a szó legnemesebb érte-
lmében, kikapcsolódásra adott alkalmat.
(Aki többre várt, magára vessen!) Legfel-
jebb kár, hogy elveszett az érdemi meg-
mérettetés eme le-hetősége. S hogy vélet-
lenül se maradjon hiányérezetünk, a
publikum hölgytagjai egy-egy szál
szegfűt kaptak búcsúzóul. Nem panaszkodhatunk,
hogy üres kézzel kellett hazamennünk.
További zsákmányként a jövő
évi, tavaszi bérlétről is gondoskodhatott a
Pannon Filharmonikusok – Pécs fővárosi
koncertjeinek törzsközönsége. Öröm volt
látni a nyüzsgést a koncert előtt és után a
közönségszolgálat asztalainál, s külön
köszönet mindazoknak, akik részt vállaltak
a példamutatóan körültekintő szerve-
zőmunkában.

*

A **Danubia Szimfonikus Zenekar** idei
évadzáró koncertjére május 7-én került
sor a Zeneakadémián. Műsoruk (melyből
leginkább A csodálatos mandarinra volt
kíváncsi, aki április 21-én jelen volt a
Nemzeti Filharmonikusok koncertjén,
ahol „szimfonikus animációs” előadás-
ban hangzott el) módosult, így Sosztakovics:
I. gordonkaversenye Borogyin:
Polovec táncok című, az Igor hercegből
önállósult zenekari darabját követően

csendült fel, Muszorgszkij örökzöldje előtt (Ravel hangszerelésében az Egy kiállítás képei). A kulturális életünkben szinte önállósult létbizonytalanságok közepette örömmel olvastuk a hangversenyismertetőn, hogy a művészeti vezető „az őszi találkozás reményében” búcsúzik az évad közönségétől. Lesz tehát folytatás – reméljük, s a magabiztos bizakodás intenzitása hatotta át az előadás egészét. Részben talán ennek köszönhetően lett annyira jelenidejű az interpretáció, hogy feleslegesnek tűnt bármiféle hasonlígtatás. Ott és akkor, nekünk, a felcsendülő Borogyin-mű volt „A” Polovec táncok, s ami megszólalt, az Egy kiállítás képei. Érvényesnek fogadhattuk el, annál is inkább, mivel a magával ragadó lendület, a megannyi briliáns-virtuóz részlet színes hangképpel kápráztatta el a hallgatóságot.

E foglalatban ragyogott fel, ritka kincsként, Sosztakovics: I. gordonkaversenye. Fenyő László megint hozta a szokott (és megszokhatatlan!) formáját, s varázsolt. Mert csellózásnak aligha lehet nevezni azt a tevékenységet, ami mindig, csak és kizárólag hangvarázst hoz létre. Ráadásul olyan természetességgel teszi, mintha a zeneszerzői fogalmazvány és a felcsendülő hangzás között semmiféle közvetítő közeg nem lenne. Hangszertechnika?, forma?, karakterek? – a gordonkaszóló Pallasz Athéné módjára „teljes fegyverzetben” pattan elénk, olyan jelenségként, amely méltó környezetet igényel s inspirál egyszersmind. Kétségkívül inspiráló lehet együtt játszani vele, kiváltképp a vonósoknak – éppen ezért valamennyi közreműködő partnere e varázslásban.

Önkéntelenül is eszembe jutott az a tanulság, amit az egyik zenepedagógiai konferencia kínált. Amikor a rendkívüli képességű japán kislány zongorázni tudó édesanyját megkérdezték, hogyan gyakorol lányával, azt válaszolta: együtt örülünk a születő szép hangzásoknak. (Tehát nem tiltások, korlátozások útja szegélyezték a kivételes produkciókhoz vezető utat, hanem örömök kísérték az első próbálkozástól a produkcióig!)

A végeredmény hallatán feltételezem: a próbák után (s vélhetőleg már a próbák folyamán is) hasonló örömmel részesei lettek a zenekari játékosok. Közélről látni lehetett, amint a mű hangulatvilágának megfelelően a szép komolyság és az önfeledt derű áthatja az előadókat, akik számára így szinte természetesnek tűnt,

hogy az őket megérintő érzéseket-indulatokat megfelelő intenzitással közvetítsék. Tanúi lehettünk Héja Domonkos zenekarnevelő munkája eredményének: miközben ő irányít, ő tartja össze az együttest – felelősséggel, önállóan megformált szólamokból alakul ki keze alatt a hangkép egésze. A lelkes tetszésnyilvánítást megköszönő fiatalok elégedettek lehetnek önmagukkal: eredményes évadot zártak.

*

Nemcsak egyszerűen évadot zárt május 12–13-án a **Matáv Szimfonikus Zenekar**: a következő évadtól Magyar Telekom Szimfonikus Zenekarként köszönhetjük őket. Igényes-választékos műsorral készültek a búcsúra: Debussytól az Egy faun délutánjával és Honeggertől a 3. szimfóniával, s köztük (a sors, vagy a véletlen játékaként) ismét Sosztakovics: I. gordonkaversenyével. Ez utóbbi kiemelt fontosságú, hiszen a zenekar gordonkaszólamának szólamvezetője, Varga István lépett fel szólístaként. Vendégkarmesterként Thierry Fischert köszönhetjük.

A koncert hallgatása közben, bevallom, el-elkalandozott a figyelmem. A felhangzó zenével kapcsolatban olyasmiknek kellett például utánagondolnom, hogy mettől-meddig tart a zene „hatásköre”. Filozófiatörténeti tanulsággá csontosodott, hogy a zene a „legközvetlenebb” valamennyi művészeti ág közül, jóllehet, megannyi közvetítőre van szükség, amíg eljut az alkotótól a befogadóig; aztán érdemes felülvizsgálni a szlogenné silányult „a zene nem ismer határokat” érdemi igazságát is.

Közben szólt a zene, Debussy muzsikája, többnyire korrektül-pontosan, időnként indulati töltése impulzívvá tette – végeredményben pedig megmaradt a pódiumon, anélkül, hogy búvkörébe vonta volna hallgatóságát. Zeneileg a fuvolista (Kaczander Orsolya) jutalomjátéka volt. (Az a ritka helyzet állt elő, hogy az egytétéles mű végén a közönség, elbizonytalanodva, vajon véget ért-e a mű, bátortalanul kezdett csak tapsolni – majd belejött. Sőt, olyannyira, hogy a versenyműbe, bezzeg, beletapsolt a nyitótétel után. Biztos, ami biztos...)

Úgy tűnt, Honegger zenei világa távol áll a zenekartól. Belesüppedtünk a gyakran kidolgozatlan tömény hangzásokba,

mint valami iszapba – s a reménytelenség után megkönnyebbültünk: véget ért a mű. Taps.

Ha Debussy zenéjében az egymásbátúnó árnyalatokat hiányoltuk, a bármikor módosulni képes, ám élesen kontúrozott rezdüléseket-gesztusokat, akkor Honeggernél a „súlyozást”: a differenciálást, hogy – amennyiben nem kifejezetten valamiféle statikus stagnálás éreztetése a cél – legyen lehetősége a bármilyen irányba való módosulásnak (fokozásnak, csökkenésnek, emelkedésnek, süllyedésnek, stb.). Az interpretáció építőeleme ezúttal többnyire a hang volt (amelyet meg kell szólaltatni a hangszeren), nem pedig valamiféle zenei egység, melyet hangok hosszabb-rövidebb egymásutánjából alakul ki. Remélhetőleg idővel mindinkább anyanyelvi szinten fogják beszélni a zenei nyelv eme dialektusát is, és ha képesek lesznek a játékosok a nagyobb formai egységek áttekintésére, helyükre kerülnek a részletek is.

Egy mű – két csellista, két zenekar: két világ. Összehasonlíthatatlan, bár egymásutáni meghallgatásuk rendkívül tanulságos. Varga István elismerésre méltóan megküzdött a szólamával; ezúttal jobban átélhette a hallgató, hogy milyen embert próbálóan nehéz a játszanivaló, mint azt, hogy virtuóz! Összességében heroikus vállalkozásnak tekinthető az interpretáció; annál is inkább, mivel ezúttal a zenekar nem értő-lelkes partnere volt a nehéz feladatra vállalkozó szólístának, hanem megannyi asszisztens, aki már-már szakrális távolságtartással biztosítja a hangzó háttérrel (ami aligha könnyíti meg a szólalista dolgát!). A lelkes dirigens kilátástalanul próbálta érzelmileg is fogékonnyá tenni a hangszereseket; ők végezték a munkájukat, azt azonban becsületesen. Igaz, néha csak nem akart együtt-lélegezni az egész apparátus, ilyenkor ütemező tükör-mozgással próbált „segíteni” a karmester. Végeredményben azt sikerült elérni, hogy megismertettek a bérleti közönséggel olyan műveket, amelyek számára többé-kevésbé ismeretlenek (szokatlan hangzásúak) – s remélhetőleg még így is sikerült kedvet teremteniük a mind újabb zenékkal való további találkozásokhoz.

*

Monumentális koncert ajándékával távozhatott a Somogyi-bérlet 3. estjének

hallgatósága a Nemzeti Hangversenyteremből május 18-án (s vélhetőleg másnap az egri Gárdonyi Géza Színház publikuma is). A **Nemzeti Filharmonikus Zenekar**, élén Kovács Jánossal, Brahms: d-moll zongoraversenye után Bruckner: IV. (Romantikus) szimfóniáját szólaltatta meg.

De a részletezés előtt szóljon a köszönet a *zongoraművésznek*, amiért *főzeneigazgatóként* gyakran meghív olyan zongoraművészeket, akiket érdemesnek ítél megismertetni a hazai közönséggel. Áprilisban Ingrid Fliternek és Alexander Lonquichnek tapsolhattunk, ezúttal pedig – s a fogadtatásból úgy tűnt, ezzel korántsem vagyok egyedül – az egészen kiváló Henri Sigfridsson tette emlékezetessé az estét. A vendég-pianisták kiválasztásánál Kocsis Zoltánt vélhetőleg több szempont motiválja; ezek között feltehetően nagy súllyal esik latba (túl a zenei kvalitásokon) az a sajátosságuk, hogy a zenekarral és a karmesterrel való együttműködésük során mindig hatásosan érvényre tudják juttatni a saját elképzelésüket az előadandó műről. (Tehát, hogy a „mit” szinte fontosabb, mint a „hogyan” gyakorlati kivitelezése – már amennyiben akár csak elméletileg is szétválaszthatóak ezek a szempontok.)

Sigfridsson átütő egyéniség – s ezt a művek szolgálatába állítja. Belefeledkezve a Brahms-mű világába, a hallgatóságot nemcsak magával ragadja, hanem olymértékben a zenére képes irányítani a figyelmet, hogy egyidejűleg szinte több dimenzióban éljük végig a kompozíciót. Imponáló volt, ahogyan „győzte” fizikailag is a művet; nem kellett erőlködni, hiszen erős – s épp ez az erő tette megindítóvá játékát a zene meghitt pillanataiban. (Ezúttal egészen leheletfinom-halk hangzásokat is hallhattunk; s akinek „van füle a hallásra”, aligha panaszkodhatott, bármely pontján is ült a teremnek!) Sigfridsson összjátéka mindvégig harmonikusnak tűnt a zenekarral, s profánul arra kellett gondolnom: ha Kovács János a tételek között nem engedélyez toleránsan időt a „lazításra” (valamennyiünknek), az előadók a legnagyobbaknak kijáró koncentrációt váltották volna ki a hallgatóságból. A versenyműből a lassú tétel ihletett atmoszférája okozta a legmaradandóbb élményt.

Ilyenkor jogos külön említést tenni a „bioáramról” – pontosabban, arról a *hatásról*, amit Sigfridsson az együttműködés *után* kiváltott a zenekarból. A Nem-

zeti Filharmonikus Zenekarnak feltehetőleg egyetlen tagja sem jönne zavarba, ha neves partnereit kellene felsorolnia; tehát a rangos együttes „megszokta” a vendégek szólólista-produkcióit. Most „angyal repült át” a pódium felett; a zenekari művészek, muzsikus-rangjuk okán a pódiumon közlelő gyönyörködhetnek a ráadásban – s gyönyörködtek is. Az ő felfokozott figyelmüknek köszönhetően mintha csökkentek volna a távolságok – s már-már a bensőséges érzete hatotta át a nagy terem egészét.

A Bruckner-szimfóniában is a lassú tétel bizonyult a legemlékezetesebbnek. Ezen az estén erre tartogatta gyönyörű tónusát a gordonkaszólam; a jó példa pedig ragadós, s csakhamar a vonóhangzások gyönyörű változatosságában tobzódhattunk. A szimfónia előadása során viszont feltűnt, hogy kiegyenlítetlenek a fafúvósok szólólista-állásai (igaz, a rezes játszanivalója nyilvánvalóan hálásabb). Olyankor hatott bántóan, amikor egymást követő fordulataikból-motívumaikból aprólékosan mintázott formai területnek kellett volna kialakulni. Kényes a bruckneri muzsika; s a nagyformákon belül bármiféle apró felületesség megbosszulja magát. A monumentalitás ellenére, minden „kiszól”; nincs, ami elfedjen egy-egy pontatlan indítást, sikerületlen dallamívet, függetlenül attól, hogy a zenei szöveget egészében milyen helyet tölt be.

Telitalálat volt Kovács Jánosra bízni a vélhetően az előadók számára is fárasztó (hosszú) programot; alapos műismeretén túl, a zenei szépségekre rácsodálkozó, oldott irányítása arra inspirálta a játékosokat, hogy a folyamatok végigélésével, a tételek felépítettsége által fáradhatatlanul vezessék a bruckneri zene világával ismerkedőket is. A vendégművészek közreműködésével ez a műsorválasztás is hatásosnak bizonyult.

*

A vasutasok fúvószenekara első, 1945. május 1-jei szereplésére emlékezve május 1-jét tekinti születésnapjának a **MÁV Szimfonikus Zenekar**, így a kerekszámú évforduló ünnepi koncertre kínált alkalmat. A május 20-i jubileumi koncerten ismét kiderült: a többgenerációnyi törzsközönség valóban szívébe zárta együttesét. A Nemzeti Hangversenytermet szinte teljesen megtöltötték a különböző generációkhoz tartozó zenebarátok, akik közül

az idősök nosztalgikusan élhették végig a műsort, a fiatalok pedig a zenekar hangzó történeti krónikájának értékes szemelvényeivel gazdagodtak.

A program- és szereplőválasztásnál ismét kitűnt az a szeretetteljes személyesség, ami általánosan jellemző az idők folyamán a zenekar vezetésére. (A rövid konferáló szövegekkel e szempontokkal megismertették a közönséget is.)

Az ünnepi hangulathoz közkedvelt műsor illik. A koncert mindkét részét nyitánnal kezdték (Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok, majd Erkel: Hunyadi László), utána vokális (Tokody Ilona és Kovács Kolos) illetve hangszeres (Jandó Jenő) sztárgála következett Puccini és Verdi, illetve Liszt muzsikájával, s Berlioz: Rákóczi indulója afféle megtervezett ráadásnak hatott.

A dirigens Gál Tamás a tőle megszokott figyelemmel irányította játékosait valamennyi műsorszámában. Különösebb figyelmet az áriák igényeltek (Puccini: Le Villiből Annáé, Verdi: Don Carlosból Fülöp királyé és Puccini: Gianni Schicchiéből Laurettáé), részben, hogy az ideális arányok érvényesüljenek az énekes és kíséret között, másrészt, hogy a zenekari anyag hangszíngazdagsága érvényre jusson (hiszen a folyamatokból kiragadott áriák, kivált az ismertek hallgatósága fokozottan kritikus; meghall minden apróságot, amivel korántsem törődne színpadi előadás esetében – ilyenkor a nem zenekari árokban játszó együttestől pódium-rangú produkciót vár el). Szívet melengető érzés volt érezni a hazai énekesek rajongó megbecsülését – feltehetően inspirálja a művészeket, hogy a tőlük telhető lehető legtöbbet-legjobbát nyújtsák.

Jandó Jenővel „életbiztosítás” a közös fellépés; azok közé a szólisták közé tartozik, akik szinte karmesteri-minőségű figyelmet szentelnek a zenekarnak. Amikor pedig tematikus rangú szólistikus anyagot játszik valamely hangszeres, együttműködésük kamarazenei érzékenységgű. Szép példákat hallhattunk erre Liszt: Esz-dúr zongoraversenyében. Kiderült továbbá az is, hogy valamennyi játékos szólamra más-más módon bár, de egyaránt fontos (legyen szó akár egy triangulumról), és megnő valamennyiük felelőssége a leleplező akusztikai közegben.

A jó atmoszférájú est valamennyi hallgatót megerősíthette abban a meggyőződésében, hogy az élő zene semmivel sem

helyettesíthető, pótolható – s ez a tanulás remélhetőleg soká továbbörklődik a MÁV Szimfonikus Zenekar bérleti törzsközönségében csakúgy, mint azokban, akik egy-egy ilyen alkalommal éreznek rá a hangzás „ott és akkor” születésének misztériumára.

*

Hangulatos est élményével távozhatott a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar** közönsége május 22-én a Zeneakadémiáról: a „vegyes” műsorú koncert kifejezetten üdítően hatott. Hollerung Gábor oly energikusan irányította együttesét, mintha nem az évad korántsem lett volna fárasztó. Mozart: D-dúr (Haffner-) szimfóniája a csökkentett létszámú együttes tolmácsolásában is telten, néha már-már harsány életkedvvel szólt. Bár a klasszikusok szimfonikus termése viszonylag korlátozott mértékben szerepel repertoárjukon (vagy talán épp azért?!), kedvvel keltették életre a partitúrát. Karmesterük nagy súlyt helyeztek az artikulációra és a frazeálásra: a hallgatnivaló a rövid motívumok egymásutánjából, arányosan épült fel. Lélegzett a muzsika, szépen indultak frázisok – bár néha kisérsé „lihegett”, amikor a dinamika rendre csökkent egy-egy dallamíven belül. A tételek mindegyike összehatásában áttekinthető és kiegyensúlyozott volt. Ezt követően Hidas Frigyes Oboaversenye következett, Bartók Tamás szólójával. A szerző pályakezdő műve, mely jó félszázada időről-időre műsorra kerül, könnyű kézzel papírra vetett alkotás; számos vonása érezni engedte a komponista később jellegzetessé váló stílusjegyeit. Tetszetős-mutatós játszanivalót kínál a szólistának, akinek szólama mindvégig uralja a hangzás egészét. A kíséret valóban „kísér”, a két réteg konfliktusmentesen halad együtt. Nincsenek drámai mélységek és szédítő magasságok e zenében, hangulatai-kedélyei mindvégig földközeliek. Éppen ezért már-már 20. század-közepi divertimentóként éltük meg, eljátszva a gondolattal: mi lett volna, ha a komoly és könnyű, azaz a gyönyörködhető és szórakoztató zene drasztikus elválása nem következik be...

A koncert második részében e zenekar interpretálásában is meghallgathattuk Rimszkij-Korszakovnak a közelmúltban több zenekar által előadott remekét, a Seherezádét. Élénk színekben villódzó, tarka mesevilág-forgatag kelt hangzó

életre, hogy annál nagyobb hatást keltsen a Seherezádé-dallam lírikus hangvétele. Rimszkij-Korszakov köztudottan virtuóz hangszerelő volt, s ez bizony azzal jár együtt, hogy a hatás érdekében időnként kifejezetten igényes játszanivalót bíz a zenekari szólisták egyikére-másikára. Ha valami nagyon zavaró volt ezen az estén, az a fafúvós-szólisták különböző színvonalra, a fölényesen győzött szólamtól a technikailag megvalósítatlanig (ez utóbbi esetben még csak remény sem lehetett arra, hogy véletlenül „sikerüljön” valamennyi szólistikus szakasz!).

Mesevilág, elmosódott alakokkal. Mégis, a tételek mindegyike élvezhető volt, amiben a markáns-pregnáns ritmikus játékon túl nagy szerepe volt a hegedű-szólót játszó koncertmesternek. Oláh Vilmos hangszerének szirénhangja képes volt minden másról elterelni a figyelmet; minden hangját („szavát”) elhittük, s annál is inkább gyönyörködtünk benne, mert a tónussal, dinamikával sajátos idő-játékra volt képes. Néha jelenidejűen szólt, máskor mintha múltat vagy jövőbeli álmod, netán (térben) távoli ábrándot jelenített volna meg. Összetevészetlenül hegedűhangon játszott – mégsem éreztük a hangképzés „anyagis” vetületeit, a szólam technikai nehézségét. Pedig az nyilvánvaló – bizonyosság erre megannyi koncert-előadás, melyek során ritkán találkozunk ilyen megfoghatatlan-testetlen (ám mégis tónusos) hangzással. Bizonyára inspirálóan hatott muzsikus-társaira, akik hallható odaadással játszottak, s az ilyesfajta átéltség sohasem téveszti el hatását a közönségre. S aki nem behunyta szemmel élvezte a muzsikát, megcsodálhatta Hollerung elegáns és aktív (mondhatni: charme-os) irányítását.

*

Különleges zenei kirándulásnak ígérték a Budapest Kongresszusi Központban május 26-án rendezett koncert, mely a Bartók Rádió élő-egyenes közvetítése jóvoltából további jelentős hallgatóság-hoz jutott el. Herbie Hancock és kvartettje (partnerei: Lionel Loueke – gitár, Dave Carpenter – bőgő, Richie Barshay – dob, ütőhangszerek) a Gershwin's World album európai turnéja keretében jutott el fővárosunkba. A turné korábbi (prágai, bécsi) állomásaihoz hasonlóan, itt is a közszolgálati rádió zenekarával lépett fel. A program nagyzenekari hangszerelése

az eredetileg producerként tevékenykedő Robert Sadin munkája, aki az est karmestereként lépett fel.

A **Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara** – mint zenekaraink legtöbbször – vállalkozó kedvű; nem idegenkedik (talán nem is tehetné!) a könnyebb műfajoktól – kiváltképp akkor, amikor jelenlegi vezető karmestere, Kovács László lelkes jazz-rajongó; ráadásul világnagysággal együttműködni minden bizonnyal inspiráló lehet (még akkor is, ha ez – mint ezúttal is – az asszisztálás szerepére korlátozódik).

Nem lehet panasz a műsorvezető Pocsai Krisztinára, aki mindenféle szórólappot helyettesítően, lényeges információkkal látta el a hallgatókat. Elmondása alapján logikusan felépítettnek tűnt a műsor, bár a Bach-tételek átírata hangzásra erőltetetten kapcsolódott a folytatáshoz, tehát műsorra tűzése protokollárisnak tűnt. A főszereplő a továbbiakban sem annyira Gershwin zenéje lett, hanem, mint várható volt, Hancock. Ezúttal nem kétséges, hogy nem a *mit*, hanem a *kit* (és ebből adódóan a nem kétséges *hogyan*) jelentette a központi kérdést.

De most mégse a szó legnemesebb értelmében vett sztárral foglalkozunk! Furcsa volt ilyen szituációban *lát*ni a zenekart. A rádiózenekar, mint olyan, sajátos műfaj. Olyan tagjai vannak, akiknek tevékenysége nem merül ki a pódiumszerelésben, hanem számukra hasonlóképp természetes közeg a stúdió, a hangfelvételek világa. Tudnak tehát alkalmazkodni bármilyen körülményekhez, s nem jönnek zavarba olyankor sem, ha speciális feladatokat kapnak. Hasonlóképp, hozzászoktak a legkülönbözőbb stílusú vendégkarmesterekhez – tehát, ha kell, empátiával próbálnak együttműködni a szokatlan stílusú dirigensekkel. Sadin látványos a pódiumon; leginkább a megszólaló muzsikával törődik, amit gesztusaival illusztrál, s amelynek annyira a hatása alá kerül, hogy nem zavartatja magát atól, hogy kong a dobogó, képes egész tételrészleteket végigdobogni. Valószínűleg olyan játékosokat is fanatizálna, akik érzelmileg indifferensen közelítenének e zenéhez.

Szívesen „csillogtak” a Rádiózenekar részfúvósai; a tutti-állások úgy szóltak, mintha ilyen repertoáron nőttek volna fel! Lám, milyen rejtett, ritkán kiaknázható „többletei” is vannak a Rádiózenekarnak! A vonósoknak kevesebb (és kevésbé há-

lás) feladat jutott, amit korrektül oldottak meg (a főpróbán részt vevő Maloschik Róbert már előre megköszönte e műsor „betanulását”). A kvartett számait és Hancock szólóit a zenekari játékosok úgy hallgathatták, mint közönség a pódium-ülésen. Ritka lehetőség, hogy számukra szervezett zenehallgatásra kerüljön sor! A minőséget azonban méltányolták, látha-

tóan élvezettel hallgatták. (Ilyenkor talán ünneprontás arra gondolni: nem luxus-e művészeinkre ilyen feladatot bízni...)

A közönség egy része nem vette komolyan a 19 órás kezdést – nem volt irigylésre méltó Maloschik Róbert helyzete, aki nem tehetett mást: fanyar humorral helyzetjelentést adott a rádiókészülékek-nél ülők tájékoztatására.

Szerencsére a szünet után a folytatás nem jelentett újabb problémát; a műsor azonban így is jól elhúzódott. Ilyenkor azonban repül az idő, mintha megszűnne az időérzés – mindenesetre, hosszúra nyúlt a „szolgálat” a zenekarnak. A Hancock-rajongók azonban valószínűleg még maradtak volna...

Fittler Katalin

Könyvkritika

Úgy pontos a címlap szövege, ahogy van. **VENDÉGSÉGBEN** – no, nem Kocsis Zoltánál, mert kicsit másról (többről-általánosabbról van szó). Szeretném remélni, hogy a nagyközönség számára érdekes, ám a szakmabeli számára is tanulságos kötetek első feckéjeként, sorozattá válik. Nyarat csinálhatna...

Kocsis Zoltán (kiírva és fotón), mint centrális figura, alatta pedig a készítőik:

Szöveg: Fáy Miklós, Kép: Gordon Eszter, **KORONA KIADÓ**. Nekik több szinten tartozunk köszönettel: az ötletért Fáy-nak, mindannyiuknak a színvonalas kivitelben történő megvalósításért – s nem utolsósorban azért, ami idő-energia, szervezés és hasonló, utólag észrevehetetlen munka szükségeltett a szép kivitelű, csaknem hibátlan könyv megjelenéséig.

A könyvvel kapcsolatban kulcsfontosságú a szerepe a – Lessing kifejezésével élve – „termékeny pillanat”-nak (köznapi fordulattal: minden „összejött”).

Kellett ehhez olyan író-ember, akinek nemcsak ötlete támad, hanem képes annyira és olyan szervező-munkára, melynek eredményeképp elképzelése megvalósulhat.

Mert ez akkor sem egyszerű, ha nyilvánvaló, hogy a vállalkozásban nincs kockázat. Fáy rendkívüli olvasottságnak örvend (olvassa őt boldog és boldogtalan, drukker és ellendrukker, a kibicekről nem is beszélve) – tehát a könyvet remélhetőleg viszik, mint a cukrot. Ugyanakkor növeli presztízsét, hogy elérte: Kocsis „kötélnek állt”. Akinek szintén nem volt kockázata, a rendkívüli PR csak a javára válhat. Eközben – és itt van a projekt legnagyobb haszna – észrevétlenül elérte, hogy Fáy zenész- és zenekarközelbe kerüljön, tehát olyan közegeket ismerhessen meg, melyek idegenek maradtak számára a hangfelvételek hallgatása során. S valóban, a könyv olvasásakor kiderül: olyan

élményekhez jutott, melyeknek köszönhetően óhatatlanul másként fogja látni/értékelni a művészi teljesítményeket. Megtanult valamit, ami egyébként aligha tanítható: az empátiát. Bővült az eszköztára: a továbbiakban már nem kényszerűen lesz értetlen-közönyös kívülálló. Az „anyaggyűjtés” ideje irigylésre méltó tapasztalatszerzés élményeivel gazdagította, s miközben tudatában lehetett kivételezett helyzetének, felelősségteljes selektálásra kényszerült. Azáltal, hogy mi került a könyvbe, ő vizsgálja. A végeredmény kettős számadás: részben azt mutatja, ő mit tartott érdekesnek-fontosnak, másrészt az egész anyag ismerete nélkül is bírálható, amit olvasóinak kínál. (A legtoleránsabb reakció az elnéző mosoly, amikor próbáról tudósítva ilyesmit tesz közzé: „Toradze ledobja átizzadt teniszingét, megszellőzteti szőrös pocakját, nem göröcsös lelkiakat” – 109. oldal – ez utóbbi órála is elmondható!) Pszichológus messzemenő következtetést vonhatna le abból, hogy Fáy előszeretettel foglalkozik a rosszul-öltözöttséggel csakúgy, mint a testi adottságokkal – a mindenevő olvasó csakhamar átsiklik ezeken a megjegyzéseken (pláne, ha látta már Fáy-t vasalt/vasalatlan tiszta és kétes tisztaságú ingben/pólóban olyan koncerten, ahova nem véletlenül cseppent, hanem tervezetten jött el...). Érdemesebb észrevenni a mind újabb szempontjait, ahogyan figyelme előterébe kerülnek az úti fáradalmak, az energiát őrölő félre- és átszervezések, olyan „emberi” környezeti ártalmak, amelyek esetenként indokoltan mehetnek a művészi teljesítmény rovására.

Fáy szerepe korántsem korlátozódik a tanú dokumentáló szerepére. Kocsis megismertetésének további módjait kínálja megannyi riport-félével; beszélgetésekkel, amelyeket interjú formájában jegyez le vagy kivonatolva. Ami viszont uni-

kum-számba megy: sikerült rávennie Kocsisra, hogy olyan körútjain, amelyekre nem kíséri el, készítsen rendszeresen feljegyzéseket. Ezek kezdetben tárgy- és ténytiszta fogottak, majd Kocsis mindinkább ráértett ennek a közlésmódnak az ízére, s ekkor már hangulatos olvasmányokkal örvendeztetni meg olvasóit.

Változatos tehát a kötet, melynek lapjain különböző minőségben mutatkozik meg Kocsis: zongoraművészként, karmesterként és zeneszerzőként – s nem utolsósorban magánemberként (akiről lehetetlen nem észrevenni, hogy mennyire komolyan veszi a művészeti vezetés kérdését!). Más-más megvilágításba kerül, amihez azonban nem fér kétség, az valamiféle *őszinteség*.

Nincsenek megszépítő retusok, viszont vannak direkt rákérdések (nem vitás, van elhallgatás is – de „így kerek a világ”), s az olvasó azon veszi észre magát, hogy e bepillantásoknak köszönhetően belátóbb, ha úgy tetszik: megértőbb Kocsis extravaganciáját illetően is. (Mert aki a sokoldalú muzsikusra kíváncsi, az azért jobban teszi, ha továbbra is koncertjeit és felvételeit hallgatja.)

Elérte tehát hatását a szubjektív napló – kíváncsian, sőt, kíváncsiskodva olvassuk, jó lelkiismerettel, hiszen nem követünk el indiszkréciót (nem mi követünk el indiszkréciót), miközben olyan illúziója támad az embernek, hogy személyes ismeretségi körbe került egy hírességgel (aki ráadásul zenei életünk meghatározó jelentőségű alakja). A kapott színes-változatos „nyersanyag” segítségével ki-ki módosíthatja a Kocsisról kialakított képét. Kocsis rokoni és baráti körének, egykori növényékeinek és zenekari játékosainak pedig különlegesség annak regisztrálása, hogy mi az, ami egy év intenzív kapcsolat során megörökítésre méltónak találtatott belőle.

Fittler Katalin

Brahms magyar táncainak forrásai – 5. rész

A XIX. századi magyar műzenei program jelentős sikeréről tanúsodó, Brahms által „Magyar Táncok” címmel megjelentetett sorozat forrásait ismertető munkánk befejező részéhez érkezünk.

Bár korábbi fejezeteinkben igyekeztünk kitérni a források mellett az előzményekre is, ezúttal alaposabb vizsgálódásra lesz szükségünk ebben a vonatkozásban, ha Brahms Táncainak helyét, jelentőségét világosan látni szeretnénk. Nem keveset kell visszalépünk az időben ahhoz, hogy bizonyos összefüggéseket jobban megértsünk, viszont ennek az időutazásnak érdekes, sőt néha talán váratlan fordulatai kárpótolhatnak bennünket a fáradságért.

Fogjunk hát neki ennek a tapasztalatszerző útnak, hogy aztán új ismeretekkel gazdagodva fejzessük be a Táncok forrásainak ismertetését, egy kis „ráadással” kiegészítve.

Hangulati ringatózás a pentaton-bölcstől a Hány-Intermezzóig

Ősi, „Leszállott a páva...” szövegkezdettel, Bartók és Kodály által lejegyzett dallamunk első két ütemének hajlításai jól mutatják, hogyan ringatózhattak legrégebbi dallamaink a tiszta ötfokúság hangulati keretében. A további ütemek melodikus díszítéseiben megtalálható fá és ti-hangok ugyanakkor elárulják azt is, hogyan „ringatózott el” a hétfokúság irányába az idők során ez a szép, lá-pentaton dallam. Külön figyelmet érdemel a 3. ütem díszítésében előforduló lá-szi-lá-szó-fá hangulati kitérő, amelynek ringásában már a harmonikus moll-érzék is megjelenni látszik. A kezdeti, tiszta pentaton hangulattípus után tehát már tetten érhető a hangulattípusi törekvés.

Úgy tűnik tehát, hogy a lágy, érzelemgazdag, a lá-pentaton különösen kedvelő lelki beállítottságú, lovasnépi szemléletű magyarság, a hétfokúság kialakulását követően – lelke mélyén gyökerező, „ringatózó” hajlamával – könnyen utat talált a harmonikus moll hangulattípushoz, ami aztán megnyitotta az utat a további hangulati gazdagodás irányába. Ebben később segítségére voltak a keleties hatások. De tudnunk kell, hogy ezek a későbbi, „egzotikus” irányba történő „kiringatózások” csak úgy illeszkedhettek be a magyaros ízlésvilágba, ha – mintegy hangulati ellenpárként – egy másfajta, az ősi lá-pentaton hangulatra épülő, dallami „visszaringatózás” válaszolhatott azokra. Egészen természetes, hogy a magyar táncmuzsika nem a régi, kedvelt hangulattípusok helyett, hanem azok mellé keresett olyan, neki tetsző fordulatokat, amelyek ezt a hangulati változatosságot élvező, abban ide-oda ringatózó zenélési módot táplálták és éllették. Lássuk példaként a Chilesotti-féle, 16. századi német lantkézirat magyar táncának kezdő- és befejező sorát (Zenekar, 2004. szept., 43. l.). Itt jegyezzük meg, hogy a verbunkos muzsikából kiragadott benyomások nyomán „magyar skála”-ként (lá, ti dó ri mi fá szi lá és „lá, tá di re mi fá

szi 'lá) elterjedt, és gyakorlatilag a verbunkos hangulati fordulatok közül három, „pillanatfelvételtként” kiemelt, látványos, bővített szekundus, „tömény” egzotikumot előtérbe helyező „skálát” inkább a verbunkos muzsika hangulati eszköztára részeként, nem pedig hangsoraként tudjuk értelmezni.

Ahhoz túlságosan „elborsozott”, „elpaprikázott” ez a kivonat, hogy a magyar zenei hagyományon nevelkedett nép számára fogyasztható legyen, ráadásul azt sugallja, mintha a magyarság időközben, sutba dobta volna ősi pentatóniájára emlékeztető hangulattípusát...

Tinódi Lantos Sebestyén 23 művét tartalmazó, gyűjteményes kötetében, Hofgreff György kolozsvári nyomdájában jelent meg 1554-ben legjelentősebb műve, az „Eger vár viadaljáról való ének”, amelyet annak a nép között fennmaradt változatával együtt közlünk (lásd Szabolcsi B.: A magyar zenei történet kézikönyve, 20. l.) A népdalt Kodály gyűjtötte 1910-ben Erdélyben, Székelydobón.

Tinódi himnikus, archaikus szépségű, a lá-pentaton dallamvázat lépcsőzetes mozgással, „körülmenyesen” (körülmenősen) körülíró, „elmagyarázó” előadói stílusához képest a népi változat sokkal frissebbnek, egyszerűbbnek, kiérleltebbnek érezzük. Tinódi hétfokú dallama ugyanúgy a lá-pentatonra épül, mint azt a „Leszállott a páva...” esetében is láthattuk.

Megfigyelhetjük, hogy Tinódi himnikusan „lebegő”, feszültségtől mentes dallamához képest a népdalban (lásd a páva-dallam 3. ütemének szi-lá fordulatát is) már hangulati változatosságot előidéző „mozgási energiák” látszanak feltűnni: a kezdeti lá-szi lépésre a 3. ütem lá-szó fordulata válaszol, hűségesen megőrizve a Tinódi által „ráhagyományozott”, ötfokúságra épülő hangulattípust. A népdalt kezdő lá-hang elé – amolyan hangulati rávezetésként, mint Kodály Hány-Intermezzójának elején láthatjuk – nyugodtan odailleszthetnénk akár a mi-fi-szi fordulatot is, amely a 'lá hang irányába, felfelé törekvő dallami hullámozást emelné ki még jobban, amit a már említett 3. ütem hullámoztat majd vissza, miként Kodály is teszi (lásd Gáti I. verbunkos dalát, 1802) az Intermezzo folytatásában.

A Tinódi-dallam nyomán keletkezett népdal nagyonis élő lehetett az elkövetkezendő századok során, ugyanis a kezdő motívumnak előbb lépcsőzetesen felfelé ringatózó, majd ugyanígy visszafelé hullámozva körülíró változatát találjuk meg a XVIII. század

második feléből való, „34 pesti magyar tánc vagy verbunk hegedűre” című, Zgurits Imre, városi toronyzenész-karmester által lemásolt, Pestről származó gyűjtemény 23. és 32. számú táncában. Ennek a dallamnak későbbi, kiérleltebb változata a Gátiféle – a Hány-Intermezzo főtémájaként felhangzó – verbunkos dal. Lássuk most a gyűjtemény 23. számából a trió bennünket érdeklő részletét, amely egyébként a Weiner-Divertimentóból (Op. 20, 2. szám, 1933–34) jól ismert „Rókatánc” motívumával kezdődik:

A 23. számú pesti verbunk Tinódi dallamához hasonló, szekvenciaszerű, dallamkörülíró mozgással haladó trió-témájában a „mi, fi szi hangulati előkészítéssel induló, lá szi lá ti kezdetű motívumra a mi fá mi re hangulatpüssal visszahajló motívum válaszol, egyúttal pontosan meghatározva a dallam karakterét és sajátos hangrendszerét, aminek a verbunkos moll dallamgerinc elnevezést adtuk. Könnyen lehet, hogy ez a trió-dallam szolgál majd mintául Mozart számára az A-dúr zongoraszonáta (K 331, Op. VI., Nr. 2., 1778 nyara) „Török induló” néven ismertté vált, tizenhatodokban mozgó, magyaros táncához.

Mindenesetre nyilvánvaló, hogy ezt a témát Mozart verbunkos táncból vette, és a „körülményesen” körülíró technika is pontosan követi a verbunkos táncmuzika korai időszakából való pesti verbunkos szekvenciaszerűen mozgó, régebbi stílusra emlékeztető mintáját.

Tinódi lépcsőzetesen haladó, ősi pentaton dallamvázat körülíró technikájának nyomait a Pesten először 1801 szilveszterén megjelenő, az előző 10 esztendőben a Győrhez közeli Bőnyön élt Biharai János verbunkosában is felfedezhetjük (15 Ungarische Tänze für 2 Violinen, Bécs, 1811, 15. szám):

Joggal vetődhet fel a kérdés, vajon miért tartotta fontosnak „odapödörni” Kodály a Hány-Intermezzo elejére a „kurucos” rajtaütéssel induló, majd ugyanolyan váratlan megtorpanással (cselvetéssel) végződő hangulati effektust? Ezzel kapcsolatban említjük a Bárdos Lajos által „kuruc hangsor”-nak nevezett, „mi, fi szi lá ti 'dó' re hangsor, Liszt Ferenc „népi” hangsorai c. tanulmányából (Magyar zenetörténeti tanulmányok, 1968, 177. l.), amire példaként a „Kecskemét is kiállítja nyalka verbunkját...” kezdetű dalmunk befejező sorát hozza. Ugyanezt a „kurucos” hangsort mi a verbunkos dallamgerincet alkotó hangsorok A-hangulattípusaként kezeljük, lásd még Szabolcsi: A magyar zenetörténet kézikönyve c. munkájának 63. lapján, „A kuruc katonanóta útja a verbunkosig” felirat alatt közölt dallamokat, köztük a „Te vagy a legény, Tyukodi pajtás...” szövegkezdettel jól ismert dallamot.

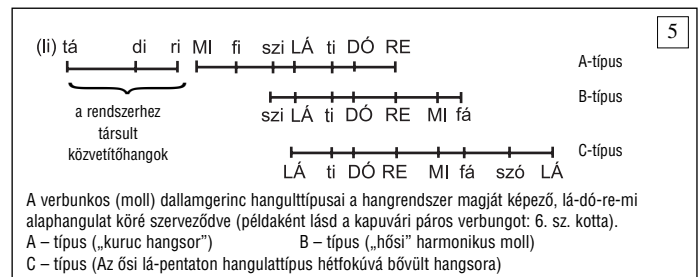
A kérdésre visszatérve, Kodály „felütése” – amely ilyen formában nem szerepel az eredeti, Gátiféle verbunkos dalban – felfogható ugyan valamiféle táncra mozgósító, figyelemfelkeltő effek-

tusnak is, de elsősorban nem ez a szerepe. A szerző ezzel a hangulati ráringatózással – gondoljunk csak a páva-dallam 1. ütemének az ötfokú hangrendszer jellegzetes alaphangulatát felidéző hajlításaira – tulajdonképpen azt jelzi, milyen hangulati rendszerbe (verbunkos dallamgerinc) illik bele a megszólaló főtéma, egyben egy ősi éneklési szokásunkat is felelevenítve (16. sz. kotta).

Mindenesetre elmondhatjuk, hogy az igen hosszú múltra visszatekintő, természetes magyar táncagyománnyal együtt fejlődő táncmuzsikánk a stílusbeli fejlődés során változatos hangulati eszköztárat alakított ki, mely törekvés mögött észre kell vennünk az improvizációs mozgástér kiszélesítésének és a hangulati változatosság igényének belső hajtóerejét is.

Népdalkincsünk mellett tehát jelentőségének megfelelően kell számon tartanunk önálló hangrendszerrel rendelkező, minden másfajta stílustól elütő, verbunkos tánczenénket, amelynek eredetiségét kisugárzása bizonyítja legjobban, amint azt a továbbiakban látni fogjuk.

A verbunkos 12 fokú, moll hangrendszere

A fenti ábra afféle „ásatási” rajz formájában, az egyre mélyebb rétegek felé haladva próbálja szemléltetni, hogyan alakíthatta ki a lágy, moll jellegű hangulattípushoz különösen vonzó magyarországi, különféle hangulattípusok állandó váltakozására épülő moll hangrendszert (verbunkos moll dallamgerincet), amely gyakori hangulatváltásaival képes a teljes 12 fokú hangsoron „végigringatózni”.

A moll jellegű, verbunkos dallamgerincben meghatározó, központi magként szerepel az ősi, lá-pentaton gyökerekből táplálkozó „lá dó re mi – a hétfokúság átvételét követően a ti-hang bekapcsolásával is ezt a hangulati alapélményt őrző – hangulattípus. Az ötfokú páva-dallam 3. ütemének szi-lá „kiringatózásához” hasonlóan (harmonikus moll érzék) ennek a magnak a mi-hangjára ri-vel történő ráhajlás is igen kedvelt, gyakori fordulata a verbunkos zenének (lásd a kapuvári verbungban található példákat és Haydn 103. számú „Üstdobpergés” szimfóniája 2. tételének főtémáját, stb.). Ennek ellenére a ri-t nem soroltuk be a verbunkos dallamgerinc három fő hangulattípusának (hangsorának) egyikébe sem, mivel inkább színező és közvetítőhang-jellege van. (Ez jól látható a Török induló közép részében, amikor a lefelé ringatózó tizenhatod-menet az ellenkező irányba fordul, majd a felfelé hullámzó dallam a ri-hang által „rátapadva” pihen meg a mi-hangon, hogy utána ismét lefelé folytassa útját.)

*

Ami a később, a magyar táncmuzsikát ért keleties (török) hatásokat illeti, számunkra úgy tűnik, ezek meglehetősen kapóra jöhettek a hangulati változatosságot kedvelő magyar táncmuzsikának, ugyanis „elringatózási” lehetőséget kínáltak az ősi, pentaton hangu-

lattípus nyomán kiformalódott hétfokúsághoz képest, hangulati ellenpárját képezve ennek az ősi, „tisza” zenei világnak. (Mozart Török indulójának magyaros közép-részében is jól megfigyelhető ez a hangulati ellenpár.)

A mind térben, mind időben messziről jött magyar tánczenei hagyomány ősi, ázsiai sajátosságait magával hozva, és később azokat török és egyéb hatásokkal elegyítve, végül igen eredeti, moll jellegű hangulati rendszert (hangrendszer) formált ki, és ezáltal új színekkel tudta gazdagítani az európai zenélés csúcsát jelentő bécsi klasszikus muzsikát (lásd: minore-dallamok).

Ezek azok az „egzotikumok”, amelyeket Liszt majd magyarnak ismer meg, annak érez, és „saját” nyelvezeteként büszkén fedez fel. Ezt a szoros lelki-érzelmi kötődést fejezik ki a 26 éves Liszt Velencéből írott sorai is: „Magyar vagyok!... Én is e régi, erős fajhoz tartozom, én is fia vagyok e megtörhetetlen nemzetnek, melyre – hiszem – még jobb napok is várnak.”

Mozart magyar „skálája”

Magyar „skála” márpedig nem létezik, csak magyaros hangulattípusokat hordozó, önálló (moll jellegű) hangrendszer alkotó, és azon belül hangulatváltásokkal „ringatózó” hangsorok vannak – kezdetben írásunk következő részét, az előző oldalon látható verbunkos hangrendszerhez (dallamgerinchez) kapcsolódva.

Mozart 1775-től, a hegedűversenyek évétől figyel fel a nyugati moll hangsortól elütő, keleties, „egzotikus” közvetítőhangokkal kibővült, verbunkos dallamgerinccre, és a benne rejlő, improvizációra és hangulati hullámvásárra alkalmas lehetőségekre.

Valószínűleg „őserőt” érezhetett abban a „barbár” energiát sugárzó, hősi lelki beállítottságot tükröző muzsikában, ami a régi magyar tánc-hagyományt megújító és stilizáló verbunkost jellemezte.

Amint mellékelt ábránkon láthatjuk, a verbunkos dallamgerinc 9 fokú hangsorához, a gyakori hangulatváltások miatt 3 közvetítőhang is társul, így az átmenetekről „ringatózva” gondoskodó dallamvezetés mindig az éppen aktuális közvetítőhangot, illetve fordulatot részesítheti előnyben.

Mozart 1775 után készült, magyaros hangvételtől árulkodó művei alapján megállapíthatjuk, hogy a XVIII. század utolsó harmadának kezdetétől már kiforrott verbunkos stílussal kell számolnunk. Gyanítjuk, hogy az osztrák örökösödési, majd a hétéves háborúban (1756–1763) az események középpontjába került, és Hadik András nevével fémjelzett magyar huszárság hírneve, illetve a gyakori katonatoborzások hozhatták el az első jelentősebb felívelést az újabb magyar táncstílus számára, amely majd a napóleoni háborúk idején, és azt követően, Bihari működésével éri el igazi fénykorát. Bár az első, nyomtatásban megjelentetett verbunkos táncok csak Mária Terézia uralkodását követően tűnnek fel a bécsi zeneműpiacon, ennek oka nem abban keresendő, hogy nem lettek volna kiadható táncdallamaink már korábban is. Amint láthattuk, a verbunkos moll hangsor „ringatózási” területe a 12 fokú hangsor (9+3) valamennyi fokára kiterjed, ami a táncos ritmikák rendkívül széles választékát is figyelembe véve igen nagy szabadságot és mozgásteret biztosított a szüntelenül „újraalkotó” verbunkos hegedűs számára.

Ez tükröződik a Bihari-kiadványokban is: ezek valójában nem is „művek”, hanem inkább minden alkalommal újraalkotott rögtönzések, Bihari szárnyaló fantáziájának zenei megnyilvánulásairól készült pillanatképek. Ennek a stílusnak a kifogyhatatlan improvizáló

hajlam az éltetője, mindenfajta véglegesség, betanultság – miként a magyar táncról is – idegen tőle. És éppen itt rejlik a titok: hogyan volt képes a magas fokú bécsi művészethez képest klasszikus értelemben fejletlen magyar táncmuzsika olyan maradandó hatást gyakorolni a kor variációs művészetének óriásaira, hogyan volt képes „energiával” feltölteni Mozart és mások alkotó fantáziáját.

Mozartnál a G-dúr hegedűverseny (K 216, 1775. szept. 12.) 1. tételében, a 106. ütem magyaros melléktemájában találkozhattunk először a ri-hanggal kibővült, verbunkos dallamgerinccel.

Valamivel később, az 1778 nyarán keletkezett Török induló közép-részében (K 331) mintegy összefoglalja a magyaros dallamgerinc mozgásterében rejlő hangulatváltási, „ringatózási” lehetőségeket: itt a ri-közvetítőhang mellett már a di is szerepel. (A közép-részt vö. a Mozart A-dúr hegedűverseny zárótételének magyaros témájával.)

Az 1786. március 14-én elkészült, c-moll zongoraverseny (K 491) szintén magyaros inspiráció nyomán készült zárótételében még tovább tágítja magyar „skálájának” mozgásterét: megjelenik a tá-hang is.

Legalább vázlatosan szaladjunk át a versenymű 3. tételén, amihez a kapuvári páros verbung hangulati körében található fordulatok, ide-odahullámzó hangulattípusok lesznek segítségünk.

Dunántúli népi táncdallam (kapuvári páros verbung) 6

7

Mind a kapuvári verbung, mind a zongoraverseny-főtéma indításánál ugyanaz a táncos lüktetés, hangismélteléses ringatózás figyelhető meg. Hasonló lüktetés érezhető Mozart g-moll szimfóniája (K 550, 1788. július 25.) 1. tételének főtémájában is, aprózott ritmikával.

Itt említjük, hogy Weiner „Rókatánc” tételének (1. Divertimento, Op. 20, 1933–34) 1. Figurájában, a főtéma megjelenését követően lényegében a kapuvári páros verbung 1-2. üteméhez is jól illő variáció hangzik fel, amely nagyon jól párba állítható Mozart g-moll szimfóniája 1. tételének 4. ütemével, de míg az előbbi a lá-hangról felfelé, utóbbi onnan lefelé ringatózva alkalmazza a jellegzetes, magyaros ritmikát. (A szimfónia-témát lásd: Zenekar, 2005/2., 31. l.)

A kanasztánc ritmusú, az egész magyar nyelvterületen népszerű dallamtípust északi vidékeinken rókatáncnak is nevezik. A Weiner

Tempo giusto [♩ = 120] 8

1. Figura

Hegedű

által feldolgozott dallamot Lajtha László gyűjtötte 1930-ban, Balassagyarmaton (lásd: Tari Lujza: Weiner Leó művészete a népzenei források tükrében – Weiner-tanulmányok, 2. köt., Bp., 1989, 76. és 126. l.).

Amint már említettük, Weiner főtémájának szintén kanásztánc-típusú változata már az 1700-as évek második feléből való „34 pesti magyar tánc vagy verbunk hegedűre” c. sorozat 23. számának triójában is megjelenik. Még jobban kiemeli a hangulati egyezést, hogy Mozart a verbungot indító motívum töredékével kezdi a főtémát, amely a 2. ütem végétől jellegzetes verbunkos hangulatban, a jól ismert kis szeksztre ráhajlítva ringatózik tovább. A „mi-lá lépésnek itt ugyanaz a hangulati töltése, mint a Hány-Intermezzo elejére „sodort”, kurucos ráringatózásnak.

Hogy mennyire hasonló hangulattípust képvisel Mozart főtémája, mint a kapuvári verbung, ez látható egyrészt a verbung 2. ütemének hasonló dallamívéből, továbbá a 3., 1., 2., és 3. ütem kezdőhangjaiból összeáll, hasonló dallami rajzolatból is.

Jellegzetes verbunkos hangulatváltást hoz a versenymű-főtéma 5–6. ütemének fá-hangja, amely a 7. ütemben fi-re hajlik fel. Beethoven Mozartnak ezt a művét érezte magához legközelebb állónak, így külön érdekességet jelent, hogy Beethoven Esz-dúr zongoraversenye (1808–1809) 1. tételének hőszi hangvételű, induló-zenéjébe is bekerült a Mozart-főtéma előkével megfricskázott, jókedvű, magyaros ritmikája, (Zenekar, 2004. jan., 25. l.) amihez hasonlót Beethoven majd két évvel később, az István király-nyitány Presto-indításának 5. ütemében is „odapödör”, magyaros hangulatot keltve. A Mozart-versenymű főtéma-utótagjának 11–12. ütemében indul az a sejtelmesen ringatózó, fá-mi-ri-re hullámvonal, amelynek felfelé hajló párvával („ri mi fá fi szó szí 'lá) a G-dúr hegedűverseny 1. tételének magyaros szakaszában (114. és 116. ütem) már találkozhattunk.

A főtéma-utótag zárógondolatában (vö. a kapuvári verbung utolsó előtti ütemével) újabb „egzotikum” bukkan fel: a tá-hang. Ezzel kapcsolatban érdemes párhuzamot vonni – figyelembe véve a kapuvári verbung primo- és szekundó-szakaszát is – Bárdos Lajos: Liszt Ferenc „népi” hangsorai c. tanulmányában VI. számmal szereplő harmonikus fríggel ('lá 'szi fá mi re dó ,tá ,lá) és a VIII. számmal található, cigányos fríggel ('lá 'szi fá mi ri dó ,tá ,lá).

Mozart, nyolc variációból álló zárótétele nyolcadokban mozgó, dallamkörülíró variációval folytatódik, ahol a verbunkos muzsika ri és di-közvetítőhangja mellé már a li is felsorakozik. (Vö. Bárdos Lajos cigányos fríggelével, a másik szolmizációs változatban: mi-ri-dó-ti li-szó-fá-mi.)

A 21–23. ütemben a zongora ugyanazzal az energikus, verbunkos ritmikával folytatja a variációt, ami már a G-dúr hegedűverseny (1775) 1. tételének magyaros szakaszában (117. és 120. ütem) is felbukkant. Ugyancsak jellegzetes a 40. ütemben kezdődő, magyaros előkével indított, tizenhatodos variáció hangvétele.

Tipikus verbunkos variációt hallunk a 64. ütemtől, amelynek „hőszi” hangvételű, pontozott ritmikájához a balkéz magyaros triolái adnak hangulati aláfestést.

A variáció utótagjában – a tétel 9. ütemében kezdődő főtéma-utótaghoz hasonlóan – hangulati továbbfejlesztésnek lehetünk tanúi: Mozart „barbaro” hangvételű hullámozgatja végig a verbunkos dallamgerinchez rendszeresen társuló, „egzotikus” ri ,di és tá-hangokon, a variáció bővérű, energikus, pontozott ritmikától duzzadó, második szakaszát. Ezzel a hőszi, verbunkos hangvételű már Mozart a-moll zongoraszonátája 1. tételének (K 310, Nr. 16, 1778 kora nyara) pontozott ritmikákkal, energikus szinkópákkal lüktető, hetyke ri-mi előkés negyeddal induló főtémájában is találkozhattunk (Zenekar, 2004. szeptember, 42. l.), amelynek 1. üte-

mében Beethoven Eroica-szimfóniájának (4. tétel) pontozott lovaglórítmusaira, 3. ütemében az Eroica (2. tétel) főtéma-utótagjának 2. ütemére, és az Eroica (4. tétel) főtémájának energikus lüktetésére ismerhetünk rá. A 96. ütemtől ismét táncos variációt hallunk, majd a 169. ütemtől a G-dúr hegedűverseny 1. tételének magyaros részéből már ismert ritmikái séma tűnik fel.

A Brahms-hegedűverseny (1878) magyaros zárótételéhez hasonlóan, a 221. ütemben Mozart is a mozgalmasabb 6/8-os lüktetésre vált. A táncos főtéma új köntösben lép elénk, és a 257. ütemben, a „kuruc” hangsoron felfutó zongora oktávjátékkal emeli ki a „szi-lá-tá-ti-'dó-'di egzotikus dallami hullámzást.

Lóháton ringatózó táncművelés

Beethoven, magyarok részére írt, István király-nyitányának Presto-része a magyar táncmuzsikára jellemző, energikus szinkópás ritmikákkal indul, majd egy előkével megfricskázott, magyaros ritmikái képlet állandóan ismétlődő lüktetésével folytatódik.

Vegyük jobban szemügyre ezt a ritmikát, amely nyilvánvalóan nem véletlenül került be ebbe a magyar történelmi témát feldolgozó kompozícióba.

Mivel ez a „ritmikái közhely” igen gyakran fordul elő már a XVIII. századi magyar táncokban is, érdemes egyúttal – egy kis történelmi kitéréssel – kísérletet tenni a táncmuzsikánkban előforduló, kedvelt ritmikái formulák eredetének tisztázására. Ez a vizsgálódás a távoli múltba, a magyar őstörténet világába vezet vissza bennünket, amikor úgy 6000 évvel ezelőtt, az Eurázsia síkságain élő népek – közöttük a magyarok elődei – megszelídítették a vadlovat. A ló háziasítása rendkívüli hatással volt népünk életére, és a lovas vándorlás életmódjának népmozgató hatását a mindmáig ható lószertetben, közvetlenül is érezhetjük. Az állat teljesítményének döntő szerep jutott a csaták kimenetele szempontjából, és innen származik az ismert, régi kínai mondás: a ló háta formálja az államot. (Lásd: Gulyás László: Lovas nemzet a magyar, Moson megyei műhely, 2005/1., 73. l.)

Álláspontunk szerint a magyarság legősibb mozgásélményeit a lónak köszönheti. A „négy lábón ringatózó” lovasnépi életforma során már gyermekkorától lelkébe ivódtak az állattal való szoros együttműködésnek köszönhetően „eltanult”, és egyben ízlésvilágát is formáló sajátosságok, a ló járásmódjaiból adódó ritmusok, amelyekben a lóval „együtt táncoló-ringatózó” lovas otthonosan mozgott. Az a bizonyos lóhát tehát sok mindent formált.

A megfáradt lovas, tagjainak kimoogatása, lelkének táncos való felgyógyítása során is bizonyára hű maradt ezekhez a „négy lábón haladó”, páros ütembe illeszkedő ritmusokhoz, amelyek őt hűség társára, erre a büszke és okos állatra emlékeztették.

A lovasnépi életforma, ember és állat szoros kapcsolata nagyon kedvezett a csikóknak, és a fiatal lovaknak, a fokozatosság elvét szem előtt tartó betanítása tekintetében is, ugyanis ennek módjától – illetve a ló izomzatának megfelelő méretű, fokozatos megerősödésétől – nagy mértékben függ későbbi használhatósága.

A „betörés” helytelen végrehajtása annak a nagy szakértelmet és nyugodtságot igénylő munkának, amit a fiatal ló betanításakor végezni kell, ugyanis a rossz tapasztalatok feltételes reflexei a lovat élete végéig elkísérik. Elgondolkodtató az is, hogy a honfoglaló magyarok nem használtak sarkantyút. Azzal (akkor még a csengő hangot adó, tarajos változat nem létezett) csak a Kárpát medencében ismerkedtek meg. A lovasnépi életforma szoros kötődést, „lelki” kapcsolatot alakított ki az állattal, amelyhez ha-

sonló munkavégzésre használt lovak esetében csak ritkán alakul ki. Táncmuzsikánk hangulati változatossága (hullámzása), régi népdalaink egy bizonyos hangulattípuson belül ringatózó hajlításai mögött is ezt a bizonyos lovasnépi, „imbolyogva billegő” ízléskultúrát véljük felfedezni, és a verbunkost táncoló táncos büszke, méltóságteljes visszafogottsága mögött is a lovasember egyenes tartással párosult, egyenes jellemvonását, bátorságát és nyíltságát érezzük. Amint sorozatunk második fejezetében (35. l.) már olvashattuk, Lenau, a német romantikus költészett nagy alakja – aki a huszároknak külön versciklust szentelt – így írt róluk: „Szeretnék olyan tősgyökeres, tüzes, nyílt és természetes, huszárosan bátor és jószívű lenni, mint ők ...”

Itt jegyezzük meg, Réthei P. Marián kitűnő könyvére utalva (A magyarság táncai, 1924, 37. l.), hogy a szintén síkvidéki lovasnép, a kozákok tánca ugyanakkor nem mutat egyezést sem a magyar lassú, sem a friss táncokkal. A tüzes, de féktelenkedéstől, illetlenségtől mentes, büszke magyar tánchoz hasonlítva – amelyből szinte sugárzik a lélek áradása – a kozák tánc show-műsorba illő testmozgásai (földreguggolások, „rugdalózások”, hirtelen felugrások) elütnek ettől a lelki beállítódástól.

Lássuk hát, hogy a „lágýabb” lelki beállítódású, mélyérzésű, inkább a moll (illetve lá-pentaton) karakterhez vonzó magyarországi milyen ritmusokat tanulhatott el kedves társától, a – lovas aktív, ritmikus mozgását, együttműködését is feltétlenül igénylő – lovaglások idején. A ló az évezredek során, a vele „testi-lelki” jóbarátságban élő lovasember jellemét és tulajdonságait is formálta.

Ami a magyarság lovainak temperamentumát illeti, feltétlenül figyelembe kell vennünk, hogy az ázsiai lovak az ún. melegvérű típusba tartozó, gyorsmozgású, kitartó, élénk vérmérsékletű állatok voltak, szemben a nyugati, hidegvérű, nyugodtabb temperamentumú lovakkal. Lássuk hát, milyen megfigyelések adódnak az öröklött, belülről fakadó ritmusérzék (akinek nincs ritmusérzéke, sohasem lesz jó lovas) által ösztönzött, energikus táncstílus – annak könnyedén ringatózó, rögtönzésre, aprózásokra hajlamos természete – és a lovasnépi életmód összefüggésében.

Az alábbiakban felvázoljuk a ló fontosabb járásmódjait, megjegyezve, hogy a lábdobbanások során hallott ritmikai képlet – folyamatos mozgásról lévén szó – aszerint változhat, hogy melyik mozgási fázisban kívánunk bekapcsolódni a folyamatba.

1. Lépés – mérsékelt tempójú, 4/4-es ütembe helyezhető patadobbanásokat hallunk a négylábú állattól, aki egyszerre csak az egyik lábát emeli: ♩ ♩ ♩ ♩

2. Ügetés – a hallásélmény hasonló, mint a lépésnél, de egyszerre két láb hagyja el a talajt (a jobb első a bal hátsóval, a bal első a jobb hátsóval egyszerre lép), így gyorsabb, energikusabb, ugrásokkal „lebegve” haladó a ló mozgása.

A vágtnak (galoppnak) különböző fajtái vannak.

3. Rövid vágta (iskolagalopp) – a ló két hátsó lába majdnem egyidőben, „előkés” módon, éles ritmusban ér földet, amit a két első láb dobbanása követ. A ló teste közben felfelé irányuló mozgást is végez, ami fokozott mozgásbeli összerendezettséget kíván, elegáns, nem gyors, „rövid” haladást eredményezve.

Ritmikai képlete: ♩ ♩ ♩ ♩ A paták dobbanása a valóságban – a haladási sebességtől függően – ilyenformán hangzik: ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ vagy ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ hasonlóan a Mozart C-dúr fuvola-hárfa-verseny (1778) zárótételének, magyarosan bokázó főtémájában többször is előforduló ritmikához.

4. Közepes tempójú vágta – mivel gyorsabb a rövid vágtnál, a ló két hátsó lába nagyjából egyszerre ér földet, amihez a két első

láb a rövid vágtnál látott módon csatlakozik. Ritmikai képlete: ♩ ♩ ♩ ♩ a paták dobbanása a következőképpen alakul (lásd Beethoven István király-nyitányának (1811) Presto-főtémáját, valamint régi magyar táncaink ritmikáit): ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩

5. Vágta – gyors haladási mód, a ló az egyik hátsó lábával rugaszkodik el, de két hátsó lába nagyjából egyidőben ér földet, majd két első lába kis „lebegési” szünet után, gyors egymásutánban ér talajt. Képlete ♩ ♩ ♩ ♩

A patadobbanások gyakorlatilag a következő ritmikát adják ki, lásd Beethoven G-dúr (Op. 58, 1805–1806) zongoraversenyének zárótételét (Rondo, vivace): ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩

6. Versenyvágta – a leggyorsabb haladási mód, a ló térélelő ugrásokkal halad. A hátsó két lábbal történő elugráskor nagyjából egy, majd az első lábakkal közel egyidőben a talajra érkezéskor szintén egy dobbanást hallunk. Mindkét patadobbanás alig hallható, igen rövid „előkével” szólal meg. A két dobbanás közötti, hosszú „lebegési” szünetben a ló nyújtott testhelyzetben van. Ennek a nyújtott ritmusú „lovaglórítmusnak” a lüktetését adja vissza Beethoven a III. szimfónia zárótételének magyaros epizódjában ♩ ♩ ♩ ♩ / ♩ ♩ ♩ ♩ / ritmikával, valamint a VII. szimfónia magyaros zárótételében is, utalva a tétel tartalmiságára.

A versenyvágta során a ló mozgásában egy – a lovas által is jól érzékelhető – gyors, *szinkópás lüktetés*: ♩ ♩ ♩ ♩ is érvényesül, az alábbi patadobbanásokkal: ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩ ♩

A fentiek alapján tehát a következő, igen fontos megállapítást kockáztathatjuk meg: az évezredek során, a lovak járásmódjai révén beivódott mozgásélmények azt valószínűsítik, hogy már a magyarok ősi tánca is az imént bemutatott patadobbanások ritmikai kombinációjára, variálására épülhetett, és páros ütemben lüktetett.

Ennek alapján a XVIII. századi magyar hangszeres zene kanasztánc-típusú ritmikai is feltehetően ősi, még a lóval való „együtt táncolás” mozgásélményében gyökerező ritmusokat hordozhatnak magukban, (mári és csuvas dalokkal egyező ritmikák!) és gyanítható, hogy ennek a fajta, páros ütemű tánc típusnak az elterjesztésében az Európába egyetlen félnomád ázsiai lovasnépként sikerrel beékelődött magyarságnak fontos szerep jutott.

Megfontolandó lenne tehát a magyaros „lovasnépi ritmika” kategóriába besorolni azokat a magyaros ritmusokat, amelyek szép számmal fordulnak elő Domokos Pál Péter: Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században c. kiadványában is (1978).

Úgy tűnik hát, tulajdonképpen a lényegre tapint Csokonai a Dorottyában (1799), amikor a magyar tánc hallatán azt írja: „...minden magyar szívek azonnal buzdulnak, Ősi természetes lángjaiktól gyúlnak.” Ezzel kapcsolatban igen tanulságos olvasmány Réthei Prikkel Marián: A magyarság táncai című, alapvető munkájának (1924) „Táncos magyarok” című fejezete (9–19. l.).

Verbunkos és magyar nóta

Korábban (Zenekar, 2005/1., 41. l.) már foglalkoztunk Mozart C-dúr fuvola-hárfa-versenye (1778. április, K 199) zárótételének magyaros főtémájával, annak később a csárdás-irodalom által is kedvelt „icike, picike, de csinos” záróformulájával.

További összehasonlításként itt közöljük a „34 pesti magyar tánc vagy verbunk hegedűre” című gyűjtemény 32. sz. táncát. A 2., 15., 3. és 2. ütem tizenhatod-meneteiből a Török induló (1778 nyara) magyaros közép része bontakozik ki előttünk, míg a 6. ütem második felében induló motívumban a fuvola-hárfa-verseny „icike, picike...” záróformulájára ismerünk rá.

Moderato sempre in C minore

9

10

De még azt is meg-dup-lár-ta, ha az a - nyám meg-dor-gál-ta;
Az lett a sok nó-ta vé-ge, kint nyug-szik a te-me-tő-bei;

11

Megy a nász-nép lá-nyos ház-hoz, lúz a cí-gány ví-gat, zen-gót, ví-gat, zen-gót.

A fentiek alapján feltételezhetjük, hogy a Pestről származó, és Zgurits Imre, városi toronyzenész-karmester által lemásolt gyűjtemény táncai 1778 előtről valók. Minthogy a 32. számú verbunk első sorának dallama a Hány-Intermezzo forrásul szolgáló, 1802-ben, Budán megjelent, Gáti-féle verbunkos dal főtémájának kevésbé kiforrott előzményének tűnik, ez is arra utal, hogy néhány évtizeddel a századforduló előtt keletkezhetett.

Mozart „csárdás”-dallamához kapcsolódva, az időben kicsit előre ugorva említjük, hogy az 1840-es éveket követő népies műdal-korszak magával viszi a verbunkos-korszak hangulatvilágát. Visszaköszön belőle a verbunkos (moll) dallamgerincből (B-hangulattípus) eredeztethető hangulati fordulat, a „lá-’fá kis szekest-lépés, amellyel pl. Haydn g-moll, zongorás triójának (1. tétel) főtémájában (1794, Hoboken-jegyzék XV. 19), Mozart g-moll szimfóniájának (1. tétel) főtémájában, Beethoven G-dúr hegedűrománcának 65. és 67. ütemében, és az F-dúr hegedűrománc „hősi”, Kossuth-nóta refrénre emlékeztető, f-moll közép-résében (59–60. ütem) is találkozhatunk. Mozart d-moll zongoraversenyének (K 466, 1785. febr. 10.) zárótételében, a magyaros főtéma kis szekestre fellépő fordulatóból (vö. a 7. sz. kotta 3. ütemével is) például Huszka Jenő „Gül baba” c. operettjének (1905) verbunkos hangulatot felelevenítő, „Darumadár fönn az égen...” kezdetű (Mujko nótája), népies műdalának jellegzetes motívumát halljuk ki, amit népzene kutatóink „hivatalból” szentimentális fordulatként jellemeznek... (A d-moll zongoraverseny-főtémát lásd Zenekar, 2004. szept., 42. l.) Huszka dallama a verbunkos moll dallamgerincen hullámszik végig, a XVIII. század óta kedvelt, di-hangulati kitérővel. Amint az előjáték is mutatja, a dallam a „kuruc hangsor”-ba (A-hangulattípus) illeszkedik, de a 2. versorban (az Andante tempójelzésű dal 4. ütemében) – jellegzetes verbunkos hangulatváltással – fá-hangra vált. A Piu mosso-szakasz újabb hangulati hullámszást hoz, végül a dal verbunkos jellegű lezárását az utójáték még karakterisztikusabban ismétli, a Himnusz elő- és utójátékát lezáró ütem halk, előkés „sarkantyúpendítéssel” kísért, táncos formulájával.

Másféle, igen régi hangulattípust idéz meg Dankó Pista „Eltörött a hegedűm...”, kezdetű, a lá-pentaton dallamok egyszerűségére emlékeztető nótája (a lágy, moll jellegű dallam teljes hangkészlete lá ti dó re mi). A dallam rendkívüli népszerűsége is bizonyítja, hogy népünk továbbra is mennyire kötődött ehhez a távoli múltat felidéző, „tisza” hangulattípushoz. „Visszaadtál nekem egy vesztett világot!” – írja Dankó Pistára emlékezve Ady „Dankó” c. versében (1903).

A továbbiakban lássunk két példát arra, hogyan él tovább az a bizonyos hangulati ringatózás a magyar nótában, aminek sémaszerű előfordulását mind a verbunkos muzsikában, mind pedig Mozart és Beethoven magyar inspirációra keletkezett műveiben már korábban is megfigyelhettünk (lásd Zenekar 2004. szeptember, 42. l. – Török induló, és Zenekar 2004. január: Bihari- és Beethoven kottapélda a 22. lapon).

Az utóbbi két kottapéldát – a Fejes Imre által szerzett „Nótáskedvű volt az apám...” és Kurucz János: „Balogh Örsze keszkenője...” kezdetű nótát – a Zeneműkiadó „Szól a nóta” címmel kiadott füzetéből (2. kötet, 1964. és 1. kötet, 1962) vettük. A „kuruc hangsor”-on (A-típus) ringatózik felfelé Vincze Zsigmond „Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország...” kezdetű népies műdala (a „Hamburgi menyasszony” c. operettben, annak bemutatója alkalmával hangzott el először 1922 januárjának végén, a Városi (Erkel) Színházban), utána az ősi pentaton (ti-vel kiegészült) hangulattípuson (C-típus) lefelé ereszkedve, majd a „hősi” harmonikus moll (B-típus) lépcsőfokain ismét felfelé haladva.

Ezt követően, a verbunkos hangulati hagyományokat őrző műdal elején hallható dallam hangzik fel ismét, de ezúttal diadalmasan hullámszik végig a „hősi” harmonikus moll hangsoron a befeljező zenei gondolat, hogy végül szép, lá-pentaton hangulatra emlékeztető fordulattal pihenjen meg a záróhangon. Bartók a zenekarra írt Concerto (1943) 4. tételében gyönyörűen hullámsztatja, „ringatja meg” Vincze Zsigmond szép dallamát, aki ezt már nem érthette meg, mert aránylag korán, 1936-ban utolérte a halál.

Tehát a fentiek alapján semmi okunk rá, hogy népies műzenénk hasonló fordulatait látva üres, gyökértelen, újabb fajta stílus-teremtő próbálkozásként tekintsünk ezekre, még ha esetlen, ügyetlen formában jelennek is meg a XIX. század „zenei demokratizmusa” jegyében alkotó „szerzők” neve alatt.

A magyar nótában mi nem elsősorban a népdal valamiféle „elkorcsosult” változatát (bár lehetnek köztük ilyenek is szép számmal), hanem a verbunkos táncmuzsika hangulatvilágából kisarjadt, újabb, magyar népies műzenei stílust látjuk.

Természetesen nem áll szándékunkban védelmünkbe venni ennek a talán túlságosan is széles körben, „aktívan” művelt stílusnak sekélyes produktumait, csupán megjegyezzük, hogy a felületes és általánosító ítékezés miatt a nóta-szónak mára meglehetősen negatív kicsengése lett, pedig ez a tömegtermelésre berendezkedett, népies dalkultúra a korábbi századok muzsikálásában gyökerezik. Tehát ha már összehasonlításokra törekszünk, ezt leginkább a nóta és a verbunkos zene vonatkozásában lenne érdemes megtennünk, hogy lássuk, hogyan követi ezt a „hősi” hangulati elemeket hordozó, de a XIX. század derekára már elvirágzott stílust, a szövegének köszönhetően mindenki számára könnyen hozzáférhető – a népdalkutatók szemszögéből nézve szentimentálisnak tűnő – nótastílus. És itt hadd utaljunk a magyar lélek mély érzelmi gazdagságot rejtő, elérzékenyülésre hajlamos, belső világának ismeretében (lásd a téma „szakértőinek”, Petőfinek és Lenaunak versrészleteit: Zenekar, 2004. december, 35–36. l.) a később, a felületes általánosítás eredményeként, a saját paródiájukba átcsapó, kocsmai produkciók nyomán megalkotott, „sírva-vígadó magyar” típusára...

*

És most következzenek a Magyar Táncok c. sorozat utolsó három táncának forrásai:

19. A tánc első dallamának eredetére Bereczky János mutatott rá: „Egressy halotti harangozása (2. Friss), a már említett, Kecskeméty Józsi munkái zongorára” c. sorozatból.

Friss.
No. 2.

A 2. dallam (25. ütem) a „Kis szekeres, nagy szekeres...” kezdetű népies műdal, amit már Anton Rubinstein is feldolgozott „Fantasie sur des Mélodies Hongroises pour le Piano” c. művében (1858), írja Major E. (A népies műdal Színi Károly: A magyar nép dalai és dallamai – 62. szám, megjelent 1865 és 1872 – című gyűjteményében is megtalálható.) Szöveg nélküli változata Sárközy Ferenc „Elfogyott a nóta” című csárdása (1. Allegro), amely Pesten jelent meg 1853-ban. Bognár Ignác „50 eredeti Nép és Magyar Dal” c. kiadványa közli szöveges változatát. Íme Sárközy csárdása:

Allegro.

20. Brahms 20. magyar táncának ismertetése előtt, elsőként vegyük szemügyre Haydn 1794-ben írt, kései g-moll zongorás triója (Hoboken XV. 19.) 1. tételének, ri-hangra hullámoztatott, verbunkos hangulatot árasztó főtémáját (közli Szabolcsi: Válaszút, 1963, 152. l.).

Andante

A főtéma pontosan tükrözi Brahms 20. magyar táncának hangulatát, és az 5. ütem hangulattípusa jelenik meg kissé variált ritmikával Mozart d-moll zongoraversenye (1785) 3. tételének magyaros főtémájában, valamint Schubert gyönyörű, f-moll, négykezes fantáziájának tempo primo részében (1828).

A 20. magyar tánc témájához elvezető, hasonló hangulattípusú képviselő dallamok sorából helyezük most előbbi példánk mellé, a szintén Haydn kései korszakából való, 103. számú (Esz-dúr) „Üstdobpergés” szimfónia (1795) 2. tételének elején felhangzó főtémát, és az ismétlődés utáni 8–11. ütemet.

12 A verbunkos dallamgerince épülő, jellegzetes ri hangulati kiterővel színesített főtéma 2. ütemének vége a Kodály Hány-Intermezzo elejéről jól ismert, „kurucos” hangulati háttérbe illeszkedik, és erre „rímél” a 4. ütemben hallható fordulat is.

Lássuk most Kodály Intermezzo-főtémáját, és annak 4. ütemében ugyanazt a verbunkos formulát, amit Haydn 4. ütemében is megfigyelhettünk:

Andante maestoso, ma con fuoco ♩ = 120

13 Kodály a folytatásban az 1. ütemet egy kvinttel feljebb megismétli, és utána illeszti oda a 2. ütem motívumát. Beethoven a G-dúr hegedűromán verbunkosában (63–64. ütem) ugyanezt teszi! (Lásd Zenekar 2004. szept., 44. l., 3. ütem.) De visszatérve Haydn főtémájához – és egyúttal aláhúzva, hogy ez a Haydn által a hegedűkre bízott dallam, magyaros inspiráció nyomán, magyar közvetítéssel kerülhetett Haydn-hez – hívjuk fel a figyelmet a szimfónia 2. tételének ismétlődés utáni 8–11. ütemében található, a végén jellegzetesen visszahajló verbunkos motívumra (ennek a verbunkos dallamgerinc B-hangulattípusához tartozó motívumnak hangulatváltó szerepe van az előtte lévő A-hangulattípushoz képest), amely ugyanilyen hangulatváltó szerepkörben, és ugyanazzal a végén visszahajló módon található meg Beethoven G-dúr hegedűrománának verbunkos szakaszában (1801–1802), illetve c-moll vonósnégyese (Op. 18, 1801) 4. tételének elején (Lásd Zenekar, 2004. szeptember, 44–45. l.). Csupán feltételezzük, hogy ennek a motívumnak a forrása XVIII. sz. utolsó évtizedeiben keletkezett „Cse-rebogár”-nótánk 3. sora lehetett, de mindenesetre egyértelmű, hogy a motívum a verbunkos dallamgerinc B-hangulattípusára épül. Haydn 2. tételének főtéma-periódusa végén – a hangulati ringatózás eszközeként – a di, majd három ütemmel később a tá-hang is megjelenik, így elmondhatjuk, hogy Haydn a tétel első (c-moll) szakaszában – a moll verbunkos dallamgerinc vonzáskörébe került „egzotikus” közvetítőhangokat is számítva – egy önálló, 12 fokú hangrendszerre szerveződött, moll jellegű hangsoron vezeti végig dallamát. Ez a moll hangsor a hozzá tartozó „különlegességekkel” teljesen elüt a nyugati zenében, korábban használt moll hangsortól. A verbunkos zene „egzotikus” sajátosságainak vizsgálata során természetesen számításba kell vennünk, hogy a balkáni népeket is érték keleties zenei hatások. Ezért csupán annyit állítunk, hogy a sajátos karaktert képviselő, ugyanakkor nyitottsága révén szívesen és sikeresen asszimiláló, a lá-pentaton hangulati körben nevelkedett, ehhez a lágyabb hangulattípushoz a hétfokúság kialakulása után is kötődő, de időközben más hangulattípusok irányába is szívesen elringatózó, igen eredeti sajátosságokkal rendelkező magyar táncmuzsika közvetítésével kerülhettek ezek az egzotikus elemek Haydn 103. szimfóniájának lassú tételébe.

14 Természetesen a magyar táncmuzsikában szép számmal vannak dúr jellegű dallamok is, de ehhez a zenestílushoz a lágyabb karakter áll közelebb. Ennek a lelki beállítódásnak következménye a verbunkos moll dallamgerinc, és a köréje szerveződött közvetítőhangok rendszere. Itt jegyezzük meg, hogy Haydn magyar hatáso-

kat mutató szerzeményeinek zöme 1780 után keletkezett. A tanulmányunkban hivatkozott g-moll zongorás trió (1794), a Rondo all'ongrese (1795) és az „Ústdobpergés” szimfónia (1795) mind a kései művek sorába tartoznak. Elmondhatjuk tehát, hogy míg Mozart már 1775 nyaratól kezd komolyan foglalkozni a magyar táncmuzikával, a nála 24 esztendővel idősebb – ráadásul 1769-től az év nagy részét Fertődön töltő – Haydn esetében ez az érdeklődés csak fokozatosan nyilvánul meg. Még közelebb visz bennünket Brahms 20. magyar táncának első témájához Svastits N. János „Érzés hangjai” címmel, Császár Ferenc: Aradi vészlapok c. könyvének (Pest, 1844) végén megjelent, lassú verbunkosa, amit érdemes összehasonlítani Haydn g-moll zongorástriójának főtemájával (lásd 14. sz. kotta.) A Svastits-dallamforrás jelzete a Zenetudományi Intézet könyvtárában Ma 987.

ÉRZÉS HANGJAI.
Svastits Nep. Jánostól.

Adagio.

A Svastits dallamához hasonlóan, a ri-hangra ráringatózó, és a „kuruc” hangsor hangulatába illeszkedő (lásd a „Kecskemét is kiállítja nyalka verbunkját...” kezdetű dallamunk 1. és 4. sorát) motívummal találkozunk Borzó Miska Isteni csárdásának első 4 ütemében is, amelynek felütése mögött a mi-fi-szi-lá fordulat rejtezik (lásd Zenekar, 2004. szept., 43. l.)

Végül lássuk Patikáros Károlynak (Rózsavölgyi Márk zenekarában muzsikált) Galgóczy emlék címmel, Pesten, 1853-ban megjelent kiadványának 2. frissét, amelynek dallamát 1862-ben Mosonyi Mihály Palotási János szerzeményeként dolgozta fel.

Hogy ezt a dallamot Palotási szerzeménynek tartották, ebben a kor szemlélete is tükröződni látszik, amely vitatta, hogy egy cigányprímás lehet az igazi szerző. Esetünkben ebben van is némi igazság, ugyanis Patikáros Károly 2. Frissének vezető motívuma (amely a Friss-ben háromszor is elhangzik, miként majd Brahms 20. táncában is) szinte teljesen Svastits bevezető motívumát követi (amit viszont érdemes összevetni 4. kottapéldánk, 1811-ből való, Bihari-dallamával). Ami Patikáros 4 ütemes, átvezető motívumát illeti (amit Brahms szintén felhasznál), ez ritmikai lüktetését tekintve Svastits 2–3. üteméből látszik meríteni, és lényegében verbunkos módra „megringatott” változata annak a hasonló terjedelmű és hangulatú, szintén átvezető motívumnak, amely néhány évtizeddel később Dankó Pista (1858–1903) híres, „Most van a nap lemenőben...” (1900) kezdetű nótájának 9–10. és 13–14. ütemében él majd tovább (lásd: Szabolcsi: A magyar zenetörténet kézikönyve, 1955, 150. l.). Mindez persze nem változtat a tényen, hogy Palotási nem tekinthető a dallam szerzőjének, ezért az 1853-as Patikáros-féle kiadvány alapján mutatjuk be a dallamot. Min-

denesetre Haydn már említett, g-moll zongorás triójának (1794) verbunkos jellegű, igen hasonló főtemája (1. tétel) azt sejteti, hogy a dallam előzménye valahol a XVIII. század második felében gyökerezik. A 20. tánc 25. ütemétől (Vivace) hallható téma a „Két Honvéd dal és Csárdás Zongorára” c. füzetből való (Pest, Treichlinger J. kiadása, lásd a 2. dal utáni 2. csárdást) – írja Major Ervin.

21. Major E. erről a következőket írja: „A 21. táncból csupán a 2. (záró) dallam (Helyre Kati) ismeretes. Herdy Ferenc már a hatvanas években átírta zongorára.” Mivel a tánc 1–48. ütemében feldolgozott dallamok forrására a zenetudománynak azóta sem sikerült nyomára akadni, ezúton élünk a lehetőséggel, és közöljük Patikáros Ferenc „Bárándy emlék. Eredeti csárdás” (Pest, 1855) 3. számú Frissét, a Régi Zeneakadémia könyvtárának anyagából.

A tánc 49. ütemétől hallható a Herdy Ferenc által Pesten, „Népies csárdások zongorára” címmel megjelentetett kiadványban található „Hejre Kati”.

„HEJRE KATI.”

21 magyar tánc – és egy „ráadás”...

Brahms magyar táncainak eredetét vizsgálva, külön ki kell térnünk a röviddel a Táncok 3-4. füzetének elkészülte előtt komponált, D-dúr hegedűverseny zárótételének magyaros főtémájára.

A kettősfogásokban, energikus akkordokkal megszólaltatott h-moll főtémában Reményi Ede robusztus, erőteljes duzzadó, tüzes, tercmenetekben és akkordjátékban gazdag, látványos hegedülési stílusára ismerünk rá. Úgy tűnik, az ő 1849–50. évi hamburgi fellépéseinek emléke, majd 1852 decemberében történő, újbóli megjelenését követően, Brahmsra gyakorolt hatása érhető tetten ebben a táncos zárótételben. Brahms 1853. január 17-én jegyzi le az „Ez a kis lány, hamis kis lány...” című dal témáját, aminek dallamára majd megírja Op. 21-es (Nr. 2.) „Variationen über ein ungarisches Lied” című, 14 variációt tartalmazó zongoradarabját.

A népies dal a Füredi-Bognár féle, „100 magyar népdal” c. gyűjteményben 22-es számmal, 1851-ben, majd a bővített kiadásban 1853-ban jelent meg. A dallam a 3. számú darabja annak a tizenkilenc, Reményi által lejegyzett, magyar dallamokat tartalmazó sorozatnak, ami 1853. június 22-én került be Liszt „Magyar románygyűjtemény” feliratú kottáskönyvébe, Weimarban:

„Ez a kis lány, hamis kis lány...” „D’origine selon toute probabilité de Heves” (Wagner Museum, Bayreuth, NA II Ch 1.)

A dallam akkordikus lejegyzése Reményi energikus előadásmódjára vall, amit Brahms 1861-ben megjelent zongoradarabjának témájára pillantva is felismerhetünk, amely szintén D-dúrban áll.

Nr. 2 (Thema) (mit 14 Variationen)

Allegro

De még tanulságosabb számunkra a Liszt-kottáskönyvben 13. számmal szereplő, töredékesen fennmaradt (csak a befejező 4. ütemet tartalmazó), Reményi Kossuth-nóta-feldolgozásának tűnő, Reményi-bejegyzés vizsgálata (Wagner Museum, NA II Ch 1.):

A töredék 2. üteme akkordikus köntösbe öltözteti a világosan felismerhető, Kossuth-nóta-motívumot, és mivel annak lejegyzésére akkor került sor, amikor közös, két hónapos németországi turnéjuk végén Reményi és Brahms Liszt-nél vendégeskedett Weimarban, okkal feltételezhetjük, hogy az 1848-as szabadsághős szerepét nyíltan vállaló Reményi Kossuth-nóta-feldolgozása Brahms számára sem lehetett ismeretlen.

Ennek a kézirat-töredéknek (lásd a 2. ütem akkordsorának felső tercmenetét) dallamot „feldúsító”, reményis játékmódját követve közöljük most Brahms magyaros főtémája mellé helyezve a Kossuth-nóta óta tercmenetekben mozgó dallamát, a Brahms-főtéma hangkészletének felhasználásával:

A Brahms-hegedűverseny zárótételének főtémája a Kossuth-nóta pontos hangulati „lenyomata” (Az összehasonlítást a főtéma 6. ütemétől kell kezdeni, az ütem végét alsó físzszel figyelembe véve, majd a főtéma elejére ugrani.)

B. Fehér Jenő: „Szép asszonynak kurizálok...”

Kurizál (courtiser)=udvarol

(„Szól a nótá” című sorozat, 1. füzet)

Íme hát, a Kossuth-nóta hangulati „megidézése” Reményi előadásmódjában, Brahms hegedűversenyében!

Ha jobban szemügyre vesszük a versenymű főtémája 6. ütemének hangkészletét (alsó físzszel), majd a főtéma elejére ugorva követjük végig a főtémát, az abban elrejtett Kossuth-nóta dallamát ismerhetjük fel. A főtéma pontos hangulati lenyomata a Kossuth-nótának, amely verbunkos táncritmusokkal ad „energiát” a Brahms által először 1849 őszén, Hamburg-Altona kikötőjében, a menekült magyar honvédtisztoktól hallott dallamnak.

Az energikus ritmika régi verbunkos táncaink lüktetését követi, feszes „tánclépéssel” adva nyomatékot a 3. ütem utolsó nyolcadának, amihez a vonósok mozgalmassá váló, feszes nyolcadai biztosítanak hangulati háttérrel.

Érdemes összevetni a hegedűverseny főtémája 3. ütemének utolsó nyolcadára eső hangsúlyt a Reményi-kézirat 5. számában, az 1. ütem 4. nyolcadára gondosan kiírt, táncos hangsúllyal (lásd Brahms 3. táncának forrását: Zenekar, 2004. december, 38. l.).

Ha összehasonlítjuk a főtémát uraló ritmikai sémát verbunkos táncaink szinkópás lüktetés által vezérelt, energikus ritmusaival, látni fogjuk, honnan nyerte a ritmikai inspirációt a Kossuth-nóta nyomán keletkezett, táncos főtéma.

Amint korábban már láthattuk, ugyanerről a töről fakad az a táncos lüktetés is, ami Mozart hegedűmuzsikáját áthatja (lásd Zenekar, 2005/2., 31–32. l.).

Reményi belső tüztől, szenvedélytől áthatott, spontán („cigányos”) előadói stílusával kapcsolatban tanulságos elolvasni Liszt véleményét (A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon): „Reményi eszménye valószínűleg a cigányoké, ezek egész büszkeségében, a keserűség mély érzelmében, sokoldalú és sokszínű álmodozásában, vitor és czifrázkodó ihletében áll az... Ő az egyedüli, ki a mostani hegedűjátékosok közt bírja a valódi forma hiteltel hagyományait, valamint e művészet ezoterikus (megj.: csak a beavatottak számára érthető) érzékét...”

A Brahms-versenymű zárótétele a „Poco piu presto” szakasszal ér véget, amely a főtéma lüktetésének triolálás átalakításával vesz szilaj lendületet, mintha a kíséret trioláinak sodrása most már a szólistát is magával ragadná. Végül a szilaj vágta alábbhagy, a lendület megtörik, és a megfáradt hegedű csendesesen suttojja maga elé: „Elfogyott a regimentje...”

Pillanatnyi csend támad, és – mintha hamvaiból újjászülető fönix szárnyalna fel – diadalmas D-dúr akkordok zendülnek.

Így zárul Brahms 1878-ban, mintegy ráadásként írt, „saját” magyar tánc – a huszonkettedik... Rakos Miklós

Sabrina Paternoga:

Nők a zenekarokban

*A nők aránya a zeneművészeti főiskolákon és a kultúrzenekarokban
Teljes körű, nemek szerinti és hangszerspecifikus vizsgálat a német
zeneművészeti főiskolákon és zenekarokban*

A freiburgi zeneművészeti főiskola 2002. évi kutatási projektjének keretén belül, amelynek témája a „Zenekari művész mint szakma” volt, először került sor egy teljes körű, a nemek szerinti megoszlást is figyelembe vevő hangszerspecifikus vizsgálatra a német zeneművészeti főiskolákon és zenekarokban. Ennek során vizsgálták valamennyi, a Német Zenei Egyesület (DOV) által szervezett, német zenekar zenészeit (a felmérésben részt vett 8725 zenész a zenekarokban foglalkoztatott összes muzsikusként nagyjából 85 százalékát teszi ki), továbbá az összes zeneművészeti főiskola mindegyik hallgatóját, akik a 2001-es nyári és 2001/02-es téli szemeszterben zenekari zene szakon tanultak illetve végeztek.

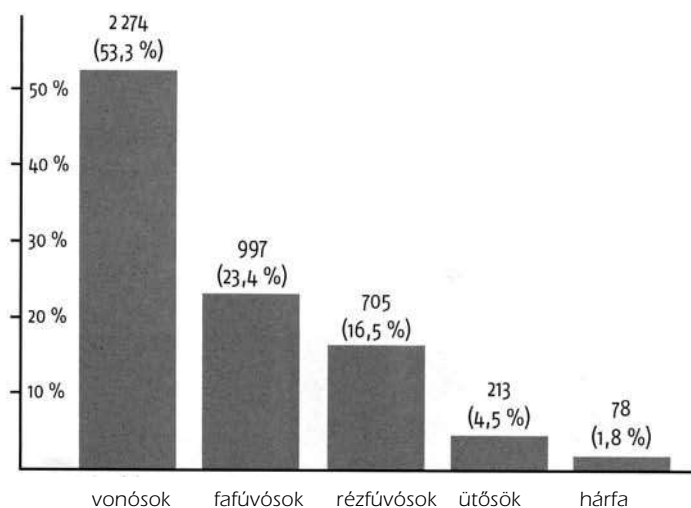

A nők aránya a hárfán és a fuvolán játszó hangszeresek között a legnagyobb

	Nő		Férfi		Összesen fő
	fő	%-os arány	fő	%-os arány	
Hegedű	800	67,80%	380	32,20%	1180
Brácsa	220	60,94%	141	39,06%	361
Cselló	267	53,72%	230	46,28%	497
Bőgő	61	25,85%	175	74,15%	236
Vonósok	1348	59,28%	926	40,72%	2274
Fuvola	243	73,64%	87	26,36%	330
Oboa	156	62,65%	93	37,35%	249
Klarinét	107	41,31%	152	58,69%	259
Fagott	74	46,54%	85	53,46%	159
Fafúvósok	580	58,17%	417	41,83%	997
Kürt	81	33,33%	162	66,67%	243
Trombita	29	14,22%	175	85,78%	204
Pozan	22	10,68%	184	89,32%	206
Tuba	4	7,69%	48	92,31%	52
Rézfúvósok	136	19,29	569	80,71%	705
Fúvósok	716	42,07%	986	57,93%	1702
Ütők	71	91,03%	7	8,97%	78
Hárfa	71	91,03%	7	8,97%	78
Összesen	2168	50,81%	2099	49,19%	4267

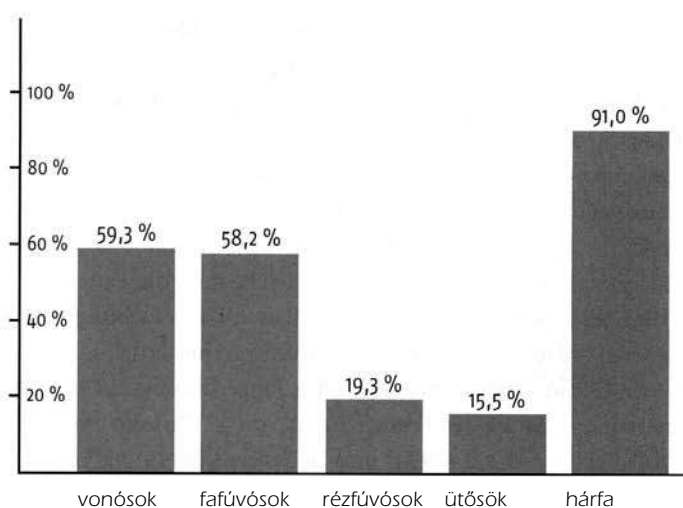
Hallgatók és végzősök a zeneművészeti főiskolákon

A 2001/02-es téli szemeszterben 23 főiskola 17 749 hallgatója közül 4267-en választották a zenekari zene szakot, ami a zeneművészeti főiskolán tanulók számának 24 százalékát jelenti.

1. grafikon: A német zeneművészeti főiskolákon a 2001/02 – es tanév téli szemeszterén zenekari művész szakon tanuló hallgatók száma hangszeres csoportok szerint

1. táblázat: A német zeneművészeti főiskolákon a 2001/02 – es tanév téli szemeszterén zenekari művész szakon tanuló hallgatók száma

2. grafikon: A 2001/02 – es tanév téli szemeszterén zenekari művész szakon tanuló női hallgatók százalékos aránya a német zeneművészeti főiskolákon

Ezen adat alapján megállapítható, hogy a zenekari zene szakon tanulók száma 1997 óta több mint 300-zal emelkedett. (Az 1997-es nyári szemeszternek 3947 hallgatója volt.)

Ha a 2001/02-es téli szemeszter vonatkozásában a zenekari zenesz szak 4267 hallgatójának hangszercsoportok szerinti megoszlását tekintjük (1. grafikon), akkor a zenekar összetételének megfelelően a vonós hangszereken tanulók száma dominál jelentősen (53,3%), ezt követik a fafúvósok (23,4%), majd a rézfúvósok (16,5%).

A 2001/02-es tanév téli szemeszterén tanuló valamennyi diákot tekintve a zenekari zene szak hallgatóinak több mint fele (50,8%) a női hallgatók közül került ki. Átlagon felettinek bizonyult a női nem aránya a fafúvós hangszerek (58,2%) valamint a vonós hangszerek (59,3%) esetében. A rézfúvós hangszerek vonatkozásában a zenekari zene szakon tanuló női hallgatók aránya átlag alatti (19,3%), ugyanígy az ütős hangszereknél is (15,5%). Legnagyobb arányban – ami nem túl nagy meglepetés – a hárfá (91%) és a fuvola (73,6%) hangszercsoportokban volt jelen a női nem.

Hasonló tendencia mutatkozik, ha a 2001-es nyári és a 2001/02-es téli szemeszter tanulói után ezen időszak végzős hallgatóit tekintjük. A fenti időszakban 721 hallgató zárta eredményesen tanulmányait zenekari zene szakon. A végzősök között a női nem aránya 51,5 százalék, ez valamivel magasabb, mint az ezen időszakban az összes beiratkozottak közötti arány. A végzős női hallgatók százalékos megoszlása a hangszercsoportok tekintetében, összességében, a tanulók körében tapasztaltakhoz nagyon hasonló képet mutatott. Az egyes szakokon belül is változó a nők aránya. Így például a cselista nők aránya a végzősök között 2001/02-ben 67,8 százalék (lásd! 2. táblázat, szemben az 53,7%-ot kitevő női hallgatók arányával, lásd! 1. táblázat), kürt szakon a végzősök 44%-a nő (szemben a női hallgatók 33,3%-os arányával). Tuba szakon, ahol a tanulók között 7,7 százalékosnak bizonyult a női nem aránya, a 2001/02-es tanévben nem volt végzős hallgató.

Az adatok alapján kimutatható, hogy továbbra is különbséget lehet tenni a nők illetve a férfiak által favorizált hangszerek között. Itt érdekes lenne megvizsgálni, milyen befolyással bírnak a kulturális kódok, vélhetően különös tanulsággal szolgálna annak elemzése, hogy a zene közvetítésének korai szakasza milyen hatással van az ilyen irányú sztereotípiák kialakulására.

Zenekari muzsikuskok

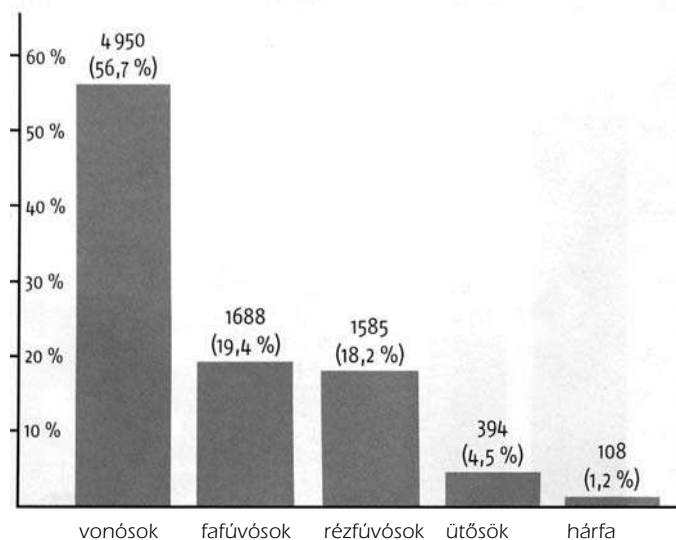
A német zenekarok hangszereseivel kapcsolatban végzett teljes körű vizsgálat idején Németországban 131 államilag támogatott zenekar volt (a kamarazenekarok nélkül), ezen belül 83 zenekar az ország nyugati, 48 pedig a keleti tartományaiban. A betölthető álláshelyek száma összesen 10 324. Jelen tanulmányban vizsgált, egyúttal a Német Zenekari Egyesület (DOV) által szervezetben összefogott zenekari tagok száma 8725, amely szám az összes álláshely 84,5 százalékának felel meg. Meg kell azonban jegyezni, hogy a betölthető álláshelyek száma ritkán egyezik meg a zenekarokban ténylegesen foglalkoztatott muzsikuskok számával. Egy zenekar hangszereseinek valódi létszáma általában a Német Zenekari Egyesület (DOV) tagjainak száma és a betölthető zenekari álláshelyek száma között van. Egy 15 zenekarnál elvégzett szűrőpróba alapján megállapítható, hogy a létszámtervek számadatain nyugvó ténylegesen foglalkoztatott zenészek aránya az adott zenekarra vonatkozó betölthető álláshelyek számához viszonyítva 2002

	Nő		Férfi		Összesen fő
	fő	%-os arány	fő	%-os arány	
Hegedű	121	67,98%	57	32,02%	178
Brácsa	38	65,52%	20	34,48%	58
Cselló	59	67,82%	28	32,18%	87
Bőgő	10	29,41%	24	70,59%	34
Vonósok	228	63,87%	129	36,13%	357
Fuvola	45	67,16%	22	32,84%	67
Oboa	22	51,16%	21	48,84%	43
Klarinét	17	42,50%	23	57,50%	40
Fagott	7	36,84%	12	63,16%	19
Fafúvósok	91	53,85%	78	46,15%	169
Kürt	22	44,00%	28	56,00%	50
Trombita	5	13,51%	32	86,49%	37
Pozan	7	14,00%	43	86,00%	50
Tuba	0	0,00%	9	100,00%	9
Rézfúvósok	34	23,29	112	76,71%	146
Fúvósok	125	39,68%	190	60,32%	315
Ütők	7	20,00%	28	80,00%	35
Hárfa	11	78,57%	3	21,43%	14
Összesen	371	51,46%	350	48,54%	721

2. táblázat: A német zeneművészeti főiskolák 2001 – es nyári és 2001/02 – es téli szemeszterén zenekari művész szakon végzett hallgatók

tavasza 96,8 százalékos volt. Ebből arra lehet következtetni, hogy az aktív zenekari tagok száma 10 000 fő (ez a szám a fenti 10 324 fő 96,8%-a).

A 3. grafikon a 8725 szervezett zenekari tag hangszercsoportok szerinti százalékos megoszlását mutatja. Eszerint a zenekari tagoknak több mint a fele vonós. Az arányok egyébként megfelelnek a különböző hangszereken tanulók arányainak (lásd! 1. grafikon). A nők aránya a 8725 szervezett zenekari zenesz csoportján belül belül 2001 végén 27,0 százalék (2354 fő). Ha jelen tanulmány adatait összevetjük a nők zenekari jelenlétének korábbi vizsgálatokból származó adataival, úgy az elmúlt 15 évben a nők

3. grafikon: A német kultúrzenekarok zenészeinek hangszer-csoportonkénti megoszlása

	Nő		Férfi		Összesen fő
	fő	%-os arány	fő	%-os arány	
Hegedű	1146	43,13%	1511	56,82%	2657
Brácsa	289	32,33%	605	67,67%	894
Cselló	213	26,33%	596	73,67%	809
Bőgő	59	10,00%	531	90,00%	590
Vonósok	1707	34,48%	3243	65,52%	4950
Fuvola	240	54,79%	198	45,21%	438
Oboa	92	22,66%	314	77,34%	406
Klarinét	31	7,28%	395	92,72%	426
Fagott	62	14,83%	356	85,17%	418
Fafúvósok	425	25,18%	1263	74,82%	1688
Kürt	97	14,92%	553	85,08%	650
Trombita	11	2,42%	444	97,58%	455
Pozan	4	0,99%	402	99,01%	406
Tuba	2	2,70%	72	97,30%	74
Rézfúvósok	114	7,19	1471	92,81%	1585
Fúvósok	539	16,47%	2734	83,53%	3273
Ütők	9	2,28%	385	97,72%	394
Hárfa	99	91,66%	9	8,34%	108
Összesen	2354	26,98%	6371	73,02%	8725

3. táblázat: A német kultúrzene karok zenészeinek száma (2001 végi adatok)

arányának folyamatos emelkedése figyelhető meg az 1987-ben mért 12 százaléktól az 1994-ben mért 16 százalékon és 1999-ben megállapított 26 százalékon át a 2001-es 27 százalékig.

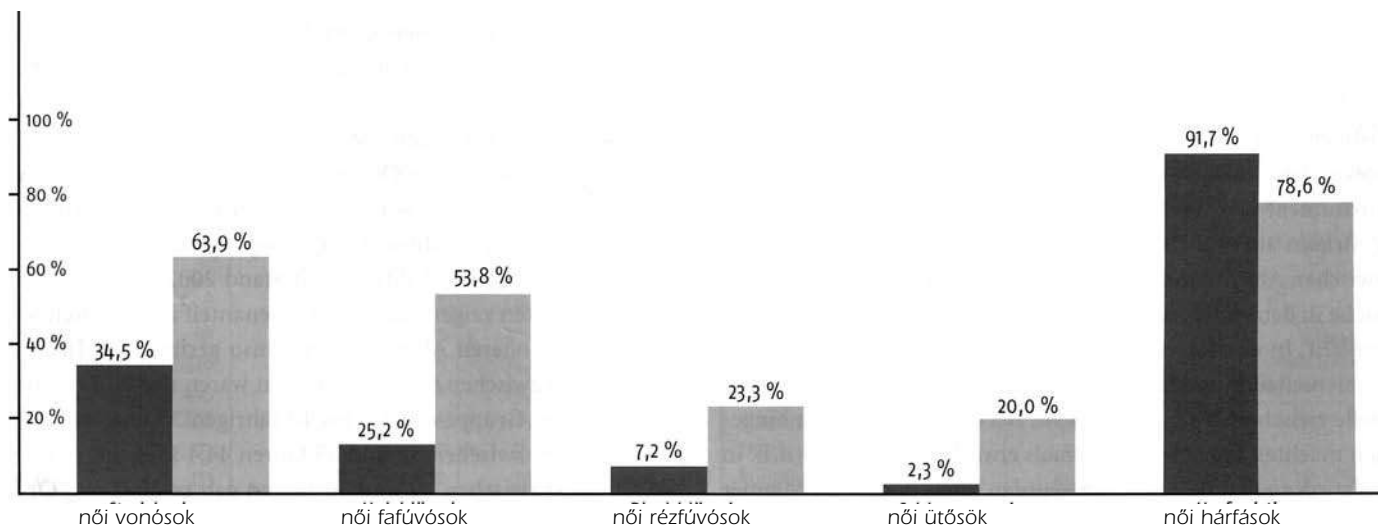
A várakozásoknak megfelelően – a hangszercsoportokat illetően – a nők jelenléte a vonósoknál a legnagyobb arányú (34,5%), a legcsekélyebb pedig az ütősöknél (2,3%; lásd! 3. táblázat). Egyes hangszerekre lebontva – a női muzsikuskok jelenlétét az összes német zenekar vonatkozásában tekintve – a következő állapítható meg: továbbra is a hárfa és a fuvola azok a hangszerek, amelyeknél a nők aránya a zenekarokban 91,7 ill. 54,8 százalékkal meghaladja a férfiak létszamarányát. A többi hangszercsoport tekinteté-

ben a következőképpen alakul a női zenészek számának megoszlása (lásd! 3. táblázat): hegedű (43%), brácsa (32,3%), cselló (26,3%), oboa (22,7%), kürt (14,9%), fagott (14,8%), bőgő (10,0%), klarinét (7,3%), tuba (2,7%), trombita (2,7%), ütő (2,3%), pozan (1,0%).

A végzős női hallgatók és a zenekari muzsikuskok mért adatainak összevetése

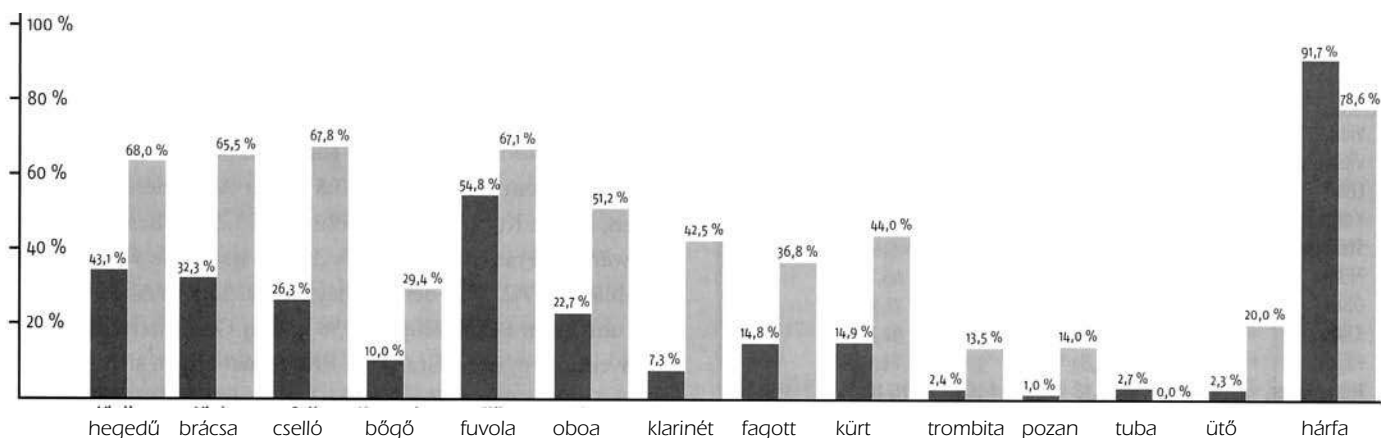
Ha összevetjük a végzős női hallgatók arányát (51,5%) a német zenekarokban dolgozó nők arányával (27%, a Német Zenekari egyesület, a DOV adatai alapján), akkor 24,5 százalékos különbség figyelhető meg. Az egyes hangszercsoportok vizsgálatakor a következő kép rajzolódik ki: a hárfától eltekintve (itt a zenekarokban a 91,7%-os a nők aránya, amely meghaladja a végzős női hallgatók 78,6%-os arányát) a zenekar különböző hangszercsoportjaiban messze elmarad a nők aránya a női hallgatóknak az összes végzős vonatkozásában mért arányától. A vonós hangszerek szakon végzett nők aránya 63,9 százalék, a zenekarokban viszont csak 34,5 százalék. (Fafúvós: a végzősök 53,8%-a nő, a zenekarokban 25,2% az arányuk.) Különösen csekély továbbra is a női zenészek aránya a rézfúvósoknál (a zenekarokban 7,2%, a végzősök között 23,3%) és az ütősöknél (2,3% zenekari zenész ill. 20% végzős hallgató, lásd! 4. grafikon). Egyes hangszerek esetében különösen kirívó aránytalanság mutatkozik a végzős női hallgatók és a zenekari muzsikuskok között (lásd! 5. grafikon). A cselló esetében a végzősök 67,8 százaléka nő, zenekarban ez az arány viszont 26,3 százalék; a különbség tehát 41,5 százalék. Klarinét szakon 42,5 százalék a végzős női hallgatók aránya, a zenekarban játszó nőké 7,3 százalék; a különbség 35,2 százalék. Ugyancsak nagy eltérés mutatkozik a végzős női hallgatók és a női zenekari játékosok között a brácsa, a kürt és az oboa esetében is.

Mivel magyarázható a nagy eltérés a zeneművészeti főiskolán tanuló illetve végző és a zenekarokban dolgozó nők száma között? Az egyik lehetséges magyarázat talán az, hogy a nők magas száma a zeneművészeti főiskolákon új jelenség. A női hallgatók aránya a zenekari zene szakon már régóta igen magas, ezt egy 1988 –ból származó összehasonlító tanulmány is megállapítja, mely tanulmány Amerikában és az NSZK –ban vizsgálta a női nem megjelenését

4. grafikon: Végzős női hallgatók és zenekarban játszó nők korcsoportonkénti összehasonlítása

■ = női zenekari zenészek ■ = végzős női hallgatók

5. grafikon: Végzős női hallgatók és zenekarban játszó nők hangszerek szerinti megoszlásának összehasonlítása

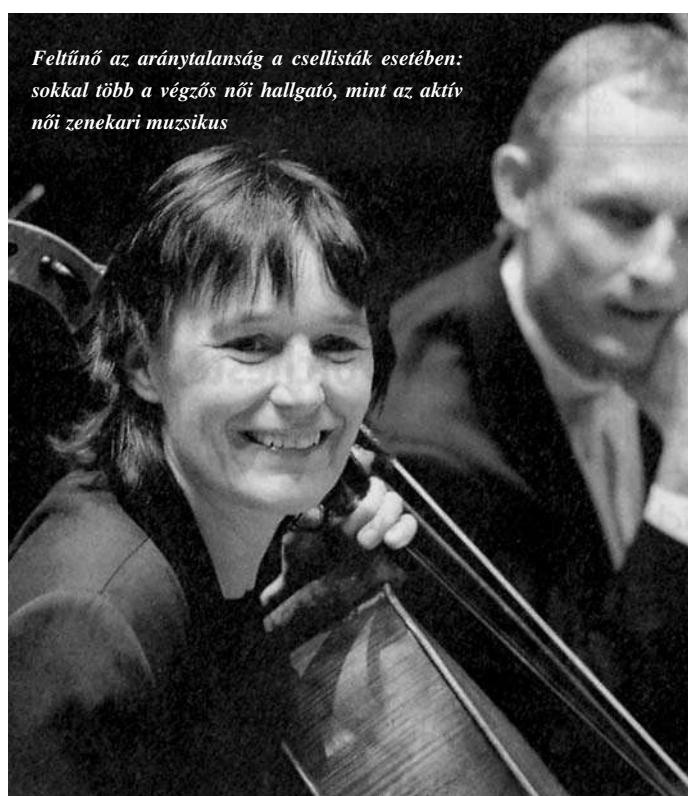
■ = női zenekari zenészek ■ = végzős női hallgatók

nési arányát a zenekarokban illetve a zeneművészeti főiskolákon. A nők jelenléte a főiskolákon az NSZK-ban már 1988-ban 47 százalékos volt, ezzel szemben a zenekarokban mindössze 12 százalékot tett ki.

Magyarázatot találhatunk a jelenségre, ha a próbajátékok statisztikáit – amelyekből az egyes zenekarokba pályázók valamint az újonnan felvett zenekari zenészek száma hangszer és nem szerint megállapítható – hosszabb időn keresztül figyelemmel kísérjük. Ennek alapján az abszolvens női zenekari zenészek és az aktív dolgozók aránya közötti különbség abban rejlik, hogy korábban kevesebb volt a női pályázó a zenekari állásokra. 1980 és 1983 között például ez az arány mindössze 20–22 százalékos volt. Ezzel szemben a felvételt nyertek 25 százaléka volt nő (tehát a pályázók közül arányában több nőt vettek fel, mint férfit). Az 1980-as évek vége óta azonban egy új irányvonal figyelhető meg. A pályázó nők és az alkalmazottak részaránya egyaránt folyamatos növekedést mutat. Például 1991/92-ben a pályázók 35,5 százaléka volt nő, ezek 42,5 százaléka felvételt is nyert. 1998/99-ben a zenekari állásra jelentkezők 43,8 százaléka volt nő, ezek 45,4 százaléka pályázott sikerrel. Ma mind a pályázók, mind az újonnan felvettek fele a női nemhez tartozik. Az a megállapítás, hogy a női muzikusok száma a zenekarokban emelkedik, akkor is igazolást nyer, ha a zenekarok életkor szerinti megoszlását nézzük. A Német Zenekarok Ellátási Intézményének (VdKO) rendelkezésünkre álló 2002-es adatai azt mutatják, hogy az idősebb korú nők aránya a zenekarokban igen csekély. A 60–65 éves korcsoportban mindössze 10 százaléknyi, a 35–40 évesek esetében 35 százalék, a 30–35 évesek között pedig 44,4 százalék a női zenekari zenészek aránya. A 20 és 30 év közötti korcsoport vonatkozásában 2002-ben 688 fő volt a női zenekari zenészek száma, míg a férfiaké 615, tehát 2002-ben már a 20 és 30 év közötti zenekari muzikusoknak több mint a fele (52,8%) a női nemhez tartozott.

A nők aránya és a zenekari státusz

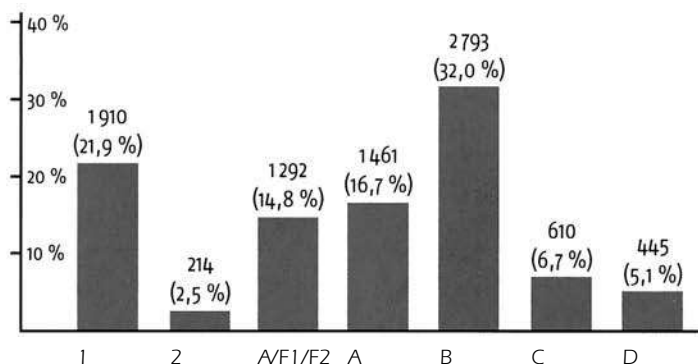
A 6. grafikon azt ábrázolja, hogy a 8725 szervezett (DOV) zenekari művész hogyan képviselteti magát az egyes fizetési kategóriákban.³ Az adatok nemek szerinti kiértékelése azt mutatja, hogy – Ausztriához 7 és az USA – hoz 8 hasonlóan – összefüggés van a zenekari fizetési kategóriák és a nemek között: a magasabb fizetési kategóriájú zenekarokban tendenciózusan csekélyebb a nők aránya, mint az alacsonyabb fizetési kategóriájúakban (lásd! 4. táblázat).

Bár a nők száma nem egyenletesen csökken az alacsonyabb, D-vel jelzett díjazási kategóriától a magasabb, A-val jelzettig (a nők aránya egyébként az A-tól D-ig kategorizált zenekarokban 30%), mégis egyértelműen kitűnik, hogy a kiemelt fizetési kategóriába tartozó szimfonikus rádiózenekarokban (408 nő, azaz 21,4%), a nem szimfonikus rádiózenekarokban (43 nő, azaz 20,1%) valamint az A kategóriájú, különböző pótlékokkal kiegészített illetményű zenekarokban (326 nő, azaz 25,2%) a nők jelenléte – összehasonlítva az összes német zenekarban mért 27,0 százalékos mutatóval – aránytalanul alacsony (lásd! 4. táblázat).

A nők aránya és a zenekari profil

A 2002-ben Németország nyugati és keleti tartományaiiban működő 131 zenekar megoszlása a 3 profil tekintetében (színházi, koncert-, és rádiózenekar) a következőképpen alakult:

6. grafikon: A német kultúrzenekarok muzikusai a különböző fizetési kategóriák szerinti megoszlásban (számadatok és arányszámok százalékban kifejezve)

1= szimfonikus rádiózenekarok kiemelt bérszerződéssel és pótlékkal

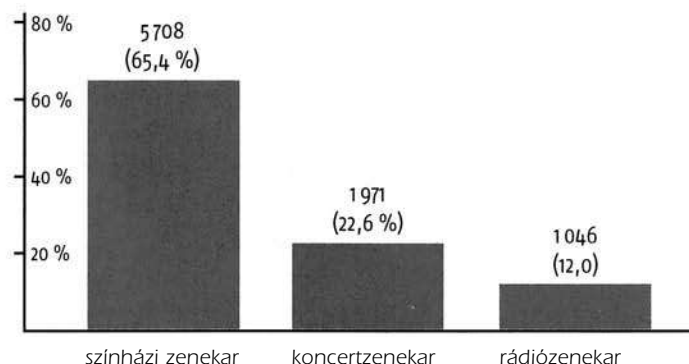
2= egyéb rádiózenekarok

színházi zenekar	84	(64%),
koncertzenekar	34	(26%),
rádiózenekar	13	(10%),
összesen	131	(100%)

A 7. grafikonon a 8725 zenekari muzikus megoszlását látjuk e három területen. Messze a legnagyobb hányadot a színházi zenekarokban alkalmazott hangszeresek aránya adja, 64,5 százalékkal. A nők arányát tekintve a különböző zenekari típusokban (lásd! 5. táblázat) azt láthatjuk, hogy az a rádiózenekaroknál a legalacsonyabb (23,5 5%), tehát 3,5 illetve 4,1 százalékkal kevesebb, mint a koncert-és színházi zenekarokban. Megállapítható tehát, hogy a nők reprezentációja a rádiózenekarokban alacsony.

A nők aránya a zenekaron belüli fizetési kategóriák vonatkozásában (Pozíciók)

A zenekari zenészek fizetése nemcsak hangszercsoportok szerint változik, hanem egy zenekar egyes szolamain belül is. Ebben irányadó, hogy mennyire exponált a zenész szerepe illetve szólisztikus tevékenysége. Az alapfizetés mellett, melyet minden – nem szólista zenész is – megkap, a hagyományos zenekarok bérszerződése szerint létezik egy háromfokozatú fizetési hierarchia, amelyen belül a vonósok szolamvezetői és a fúvósok szolistaí, továbbá az üstdobot és hárfát megszólaltató muzikusok a legmagasabb pótlékokat kapják. A koncertmester és a szolócsekkisták szabadon kötik szerződésüket, ez azt jelenti, hogy pótlékok a legmagasabb, 1-es ka-

7. grafikon: A német kultúrzenekarok muzikusainak a zenekar profilja szerinti megoszlása (számadatok és arányszámok százalékban kifejezve)

tegória fölött van. A 2-es fokozatú kategóriába tartoznak többek között az első hegedű és a cselló szolamvezetői valamint a szoló hangszeresek helyettesei. A legalacsonyabb, 3-as pótlékokat a második hegedű, a brácsa és a bőgő, a váltófűvős és a mellékhangszeres fűvős kapja. A legalacsonyabb javadalmazást – tehát csak az alapfizetést – 2001 végén 4134 (47,4%) zenész kapta (a 8725 DOV-tag közül), ugyanakkor 4591 fő (52,6%) kapott 1-3. fokozatú pótlékokat magasabb beosztása folytán, illetve köthette szabadon szerződését.

Ha a fizetési kategóriák (egyszersmind pozíciójuk) szerint vizsgáljuk a zenekarban játszó nők arányát, hasonló tendenciát látunk, mint amit korábban egy osztrák tanulmány már megállapított: 9 a magasabb, jobban fizetett pozíciókat gyakrabban töltik be férfiak, mint nők. Az alapfizetésben részesülő nők aránya 34,0 százalék, s ha a legalacsonyabb javadalmazású kategóriát összevetjük a zenekarokban alkalmazott nők 27 százalékos arányszámával, megállapíthatjuk, hogy az alacsony fizetésű női zenekari muzikusok száma aránytalanul magas. Ezzel szemben abban a csoportban, amelyben az alapilletményen felül az 1–3. kategóriás pótlékkal illetve a szabad szerződés lehetősége folytán növekszik a jövedelem, csak 20,2 százalék a nők aránya, ily módon ők itt aránytalanul kevesebben képviseltetik magukat (lásd! 6. táblázat).

Perspektívák

A nők száma a zenekarokban néhány éve erősen emelkedik, ez tény. Ez a tendencia minden valószínűség szerint még tovább

	Nők		Férfiak		Összesen Fő
	Fő	Kategóriánkénti %-os arány	Fő	Kategóriánkénti %-os arány	
Kiemelt bérszerződés pótlékkal	408	21,40%	1502	78,60%	1910
Rádiózenekar	43	20,10%	171	79,90%	214
A/F1/F2	326	25,20%	966	74,80%	1292
A	443	30,32%	1018	69,68%	1461
B	828	29,64%	1965	70,36%	2793
C	173	28,36%	437	70,11%	445
D	133	29,89%	312	70,11%	445
Összesen	2354	26,98%	6371	73,02%	8725

4. táblázat: A német kultúrzenekarok muzikusai zenekari kategóriák szerint (2001. évi adatok)

A zenekar típusa	Női zenészek	Férfi zenészek	Összesen	A nők zenekari típusok szerinti %-os aránya
Koncertzenekar	532	1439	1971	27,0%
Színházi zenekar	1576	4132	5708	27,6%
Rádiózenekar	246	800	1046	23,5%
Összesen	2354	6371	8725	27,0%

5. táblázat: A német kultúrzenekarok muzsikusi a zenekari típusok szerint (2001. évi adatok)

folytatódik, így elképzelhető, hogy a jövőben a férfiakhoz hasonló arányban lesznek majd jelen. Az egyes hangszercsoportokban azonban addig aligha lesz kiegyensúlyozott a férfiak és nők aránya, amíg a zeneművészeti főiskolákon bizonyos hangszerekre lényegesen kevesebb a női jelentkező.

MEGJEGYZÉSEK: 1. Az értékelésnél nem vettük figyelembe a hét, teljes támogatást élvező kamarazenekart, amelyeket a „Német zenekarok tarifacsoportok és álláshelyek szerinti besorolása” megnevez, mivel a kamarazenekarok lényegesen kisebb létszámuk és túlnyomórészt a 18. század művein nyugvó repertoárjuk

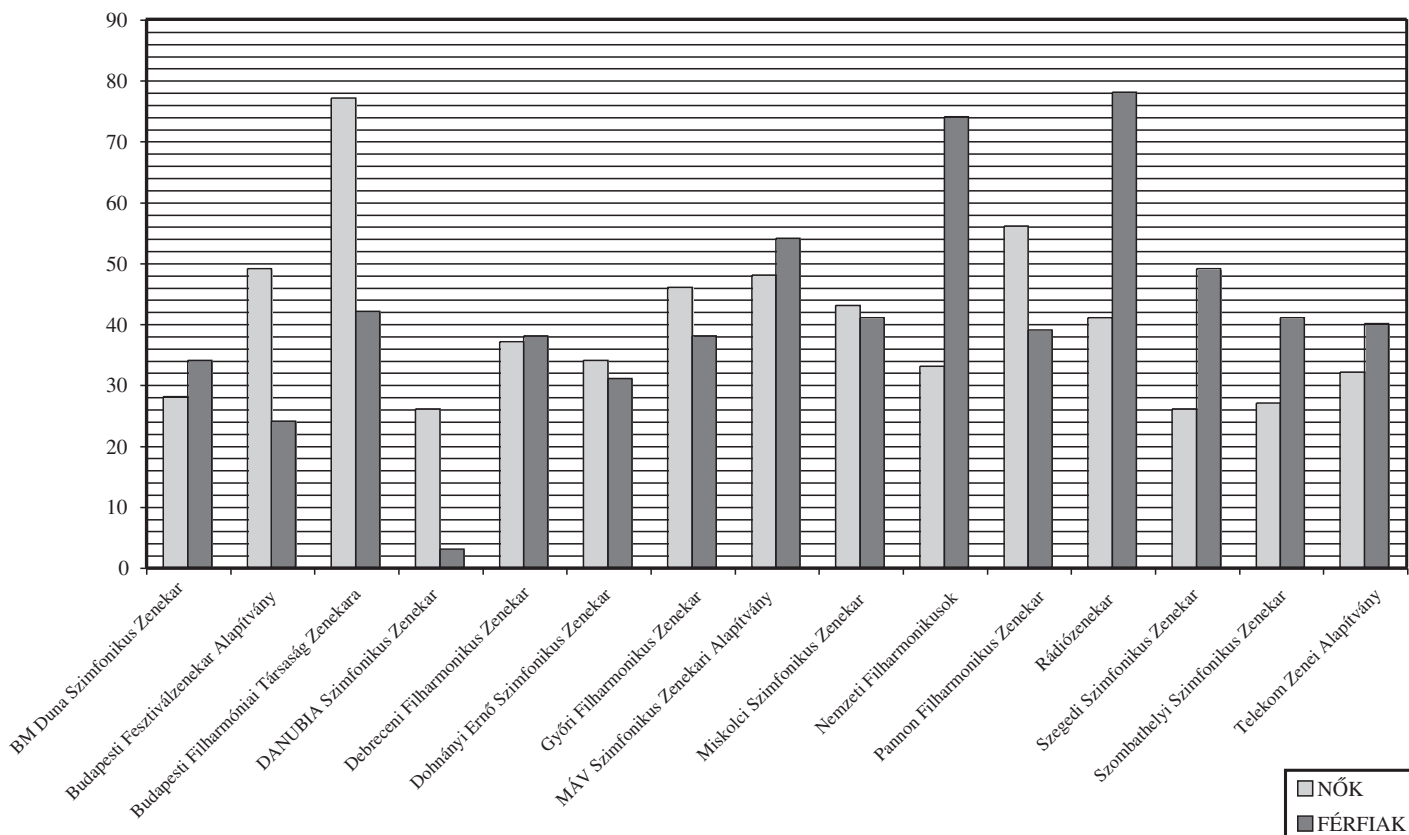
okán alapvetően különböznek a koncert –, rádió – és színházi zenekaroktól. 2. Ezek az adatok a rádiózenekari tagok közül értendők. 3. A tanulmány a német zenekarokat – költségvetésük figyelembe vételével – hét kategóriába sorolja. Az „A F1 és F2 pótlékú”, „A”, „B”, „C” és „D” melletti további kategóriát a legmagasabb illetményű zenekarok képezik. Ezek egyrészt a kilenc szimfonikus rádiózenekar, másrészt további tíz kiemelt bérszerződéssel, pótlékkal rendelkező zenekar. Egy további kategóriában fogják össze a négy nem szimfonikus rádiózenekart (Hannover, München, Köln, Kaiserslautern), amelyek a fizetések tekintetében a kiemelt bérszerződéssel és a legmagasabb A/F1-es pótlékkal bíró zenekarok között helyezkednek el.

Javadalmazás	Női zenészek	Férfi zenészek	Összesen	A női zenészek javadalmazás szerinti %-os aránya
Szabad szerződés ill. pótlék (1-3)	927	3664	4591	20,2%
Alapilletmény	1427	2707	4134	34,5%
Összesen	2354	6371	8725	27,0%

6. táblázat: A német kultúrzenekarok muzsikusi a javadalmazás szerint (2001. évi adatok)

Das Orchester 2005/5

A nők és férfiak aránya a magyar szimfonikus zenekarokban

Magyar Telekom
Szimfonikus
Zenekar

Ligeti András
zeneigazgató

Bérletvásár a 2005/2006. évadra május 17-től

Gálabérlet Nemzeti Hangversenyterem

2005. október 18.	Muszorgszkij: Halál dala és táncai Mahler: IX. szimfónia Közreműködik: Polgár László Vezényel: Ligeti András	
2005. december 1.	Morricone: Cinema Paradiso - részletek Gershwin: Porgy és Bess - szvit Nino Rota: La strada - szvit Bernstein: Szimfonikus táncok a West Side Story-ból Vezényel: Dante Anzolini	
2006. április 5.	Debussy: Tavasz Grieg: a-moll zongoraverseny Sztravinszkij: Tavaszi áldozat Közreműködik: Jandó Jenő Vezényel: Ligeti András	
2006. június 13.	Debussy: Ibéria Rodrigo: Aranjuzei concerto De Falla: A háromszögletű kalap Közreműködik: Manuel Barrueco Vezényel: Miguel Gomez Martinez	

Concerto bérlet Zeneakadémia

2005. szeptember 27.
Bartók: Magyar képek
Mozart: Sinfonie concertante fúvósokra
Bartók: Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára

2005. október 25.
Ünnepi hangverseny
Frankl Péter 70. születésnapja alkalmából
Mozart: F-dúr zongoraverseny KV.459
Schumann: a-moll zongoraverseny
R. Strauss: Hósi élet

2005. december 19.
Haydn: Teremtés

2006. január 31.
Janacek: Taras Bulba
Martín: Oboaverseny
Dvořák: V. szimfónia

2006. május 23.
Mendelssohn: IV. Olasz szimfónia
Puccini: Preludio sinfonico
Crisantemi
Manon Lescaut IV. felvonás

Rapszódia bérlet Zeneakadémia

2005. szeptember 28.
Bartók: Magyar képek
Mozart: Sinfonie concertante fúvósokra
Bartók: Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára

2005. november 22.
Muszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen
Csajkovszkij: Hegedűverseny
Borodin: II. szimfónia

2005. december 20.
Haydn: Teremtés

2006. február 21.
Schubert: Befejezetlen szimfónia
Mozart: A-dúr klarinétverseny
Brahms: II. szimfónia

2006. március 29.
Budapesti Tavaszi Fesztivál
Nemzeti Hangversenyterem
Bartók: Hegedűverseny
Mozart: Requiem

Itália bérlet

Olasz Kultúrintézet (péntek esténként 19.30 órától)

2005. november 11. **Mozart:** G-dúr szimfónia Nr.17 KV.129 ■ **Olasz operaáriák** ■ **Haydn:** G-dúr szimfónia Nr.94
2005. december 9. **Geminiani:** Concerto Grosso ■ **Mozart:** g-moll szimfónia KV.183 ■ **Haydn:** C-dúr szimfónia Nr.97
2006. január 6. **Mozart:** F-dúr szimfónia KV.130 ■ **Olasz operaáriák** ■ **Haydn:** Esz-dúr szimfónia Nr.99.
2006. február 10. **Geminiani:** Concerto Grosso ■ **Mozart:** C-dúr szimfónia Nr.28 KV.200 ■ **Haydn:** B-dúr szimfónia Nr.102
2006. március 3. **Geminiani:** Concerto Grosso ■ **Mozart:** D-dúr szimfónia KV.133 ■ **Haydn:** Esz-dúr szimfónia Nr.103
2006. május 12. **Mozart:** A-dúr szimfónia KV.201 ■ **Olasz operaáriák** ■ **Haydn:** D-dúr szimfónia Nr.104
Művészeti vezető: **Fürst János**

Koraesti bérlet

Olasz Kultúrintézet (hétfő esténként 18.00 órától)

2005. október 24. **Mozart:** F-dúr zongoraverseny KV.459 ■ **Schumann:** a-moll zongoraverseny
2005. november 21. **Csajkovszkij:** Hegedűverseny ■ **Borodin:** II. szimfónia
2006. január 30. **Martín:** Oboaverseny ■ **Dvořák:** V. szimfónia
2006. február 20. **Mozart:** A-dúr klarinétverseny ■ **Brahms:** II. szimfónia
2006. május 22. **Puccini:** Preludio sinfonico ■ **Crisantemi** ■ **Manon Lescaut** IV. felvonás

Zeneházi koncertek

Telekom Zeneház

- Manó bérlet óvodások és kisiskolások részére
- Benkő Dixieland Band - „A jazz történetének aranykora”

Pinokkió bérlet

Négy varázslatos kamara-opera előadás a Thália Színházban (vasárnap délutánonként 15 órakor)
Művészeti vezető és karmester: **Németh Pál**
Műsorvezető: **Iván Gábor**

Ligeti András
zeneigazgató

A zene megérint.

www.ticket.t-online.hu

Jegyiroda: Budapest VI. Nagymező u. 19. Tel.: 302-3841

www.telekomzenekar.hu

1094 Budapest, Páva u. 10-12. Tel.: 215-5770

Hirdessen

Lapunk eljut minden zenészhez, zenekarhoz, zenei szervezethez, zenei műhelyhez, iskolához, hangszerészhez, valamint minden zenével foglalkozó intézményhez, hivatalhoz éppúgy, mint a zeneszerető közönséghez.

Apróhirdetés magánszemélyeknek 1/8 oldal terjedelemben ingyenes.

A folyamatosan hirdetőik árkedvezménye öt számra 25%, három számra 10%

LEGYEN A PARTNERÜNK, HIRDESSZEN VELÜNK!

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége

1068 Budapest, Városligeti fasor 38. • Tel.: 342-8927 • Fax: 326-8831

Terjedelem	Forma	Méret (mm)	Áfa nélküli áraink	
			fólián beküldve	szerkesztéssel
1/1 oldal	belső	185 265	66 000,- Ft	74 250,- Ft
1/2 oldal	fekvő	185 127	33 000,- Ft	36 300,- Ft
1/3 oldal	fekvő	185 83	22 000,- Ft	24 750,- Ft
1/3 oldal	álló	58 185	22 000,- Ft	24 750,- Ft
1/4 oldal	fekvő	185 61	16 500,- Ft	18 700,- Ft
1/4 oldal	álló	127 90	16 500,- Ft	18 700,- Ft
1/8 oldal	fekvő	61 90	8 250,- Ft	9 900,- Ft
1/8 oldal	álló	127 42	8 250,- Ft	9 900,- Ft

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623

Nyitva:
hétfő–péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30–13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

Minden ami a fújáshoz kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon-Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikusok, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

• a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

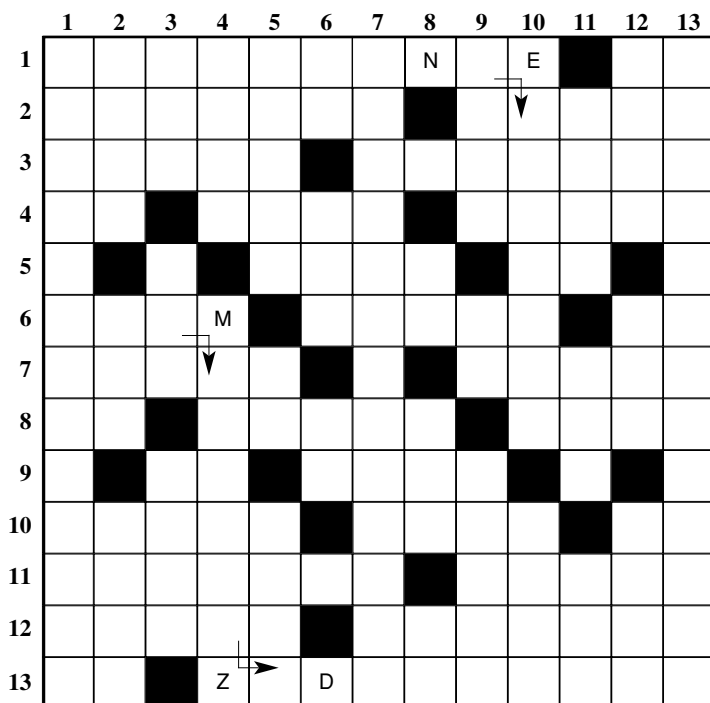
• ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.

• szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.

• a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyeinkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvözésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. **Így magától értetődő a garancia...**

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

Reláció

VÍZSZINTES: 1. Igor Stravinsky aforizmjának első része – szibériai folyam. 2. Szeget ver a falba – a dalhangot követő ékesítés (Nachschlag). 3. ... Janeiro; brazil nagyváros – előtagként csillagra utal. 4. Timpani része! – Új; Herczeg

Ferenc lapja volt – 20. századi cseh karmester (Karel). 5. Bajor képzőművész család – a rádium vegyjelet. 6. Az aforizma második, befejező része – itt lent, népiesen – az einsteinium vegyjele. 7. Buch...; betű, németül – cremonai hegedűkészítő

dinasztia. 8. Zenedarab! – teljes – süket, németül. 9. Víztömeg – január elsején ünnepejük. 10. Prélude á l'....-midi d'un faune (Egy faun délutánja); Debussy művének teljes eredeti címe – az ősmonda szerint Hunor és Magor anyja – létezik. 11. Margó – umbriai olasz város. 12. Atnyújt – Sebők Zsigmond medvebocs hőse. 13. Félkész!

FÜGGŐLEGES: 1. Ógörög irodalmi emlék. 2. Moldovai város a Botna folyó mentén – dunántúli sportegyesület – Torontál megyei helység szerb neve Padej. 3. A Move utózenekara – ötórai ital – gabonanövény. 4. Egykori többszörös olimpiai bajnok olasz törvívó (Nedo). 5. Matrac acélrugózata – közepén megy! – Szabó Dezső Iskola, röv. 6. A felületére – nagyon régi – tévűt egynemű betűi. 7. Gépkocsi rendkívüli megállásakor használatos háromszög. 8. Csak félig megy! – ami a szénben és Zénóban közös! – Európa-kupa, röv. 9. Kaposmenti község Tolna megyében – a lantán vegyjele – vérmes. 10. Macskaféle ragadozó. 11. A sertés húsos hátgerince – angolna, németül – utó ellentéte. 12. Annak ..., azért – Etelka egyik becézése – ez a(z), oroszult (ÉTOT). 13. Nagy költőnk (1554–1594). ZGY

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége pályázatot hirdet

TITKÁRSÁG VEZETŐ

feladatkörre

(kapcsolattartás a tagszervezetekkel, adatgyűjtés, adatfeldolgozás, levelezés, sajtófigyelés, titkári és könyvelői munkák koordinálása, stb)

Feltétel: középfokú angol nyelvtudás, tájékozottság a zenei élet területén, számítógépes ismeretek, budapesti, vagy Bp. környéki illetőség.

Javadalmazás megegyezés szerint.

Jelentkezés levélben rövid önéletrajzzal az alábbi címre:

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
A borítékon kérjük feltüntetni: **Pályázat**

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, valamint a Fővárosi Közigyelés Kulturális Ügyosztálya támogatásával.

ALAPÍTÓTTA: POPA PÉTER

A szerkesztőség címe:
MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 – Fax: 322-5446
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

Felélős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

Nyomdai kivitelezés: PUBLIKITA
1021 Budapest, Tárogató út 26.

Telefon/fax: 200-7330

Felélős vezető: A Kft. ügyvezetője
ISSN: 1218-2702

Az interjúban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének tagjai:

Belügyi Általános Kht.
– Duna Szimfonikus Zenekar
Próbaterem: 1124 Budapest, Némethölgyi út 41.
Tel./fax: (+36-1) 355-8330
Levelezési cím: 1535 Bp., Pf. 794
Bérlésvásárlás, jegyrendelés:
Jagoschitz Istvánné (+36-1) 250-5338
Internet: www.orchestra-duna.hu
E-mail: info@orchestra-duna.hu

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar Kht.
Cím: 1221 Budapest, Ady Endre út 25.
Levél cím: 1775 Budapest, Pf. 122
Telefon: 424-8056 Fax: 424-8057
E-mail: dohnanyi@axelero.hu
Próbaterem: 1074 Budapest, Rottenbiller u. 16-22.
Telefon: 322-1488, 479-0810
Fax: 413-6365

Danubia Ifjúsági Filharmonikus Zenekar
1067 Budapest, Csengery u. 68. (Fáklya klub)
Levél cím: 1399 Budapest, Pf. 716
Tel./fax: (+36-1) 269-1178
Sms: 06/20-20-20-11
E-mail: info@danubiazenekar.hu
www.danubiazenekar.hu

Debreceni Filharmonikus Zenekar
4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200
Fax: (52) 412-395
E-mail: mail@dpho.org

Győri Filharmonikus Zenekar
9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452
Fax: (96) 319-232

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár Kht.
1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Postacím: 1364 Budapest, Pf. 49
Tel.: 411-6610 Fax: 411-6699
E-mail:

G.Kovacs@filharmonikusok.hu
www.filharmonikusok.hu

Magyar Állami Operaház Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara
1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550; fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara
1800 Budapest, Bródy S. u. 5-7.
Tel.: 328-8326, fax: 328-8910
http://www.radio.hu/muveszet/

Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar
1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Tel.: 215-5770; fax: 215-5462
E-mail: btg@tza.hu
http://www.telekomzenekar.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar
1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel.: 338-2664 tel./fax: 338-4085
E-mail: bco.office@mavintezet.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar
3025 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 506-695
Fax: (46) 351-497
www.mso.hu.missy@hu.inter.net

Pannon Filharmonikusok – Pécs
7621 Pécs, Király u. 19.
Tel.: (72) 510-114; fax: (72) 213-513
E-mail: info@pannonfilharmonikusok.hu
www.pannonfilharmonikusok.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar
6721 Szeged, Festő u. 6.
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symph-szeged.hu
www.symph-szeged.hu

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Thököly u. 14.
Tel.: (94) 314-472
Fax: (94) 316-808
E-mail:
savaria.symphony@mail.datanet.hu
www.savaria-symphony.hu

Fotó: Moldvai József

József Árpád